

מחברים

גליון רס"ב
פרשת וירא
תשפ"ו

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

חדש בהיכל <<<

חילתא חדתא בראשית

שיחות קודש ודברי חיזוק על סדר פרשת השבוע, מתאימים במיוחד בהתמודדות ובאתגרים של דורנו. דברים נעלים שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, ונכתבו ונערכו בלשון בהירה ונגישה לכל נפש, מתוך מטרה לחזק, לעורר ולרומם את הלבבות באור התורה והאמונה.

שולחן ערוך יומי בכרך אחד

שולחן ערוך בכרך אחד בחלוקת דף ליום, בחלוקה שנתית מיוחדת וחלוקה חודשית שיהיה נוח לחזרה ולימוד ולסיימו בתוך חודש או שנה כרצון הבית יוסף בסידור ספרו, למען יוכלו לשנן וללמוד השולחן ערוך ולסיימו מידי שנה בשנה. השולחן ערוך מנוקד ומוגה היטב ובעימוד ועיצוב נאה לתועלת הלומדים ולהגדיל תורה ולהאדירה.

שו"ע המבואר 'מתיבתא'

אהע"ז הלכות קידושין ס' כט-לה

ספר הטור עם הערות וצינונים, עם ספר שולחן ערוך ונושאי כליו, בתוספת מדורי ביאור נרחבים והערות נחוצות, ועוד של רב של הוספות לתועלת הלומד. הביאור 'מתיבתא' ערוך בשפה ברורה ונוחה, כשאליו נוספים: 'ילקוט ביאורים', ועוד מדורי ליקוט שונים ומוגזנים, כשהכל ערוך ומוגה על פי דפוסים ישנים, במהדורה מהודרת ומאירת עיניים, לתועלת הלומדים.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

האור החיים הק':

גודל הניסיון
של העקידה
| עמ' ב' |

מרגא החזו"א:

בעיני
שידוכים גם
בימי הסתה
רואים השגחה
פרטית
| עמ' ל"ב |

זקן ואינו לפי כבודו, מה דינו בביקור חולים

| עמ' ט' |

פניני אביר יעקב

| עמ' ה' |

מרגא החזו"א:

שידוכים גם
בימי הסתה
רואים השגחה
פרטית
| עמ' ל"ב |

פנינים ואמרות

פנינים תכנים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

שבעל הבית ידבר לשון הרע והאורח יא מוכרח לשמוע - זה לא כתוב בשום מקום

ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך (יח, ג). ובגמ' (שבת קכז.) אל נא תעבור מעל עבדך. אמר רב יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה. הרה"ק רבי משולם זוסיא מזינקוב זצ"ל, עבר פעם דרך עיירה קטנה, וסר ללון אצל אחד מחסידיו.

בעל הבית קבל את הרבי בשמחה ובמאור פנים, וקיים בו מצות הכנסת אורחים כדבעי, ויחד עם זאת עמד לפניו וסיפר לו סיפורים שונים ולשון הרע על שכנו, הרבי אמר לו ש"זה לא כתוב בשום מקום" אך בעה"ב המשיך לדבר ולספר, הרבי שוב עונה לו: ש"זה לא כתוב בשום מקום", עד שהאיש שאל: - היכן צריכים להיות כתובים המעשיות שלי?

ענה לו הרבי נאמר בגמרא "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה", וכתוב בספרים (עי' בספר תולדות יעקב יוסף בסופו בשם שמעתי ממורי - מרן הבעש"ט הק') הפירוש שהיות והמדבר לשה"ר השכינה מסתלקת ממנו, והפירוש הוא, שאף על פי שהשכינה מסתלקת - הכנסת אורחים חשובה יותר, וזה מדובר כשאורח מדבר לשון הרע ובעל הבית מוכרח לשמוע, אבל שבעל הבית ידבר לשון הרע והאורח יא מוכרח לשמוע - זה לא כתוב בשום מקום.

בעל הבית הבין את הרמז והפסיק לדבר.
(מחשבת נחום עמ' רמא)

הטעם שרכב על החמור ולא הלך ברגל משום חיבוב מצוה

ויחבש את חמורו וגו' (כב, ג).

לכאורה יש לשאול, למה לא הלך אברהם אבינו ברגליו משום חיבוב מצוה, וכעין דאיתא במעשה פרה אדומה (פרה פ"ג, מ"ז) וזקני ישראל היו מקדימים ברגליהם להר המשחה, וכתב בתוס' יו"ט משום חיבוב מצוה לא היו רוכבים עי"ש.

ומבאר הגה"צ רבי אברהם אבא הערצל מגיד מישרים דק"ק פרעשבורג (נפ' י' ניסן שנת תפ"ח) בספרו 'נחלת אברהם': ד"ל בשלמא התם במעשה פרה אדומה, דהלכו להר המשחה מקום קרוב הוא, משא"כ כאן באברהם לא הראה לו הארץ ועדיין לא ידע להיכן ילך עד יום השלישי, ובוזה מדויק שמיד אחר וי'א את המקום הגם שהוא עדיין מרחק אפילו הכי ויאמר אברהם אל יעקב מעתה אני יודע ורואה המקום שאני צריך לילך שמה, לכן

שבו לכם פה עם החמור ולא ארכוב עוד אלא משום חיבוב מצוה ואני והנער נלכה ברגלנו עד כה, וכמו שעשו זקני ישראל במעשה פרה ונשתחוהו ונשובה אליכם.

(נחלת אברהם - בפרשתנו)

נו נו... מה השיב להם השי"ת...

ויאמר אליהם אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע (כא, יב).

סיפר הרה"ג ר' אברהם שמחה הכהן פריעדמאן: הרה"ק רבי יואליש מסאטמאר זי"ע, היה פעם אחת בעיר מאנטריאל על שבת קודש פרש וירא בשנת תשט"ז.

ותחת אחד השיחים בין רביה"ק להרב אב"ד דשם הגאון הגדול רבי פינחס הירשפרונג ז"ל, דיברו ביניהם אודות הוויכוח בין אברהם אבינו לשרה אמנו בענין לשלח את ישמעאל מביתם.

אמר הגאון רבי פינחס ז"ל לרבינו בדרך צחות, כנראה שאברהם אבינו היה פולישער שלא היה סובר בשיטת התבדלות והטיילונג"ג (כמו שנהגו במדינת הונגריה עפ"י מרגא החתם סופר) ממילא רצה לקרב את ישמעאל ושישאר בביתו, ואפשר שעל ידי כך יחזיר אותו למוטב, אבל שרה אמנו היתה אונגאריש"ע, ולכן סברה שצריכים לשלחו מביתם ולרחק אותו...

נענה הרבי מסאטמאר ואמר: נו נו... מה השיב להם השי"ת, - איזה מהן צדק - כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה...

[אגב, אליבא דאמת, לא היה בזה חילוק בין גדולי ומאורי הונגריה לגדולי הדור משאר מקומות, כמו מרן הרה"ק בעל הדברי חיים מצאנז זי"ע המהר"י מבעלזא עוד (שלא היו ממדינת הונגריה) שגם החזיקו מאוד מההתבדלות מהרפורמים והמשכילים, אבל ב'שפת העם' נשאר הרושם שהטיילונג היה רק על פי גדולי ורבני הונגריה, ועל זה ענה הרבי מסאטמאר לפי שיטתם].

(זקנן ויאמרו לך ח"ו עמ' 53)

רמז לעצת כל אחד מאוהבי אברהם בשמו

בהיות אברהם אבינו ביום השלישי למילה, הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה, וריבון כל העולמים באלוני ממרא עליו נגלה, וזכה לקבל פני שכינה, כמו שנאמר (יח, א) וי'א אליו ה' באלני ממרא והוא י'שב פתח האהל פ'חם היום".

וכבר ביאור חז"ל (בראשית רבה מב, ח) מפני מה נתגלה הקדוש ברוך הוא לאברהם דווקא באלוני ממרא, ולא אצל ענר ואשכול, משום

דבר האמונה

גם בשעת ניסיון קרוב ה' אלינו

תחילה וראש לניסיונות נתנסה האדם הגדול בענקים אבי האומה היהודית הלא הוא **אברהם אבינו עליו השלום**, כפי ששינו (אבות פרק חמישי משנה חמישית) בעשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם. שעל כך דיברה תורה בנועם אמריה (בראשית כד א) 'והאלוקים ניסה את אברהם', ופירש **הבעל שם טוב הקדוש** עליו השלום שהיה כאן הניסיון מצד התגברות מידת הדין הנקראת 'אלקים', ואברהם שהוא בבחינת החסד הפך הדין, שזהו כל מהות הניסיון שלוקחים מן האדם את מדרגותיו ואינו רואה כיצד יש טוב ואור בתוכו הניסיון, ועם כל זה מתגבר ומשריש בקרבו כי גם זו לטובה ואף בתוך מצר הסתר וחושך נמצא הטוב, בכך עומד בניסיון, שכן מוכיח כי דבוק הוא בה' אלוהיו בקשר אמיץ וחזק אשר כל כוחות עולם הזה לא יוכלו לכבות את האהבה שלו. ואף בדבר הנראה כדבר נפרד חס ושלום ממנו יתברך שמו, מגלה הוא כי גם בהסתר הגדול ביותר נמצא ה' יתברך. וכאשר עומד בניסיון זוכה להמתק הדינים ולהופכם לרחמים וחסדים.

עיקר הניסיון כשאנו מרגיש הקדושה כך מנסה הקדוש ברוך הוא את זרע האבות הקדושים עליו השלום ככתוב (דברים יג ד) 'כי מנסה ה' אלוהים אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוהים בכל לבבכם ובכל נפשכם'. וזה עיקר הניסיון בשעה שאנו רואה את אור הקדושה, ומרגיש מרוחק בבחינת 'לא תפנה' בגשמיות או ברוחניות, ועדיין אינו טהור ונקי מכל מחשבה רעה. כי דוע מהבעל שם טוב הקדוש עליו השלום שבעת ניסיון נוסלים מן האדם כל במדרגותיו והשגותיו, ורק על ידי יראת שמיים כפשוטה יכול להתגבר על הניסיון. הלא כשיעמוד בניסיון עם כל השגותיו הרוחניים אין זה ניסיון, כי כשמאיר לו, כל חפצו ומאווייו הם לעשות רצון יוצרו. ולכן לוקחים ממנו כל המדרגות, ונשאר רק עם האמונה היא היראה, כי שער היראה היא האמונה, כי איך יראין אם אין מאמינין מציאותו, וכך זה אכן ניסיון האם ישמע בקול ה' גם במצב זה.

ובזה הלשון דרש המאור עיניים (וארא דיבור המתחיל וארא): והניסיון הוא שמסלקים ממנו ההתקשרות שהיה קשור בה' יתברך על ידי הדעת בעת שבא לידי ניסיון, ונשאר אצלו רק הבחירה, כי לולא זה לא היה נקרא ניסיון, כי בוודאי על ידי ההתקשרות אחז צדיק דרכו, עד כאן לשון קודשו. אלא שתחילה מסתירים ממנו את האורות הרוחניות, ולא נשאר אצלו כי אם יראת שמיים שלו, ואז הוא נבחן אם יעמוד בניסיון מאימת בוראו. וזהו הנאמר באברהם עליו השלום (בראשית כב ד) 'וירא את המקום מרחוק', ופירש הרה"ק המגיד רבי ישראל מקו'ניץ עליו השלום (עבודת ישראל וירא דיבור המתחיל וירא), כי הקדוש ברוך הוא הנקרא 'מקום' נראה לו לאברהם כאילו הוא מרחוק, ולא היה אברהם אבינו עליו השלום יכול לדבק עצמו במדרגתו הראויה לו, וזה היה עצם הניסיון שלו שנסתלקה ממנו מדרגתו, ועם כל זה התגבר באמונתו לקיים דבר ה', ואכן לאחר העקידה חזר אברהם להשגותיו וראה כי בכל המצבים היה איתו הקדוש ברוך הוא והביט בו לראותו עומד בניסיון. ואת הכוח הזה נתן בכל זרעו שאף הם יתגברו לעמוד בניסיונות גם וכאשר נמצאים הם במצב של חושך אפלה בגשמיות או ברוחניות.

גם בשעת הניסיון נשאר באדם רושם קדושה ואם תאמר מה לי בידיעה זו אם בשעה שיש ניסיון מסלקים כל הדרגות ונסתרת חוכמת נבונים, ואף אם אדע בזו השעה שבכל מקום ומצב נמצא ה' יתברך הטוב ומטיב - הלא בשעת הניסיון גם ידיעה זו נסתרת. תשובה לדבר האירנו בשפת אמת להרה"ק מבראעזאן עליו השלום שכתב (וישב דיבור המתחיל ויבוא), כפי מה שהאדם מתאמץ בכל עת ובכל שעה להתגבר בעבודת ה', הרי הוא קונה קניין בנפשו שלא לסור מרצון ה', וכידוע שהרגל נעשה לטבע שני בנפש האדם, ורושם זה נשאר בנפשו גם כשכל מדרגותיו מסתלקים ממנו, ועל ידי הרושם הקדוש הזה יש בו כוח להתגבר ולעמוד בכל הניסיונות.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילאת חדתא - אמונה וביטחון)

שהוא שנתן לאברהם עצה על המילה. ועוד אמרו שם: "ולמה נקרא שמו ממרא, ר' עזריה בשם רבי יהודה בשם ר' סימון, שהמרה פנים באברהם. בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם לימול הלך ונמלך בג' אוהביו, אמר לו ענר, כבר בן ק' שנה אתה ואתה הולך ומצער את עצמך, אמר לו אשכול, מה את הולך ומסיים [ומבדל] את עצמך בין שונאך, אמר לו ממרא, אלקיך שעמד לך בכבשן האש ובמלכים וברעבון, והדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו?".

והנה, יש למצוא רמז לעצת כל אחד מאוהבי אברהם בשמו, כי 'ענר' בהיפוך אותיות הוא 'נער', ואמנם נהג להיפך ממשמעות שמו ואמר לאברהם כי זקן הוא וכבר איננו נער. 'אשכול' מרמז על אשכול ענבים הדבוקים זה בזה, ועל כך אמר לאברהם כי אין ראוי לו שיהיה מעתה כענב בודד שאינו מחובר לחבריו כאשכול. ולעומתם בא ממרא ו'המרה פנים באברהם', כי הקדוש ברוך הוא שהצילו מנמרוד שהשליכו לכבשן האש באור כשדים, והגן בעדו כנגד ארבעת המלכים, בהיותו לבדו בלא אנשי חיל וצבא, וכן סייעו בכל שאר הנסיונות שעמדו עליו - בודאי לא יעזבנו עתה, ואם מצוה עליו ה' יתברך לכרות עמו ברית במילה, ודאי יש לשמוע בקולו.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ווארט מהאור החיים הק'

גודל ניסיון של העקידה

ידוע קושיית העולם, מהו גודל הרבנות שנסתבה בו אברהם אבינו ע"ה, בעמידתו בנסיון העקידה, עד שאמר הקב"ה על ניסיון זה, "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך" וגו', וכן אנו מזכירין זאת בכל יום ויום בתפלתנו (פ' העקידה), "וזכר לנו... את העקידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח" - לעורר רחמיו וחסדיו עלינו. והרי כל יהודי הפשוט ביותר, אם הקב"ה בעצמו היה מצווהו לעקוד את בנו לקרבן לפניו, היה רץ מיד לעשות רצונו בלי שום פקפוק.

תירוצים וביאורים רבים נאמרו בזה, רבינו האור החיים הק' בלשונו הזהב מתרץ קושיא זו, וזלה"ק: "וגודל הניסיון מופלא (היא), שאברהם אחר כמה הרפתקי שקדמו לו עד שנפקד, ואחר כמה הבטחות מה' כי ביצחק יקרא זרעו הוא אומר לו שיקריבנו - ולא הרהר בלבו" עכ"ל.

וזה היה גודל הניסיון שלא עלתה בלבו מחשבה דקה מן הדקה של ספק, ומיד הלך לקיים את המצוה בלא שום פקפוק. וכע"ז כתב רבינו בסמוך בפסוק 'קח נא' (כב, ב) וז"ל: "פירוש תיכף ומיד בלא שאלת זמן, ואף זה מן הניסיון שלא ישאל ממנו זמן כמעשה בת יפתח (שופטים יא) שרצה אביה להעלותה עולה ושאלה ממנו ב' חדשים" עכ"ל.

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע
אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת
רבי חם	רבי חם	רבי חם	רבי חם	רבי חם
16:09	17:22	16:24	17:27	16:07
18:01	17:24	17:58	18:34	17:33

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפרי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 | בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצצים 3 | יהודה הנשיא 6 | בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 | מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 | אלעד: יהודה הנשיא 94 | אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 | ביתר עילית: הר"ן 9 | חיפה: מיכאל 27 | נתיבות: הרמב"ם 18 | נתניה: 18 | פתח תקוה: רוטשילד 75

מחברים

את היזום! מתחילים

הגיון רחמי נביית עוז והדר - אור לישרים

שירות לטיל האש: להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

שע"י ממלכת עוז והדר

02-803-9999

אב"מ: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

אל נא תעבר:

ניצוד החלטה אמיצה של בחור ישיבה לצאת מגדרי החברה ולהתחבר לחבר דחוי, הפכה למבחן המכריע שהביא לו את שידוך חייו.

זאת הוא אינו מחליף בגדים במידה מספקת, והתוצאה 'מרפחת' באוריו! אשר לא היה חרש או טיפש. כבר כשראה את המודעה החגיגית תלויה בפרוזדור, הבין את הצרה המתרגשת לבוא עליו. בהמשך, כשראה לא פעם ולא פעמיים איך הבחורים משתתקים כשהתקרב להתקהלות מצויה, הבין שבשלו הסער. כשהוא נאבק בדמעותיו, מיהר אשר אל חדר המשגיח. הוא חייב לפרוק לפניו את הסבל הרב העובר עליו, המלווה אותו עוד משנות ילדותו ומי יודע עד מתי.

אשר לא היה היחיד שמיהר לחדר המשגיח. במקביל אליו, בדיוק באותו רגע מיהר בחור נוסף, לוי שמו, לשוחח עם המשגיח בארבע עיניים. שני הבחורים נפגשו בחדר ההמתנה של המשגיח, מתוחים וסוערים. אשר לא היה צריך לחשש מה לוי עומד למסור למשגיח. החיישנים הנחותים שלו כבר עשו שבבילו את המלאכה וצבעו בצבעים קודרים את השיחה שתתבצע בעוד דקות ספורות בין לוי למשגיח, שיחה שבה יאמר לוי כי שכח להוסיף בפתק שהוא לא מוכן לישון איתו בחדר אחד.

"אני הגעתי ראשון!" נזעק אשר אל מול לוי שעשה סימנים שברצונו לעקוף אותו ולהיכנס לפניו. מתנכלים לו כאן די והותר, אז לפחות שלא יגזלו ממנו את זכויותיו האחרונות. "נכון מאוד", הסכים איתו לוי, "אבל אני בא בעניין דחוף מאוד, בבקשה ממך, תן לי להיכנס לפניך!" אשר, אשר כבר הגיע למסקנה ששיחתו של לוי עם המשגיח לא תשנה את מצבו כי מצבו אבוד בלאו הכי, הסכים לוותר.

לוי, שהיה נוכח כמה דקות קודם לכן בשיחה ערנית שנסבה על השיבוץ החדש בפנימיה, ועל כך שכולם לא רוצים את אשר בחדרם, החליט שהוא הולך לקיים את דברי המשנה באבות "במקום שאין אנשים, השתדל להיות איש". הוא לא היה צריך יותר מאשר לדמיין לעצמו את אשר המסכן מגיע למצב שעליו לישון לבד בחדר, בודד בין ארבעה קירות, כאשר בחדרים הסמוכים ישנים להם שלושה או ארבעה בחורים בכל חדר, מצחקקים ועלזים. התמונה הזו קרעה את ליבו של לוי והביאה אותו לעשות מעשה. הוא יהיה זה שיגשג בראש מורם לחדר המשגיח ויצהיר: "אני מסכים לישון עם אשר!"

לוי לא חשב לעשות סוד מהעניין, וכבר באותו רגע הוא הודיע את החלטתו לחבורה התוססת. ההודעה הדרמטית שהנחית לוי על השולחן בקול החלטי ונחוש, השתיקה את כולם באחת וגרמה להם לחשוב שמה נשתבשה דעתו. למען האמת, מספר בחורים העריכו את האומץ שלו בצעד שהוא מתכוון לעשות וקינאו בו על כך.

אולם כמו תמיד, כשמישהו מגיע עם רצון טוב, מגיעים אלה שמנסים לצנן כל תעוזה, וגם כאן מיהרו הם לשלוף כלפיו את 'נשק יום הדין' בכוונה להניאו מרעיונותיו: "לוי, רק תזכור שזה עלול להזיק לך בשידוכים!" כשלי ניסה לערער על הקביעה מיהרו להוכיח לו את צדקתם: "כדאי שתדע שכשרוצים לברר פרטים על מישהו, מבררים מי ישן איתו בחדר, גם בשביל לברר אצלו עליו, אך בעיקר כדי לדעת עליך הכל בשיטת 'אמור לי מי הם חבריך, ואומר לך מי אתה', לכן עדיף שלא נפרט בקול מה יקרה אם יתברר לאותם מתעניינים כי הבחור שאיתו ישנת בחדר כל השנים היה אשר!"...

ברגע הראשון לאחר ששמע לוי את טענת המחץ, יצאה לו הרוח מהמפרשים, הוא הרי מכיר את עצמו היטב, אותו ואת חסרונותיו הגלויים והנסתרים, ויודע שאין לו צורך לרכוש 'סגורים' נוספים להצלחה בשידוכים בדמות חבר כמו אשר. הוא כמעט מחליט לסגת, אבל אז שוב צפה ועולה מול עיניו התמונה הנוגעת ללב של אשר האומלל, יושב לבד בחדר, עצוב ודומע על מצבו מעורר הרחמים. לוי קם והחליט לעמוד בהחלטתו, יהיה מה שיהיה. הוא הולך לעשות מצווה גדולה, ותמיד חונן על כך שממצווה לא מפסידים.

לפני שיתחרט שוב, או שמישהו יצליח להורידו מהחלטתו, הוא ממחר לחדר המשגיח. שם הוא פוגש, כאמור, את אשר שניאות לפנות לו את תורו. התור

כבר בתחילת השנה הראשונה בישיבה הגדולה, בלט אשר בבדידותו החברתית. למעשה, כשנדרשו אנשי הצוות לתת הסבר לתופעה, אף לא אחד מהם ידע להגדיר בדיוק את הסיבה שבשלה מתרחקים ממנו הבחורים. אחד ניסה לתלות את האשמה בעובדה שאחד מהוריו אינו מתפקד, מצב שהותיר צלקות נפשיות בילדים. השני העלה אפשרות שכנראה חזונו החיצוניות הלא מטופחת של אשר זו הגורמת לסובביו לחפש חברים אחרים, והשלישי היה סבור כי דווקא מזגו החם של אשר אשם במצב שנוצר מאחר שהוא נוטה להתפרץ ולהתרגז על שטויות.

בפנימיה, לעומת זאת, במקום בו יותר מכל מקום אחר, משתקף מצבו החברתי של בחור, הצליח אשר איכשהו להיות משובץ עם הבחורים מהשורה, בעיקר בשל העובדה שבתחילת השנה, עם כניסת הבחורים לישיבה, שובצו בחדרים בשיטת 'כל הקודם זוכה', כך שהחדרים נתפסו באקראי ללא ידיעה מוקדמת מי יזכה להיות שכן של מי.

כל זאת היה נכון עד לתחילת זמן החורף. בישיבת צוות שערכו מנהלי הישיבה, הוחלט לערוך 'סלט' מהיר בשיבוץ החדרים של בחורי שיעור א' מסיבות מספר. למעט חדר אחד שבו מחליטה ההנהלה, מסיבות השמורות עימה, מי יהיו דייריו, תינתן האפשרות לשאר הבחורים לבחור את חבריהם לחדר לפי סדר העדיפות שלהם, ללא התחייבות מצד ההנהלה למלא אחר כל הדרשות.

כרזה גדולה שנתלתה על לוח המודעות בישרה לבחורים על ההחלטה. כמובן, כמו בכל עניין, גם כאן היו תומכים נלהבים לצד חששנים ושמרניים. הבחורים התבקשו, על פי המודעה, להעביר לחדר המשגיח פתקים שבהם רשומים שמות של שלושה בחורים שאותם הם רוצים שכנים לחדר עד סוף שיעור ג'.

הבחורים שכבר למדו להכיר זה את זה, לא היססו, ועד מהרה הגישו לחדר המשגיח את הפתקים המבוקשים. המהדרין מהם דאגו להוסיף בפתקה שורה רביעית וחמישית, שבה היו רשומים שמות בחורים שנמצאים בסדר עדיפות בדרגה ב', במקרה שבקשתם המקורית תושב ריקם.

המשגיח לא הופתע לגלות שבחור או שניים מופיעים כ'בחורים המבוקשים' כמעט אצל כל בחורי השיעור, אולם לא היתה לו כל סיבה להילחץ מכך, הן הובהר במודעה באותיות בולטות כי ההנהלה אינה מתחייבת למלא אחר כל הדרשות, בעיקר בשל העובדה שהדבר לא ניתן מבחינה מציאותית.

מרפרוף קצר על פני הפתקים גילה המשגיח את מה שכבר היה ידוע לו ולאנשי הצוות זמן רב קודם לכן: שמו של אשר לא הופיע באף אחד מכל שלושים הפתקים שהיו מונחים לפניו. לא רק זה, אלא היו בחורים שדאגו להוציא כל ספק מליבות המשבצים וראו הכרח להוסיף 'רשימה שחורה' של בחור או שניים שאותם לא רצו שכנים לחדר. מיותר לציין שבכל הרשימות השחורות' דווקא כן כיכב שמו של אשר. שכניו הנוכחיים של אשר אף דאגו להוסיף ולכתוב שהיות שהם מתגוררים לא רחוק מהישיבה, יעדיפו לישון בבית אם לא תהיה ברירה....

למעט אנחה עמוקה לא הצליח המשגיח להגיב לנוכח המציאות העגומה. שיחותיו עם הבחורים על גודל מעלת אהבת ישראל וחינוכם למידות טובות, לא באו לצערו לביטוי ברשימות שהגישו. לגודל כאבו, אף המאמציהם של אנשי הצוות בישיבה לסייע לאשר להתקבל לחברה, העלו חרס.

בשעת ההכנות לשינה של אותו ערב תפס את נושא השיחה המרכזי בין הבחורים, איך לא, עניין ה'סלט' בפנימיה האמור להתקיים בימים הקרובים. יצר הסקרנות הטבעי של רבים מהבחורים לא שלט בעצמו, והם נגררו לשאלות ילדותיות כמו 'מה כתבת בפתק?' ובסגנון האמור. מאותן שיחות למדו הבחורים לראשונה לדעת עד כמה אף לא אחד מביניהם מוכן להיות השכן בחדר שבו ישובץ אשר. הם לא יכלו לא לרחם עליו על שהגיע למצב כה אומלל, אך רבים מן הסרבנים, בעיקר אלה שהיו עד כה שכניו לחדר, ידעו גם לטעון שהאשם הבלעדי הנו הקרבן עצמו.

המשגיח רצה לברר מקרוב האם אכן 'הכצעקתה', ולא ניתן לשהות עם אשר בחדר אחד, או שמא ניתן בצורה כזו או אחרת לטפל בבטיה לשבועות רצון כולם, קרא לחדרו לחלק מן הבחורים שהוסיפו את אשר ברשימתם השחורה' בפתקיהם כדי לשמוע מקרוב מה קורה.

הטענות על אשר מצד חבריו לחדר ומצד בחורים שהוזמנו לאותו חדר פה ושם הצטברו עד מהרה לתיק עבה ולא מרשים. אחד טען ש"הכביסה שלו זוקקה תמיד על הרצפה!". שני הוסיף ש"נטילת הידיים שלו בבוקר עושה בוץ באופן קבוע!" שלישי היה ישיר יותר ומחה על כך ש"אשר מזיע תמיד, ולמרות

"כדאי שתדע שכשרוצים לברר פרטים על מישהו, מבררים מי ישן איתו בחדר, גם בשביל לברר אצלו עליו, אך בעיקר כדי לדעת עליך הכל בשיטת 'אמור לי מי הם חבריך, ואומר לך מי אתה', לכן עדיף שלא נפרט בקול מה יקרה אם יתברר לאותם מתעניינים כי הבחור שאיתו ישנת בחדר כל השנים היה אשר!"...

מגיע ולוי נכנס בדריכות אל חדר המשגיה, מתיישב על הכסא ומטיל את הפצצה: "אני מעוניין לישון עם אשר בחדר אחד!"

המשגיה נותן הצצה חטופה בפניו של לוי כדי לבדוק שאינו חומד לו לצון ונפנה לחפש את הפתקה שכתב לוי. הפתק נמצא, והמשגיה מקריא מתוכו את שלושת הבחורים הנבחרים: "גדליה אברמסון", "שמריה אוירשטיין", "יעקב לויצקי". "למה לא כתבת כאן את שמו של אשר?" שואל המשגיה את לוי, וכאן מתחיל לוי לגולל את כל ההתרחסות עד להחלטתו לעשות מעשה נועז כדי לחלץ את אשר מהבושה הנוראה.

המשגיה שאב קורת רוח מהמעשה הנאצל והאמיץ של לוי נטל על עצמו ובירך אותו בלבביות בהצלחה רבה.

לוי יוצא בפנים אדומות מהתרגשות, ואשר נכנס אחריו. הדלת עוד לא מספיקה להיסגר, ומעיניו של אשר פורץ אשד של דמעות רותחות... הוא מתבקש לשבת על כיסא, לשנות כוס מים ולהירגע. כשהוא פוקח את עיניו, הוא נתקל בעיניו המחייכות של המשגיה. "אני יודע הכול, אשר, אבל אתה לא

היפלא מה דבר:

בעל דירה התאפק מלהוציא מילים קשות על שוכר שביטל חוזה, - האיפוק והאמונה הבילו אותו לשוכר חדש, שהביא עמו שפע, שלוה והבנה.

בשבת ובהודיה לה' יתברך קנינו דירה. זוג צעיר, משכנתא גדולה מאוד, ודירה. כדי להתמודד עם התשלומים החלטנו שנמשיך לגור ביחידה השכורה שלנו, ונשכיר את הדירה, שברוך ה' גדולה ונאה, ויכולה לאכלס משפחה ברוכה לטווח ארוך. הדירה הושכרה, ולקראת סיום החוזה פרסמנו על הדירה להשכרה. הגיע שוכר פוטנציאלי. הוא שאל הרבה, בדק וחקר, בירר על המחיר וטען שזה יקר לו, והצליח להוריד אותנו קצת ועוד קצת. הוא גם ביקש ודרש לקבל דירה מושלמת, מתוקנת, מסודרת ומתוחזקת, שהצירים בה נעים בשקט, ואין בה לא קילוף ולא סדק. גם את זה הבטחתי שהוא יקבל. לא צריך לחשוש כל כך הרבה. "אתה לא השוכר הראשון", אני מזכיר לו, "ואם הראשון היה מרוצה, גם אתה תהיה מרוצה בעזרת ה'". הוא לא היה רגוע לגמרי, אבל חתם על חוזה והעביר את הצ'ק הראשון.

ניגשנו מיד לעבודות השיפוץ והתיקון.

אחרי כמה ימים אני מקבל ממנו טלפון. "בסוף ראיתי שזה לא מתאים לנו", הוא אמר, "אני רוצה לבטל את החוזה של השכירות, ולקבל בחזרה את הצ'ק". "מה זאת אומרת?" נדהמתי. "ירעתי שאתה הולך לשכור את הדירה, והפסקתי לפרסם אותה. הביטול הזה מסב לנו נזק!" אבל האיש אמר שדיבורים לא בדיוק יעזרו כאן, כי הוא ממילא לא יבוא לגור בדירתנו, ורק הצ'ק שנמצא אצלנו צריך להגיע לידיים הנכונות.

כמעט והמשכתי להגיד עוד כמה מילים שעמדו על קצה לשוני ולספר לו מה אני חושב עליו, אלא שברחמי שמיים תפסתי את עצמי ואמרתי, "בסדר. הכול לטובה. כל טוב", ניתקתי את השיחה.

התאמצתי ממש לחשוב שהכול לטובה, עד שנרגעתי לגמרי, וחזרנו לפרסם את הדירה ולחכות לשוכר שיגיע בסופו של דבר.

חודש אחד הדירה עמדה ריקה. חודש אחד שבו התמודדנו עם תשלום של משכנתא ושכירות שלנו בלי דמי שכירות כנגדם, וברוך ה' על זה.

אחר כך הגיע השוכר הנוכחי, ואז ראינו עין בעין איך הכול היה לטובה. קודם כל, הדין ודברים בינינו היה חלק ומהיר, נעים ונוח. הוא לא הזכיר כל מיני דקדוקי עניות, ולא דרש כל מיני דרישות. הוא רצה להיכנס לדירה מיד, ולא היה לו אכפת שאפילו לא הספקנו לטאטא את הרצפה שלה.

הוא לקח על עצמו לתקן ולשפץ אותה בלי שום התערבות מצידנו. על מחיר השכירות הוא לא התווכח בכלל, כך שהוא שילם יותר מהכמעט-שוכר שהיה לפניו. במשך, כשעלה המחיר, הוא הבין את המצב ולא ניסה להתמקח, כך שמדי הופיעה התוספת בחשבון.

הוא גם עובד לפרנסתו בטמבור, ומתמצא במיוחד בתחזוקת הבית. כל דבר שצריך לתקן, הוא מתקן בעצמו, בלי להטריח אותנו.

חשבתי: מה היה קורה אילו הכמעט-שוכר היה אכן מתיישב אצלי בדירה? הוא הרי היה מתקשר בשביל כל דבר קטן שלא פועל כשורה, ומקפיץ אותי כל שני וחמישי.

אמנם היה קשה מאוד כשהדירה עמדה ריקה במשך חודש, אבל דווקא כך ראינו שהכול לטובה.

(גליון השגחה פרטית)

צריך לדאוג: לוי מעוניין לישון איתך בחדר..."

למעלה משנתיים חולפות. הבחורים מאותו השיעור מתחילים להתארס בקצב מהיר, ובמקביל מתחיל לוי לחשוש לעתידו. עתיד שאותו יתכן והקריב בגלל שהות עם אשר באותו חדר. אותו בחור שהזהיר אותו שעתו, כבר התארס בשעה טובה, ולוי לא יכול להישיר אליו מבט.

ההמתנה לא התארכה; גם אצל לוי שתו 'לחיים' במזל טוב. אירוסיו הפכו לשיחת היום בישיבה ומחוצה לה; לוי זכה להשתדך עם בת הגונה ששמה הלך לפניה, ממשפחה טובה ומכובדת ביותר.

המתפלא הראשי היה לא אחר מאשר החתן עצמו. הוא החליט שלאחר האירוסין הוא לא מתאפק ושואל את המחזות הנכבד שלו בצורה ישירה: "מה מצאת בך?" התשובה של המחזות שיתקה את החתן רגעים ארוכים: "כשביירתי אצל המשגיה עליך, הוא סיפר לי את הסיפור ההוא שקרה לפני שנתיים, שהסכמת מרצונך לישון עם חבר שהחברה סירבה לקבלו כבחור מן המניין. לא הייתי צריך לברר עוד מאומה!"

(גליון קבלת שבת: אמונה שלמה)

וימהר לעשות:

סיפור משעשע על יהודי חשוב שהחליט לפתוח "גמ"ח עכברים" כדי לסייע לאחרים, וכיצד תשובתו המבריקה על הצורך ב"בלעדיות" בגמ"חים מחייבת את כולנו.

שעת ערב נעימה בבית משפחה אחת, הפכה לבהלת ענק. לפתע, ללא כל התראה, גילו בני הבית עכבר מתרוצץ בסלון, וקמה זעקה גדולה... כפי שניתן להעריך, העכבר הכניס את בני המשפחה לחרדה, אלו בורחים ואלו רצים, אלו 'חשים' אותו מטפס עליהם ואלה 'בטוחים' שראו אותו חולף...

אב המשפחה הובהל מיד לזירה, וכהרף עין בירר מי יכול לטפל בעניין. ואז התברר לו כי בשכונתו מתגורר יהודי פלוני, איש חשוב ונשוא פנים, שפתח - "גמ"ח עכברים". הוא למד קצת את מקצוע לכידת העכברים, ומאז - הוא מתגבר בשמחה להיקרא לבתים, להניח את מרכולתו ומלכודתו, ולחולל לכידות עכברים מופתיות...

האב חש שלא בנוח לפנות אליו. מדובר בתלמיד חכם נכבד, מהיושבים ראשונה בבית הכנסת. האם נאה להטרידו בענייני עכברים?! - אולם בני שיחו אמרו לו כי אדרבה, האיש למד את רזי המקצוע כדי לקבל קריאות, הוא רוצה ושואף לסייע לכמה שיותר אנשים להיפטר ממכת העכברים. לנוכח זאת מיהר האב להזמין, ובתוך כדי מלאכתו קשר עמו שיחה בבקשו להבין: כיצד הגיע למקצוע הזה, ולמה פתח דווקא 'גמ"ח עכברים'?

תשובתו הפליאה, וכמה היא מחייבת: "תראה", השיב האיש הנכבד בחיוך רחב, "כשהסתייפלער זצ"ל נפטר, הבנתי שנוצר מחסור בסנדקים, שהרי אותו צדיק שימש כסנדק לחינוקות רבים ועכשיו אין מי שיעשה זאת. פתחתי אפוא 'גמ"ח סנדקאות', הצעתי לבוא ולשמש כסנדק בכל ברית מילה, אולם לא היה ביקוש, גדולי עולם 'השתלטו' לי על הגמ"ח, אנשים ביקשו שדווקא הם ישמשו כסנדקים, והגמ"ח שלי נותר מחוסר עבודה..."

או אז הבנתי, המשיך האיש וחיוכו התרחב, 'שכנושאי גמ"חים צריכים להיות יצירתיים ובלעדיים'. אני רוצה לפתוח גמ"ח - אבל רק כזה שלא יהיו לי מתחרים, משהו שישאר שלי, שתמיד יהיה לו ביקוש ואני אהיה האיש שיכול לסייע בו. הבנתי שבתחום העכברים זה אפשרי, וכך פתחתי 'גמ"ח עכברים', וראה זה פלא: איש טרם חיקה אותי, אני בלעדי ממש, התחום הזה רק נותר שלי!"

האיש סיים את דבריו הנכוחים, והוסיף בקריצת עין: 'אנשים נוטים להרבות בפתחת גמ"חים, אבל יש תחומים שענף הגמ"חים רווי בהם, ומה העניין לפתוח עוד אחד? לא כן אם מישוהו יפתח 'גמ"ח אוזניים', ויספק אוזניים קשובות לכל מר נפש החפץ לשפוך את ליבו, או אם מאן דהוא יפתח גמ"ח 'דחף', שיפזר מילים טובות לכל אדם במעלה הדרך, דחיפה הגונה להצלחה. לגמ"חים האלה יש ביקוש, ובינתיים יש בהם מחסור...'

סיפור זה, שנכתב בגליון 'אז נדברו', מעורר חיוך והערכה, אבל גם מחייב: אישים יקרים, גמילות חסד לא חייבת להיות פרויקט ענק, ארגון רב ורעיונות, גיוס הון בדיקה רב. גמילות חסד ניתן לקיים - ויש ביקוש רב לענף הזה - במילה טובה, בחיוך מלבב, בדחיפה מלהיבה...

הבה נפתח גם אנו גמ"ח משלנו, בלי לוגו, ללא משרד או טלפון... - גמ"ח מהלך, שנותן בכל מקום את העזרה הדרושה, את הטפיחה על השכם, את העידוד לכל מי שאנו באים עמו במגע. לגמ"ח כזה יש ביקוש עצום והמחסור גדול, הרימו את הכפפה ותזכו להרבות חסד בעולם!

(גליון פניני פרשת השבוע)

עצות וסגולות:

ענייני לימוד התורה (ד')

לימוד תורה מכניע גם את האומות למטה

ידוע הוא דהעוסק בתורה ומעשים טובים לשם שמים מכניע הקלפה ומפרידה, וכיון שמפריד הקלפה אין כח בידה לעשות רע לא למעלה ולא למטה. ולא זו בלבד, אלא כשנכנעים הקלפות של מעלה, אף האומות שלמטה נכנעים ואינם עושים רע לישראל, כי זה תלוי בזה (וזהו ח"ב יט. מכלילת בשלח מס' דשירה ב). (פיתוחי חזונו פרשת נח, ד"ה ויהי)

סגולת הבוכה על שאינו מבין בתורה

הדבר שאין אדם מכניע בדברי תורה, ובפרט בדרך הסוד, צריך לדאוג ולהצטער ולבכות עליו, כדי שבו יפתחו לו שערי רחמים ויופע עליו רוח ממרום, וכמו שהשיב רבנו הארי"י ז"ל לרבנו הרב חיים ויטאל ז"ל, כששאלו באיזה כח השיג אותה ההשגה העצומה, והשיב לו, שהיה יושב ומעיין בכל דבר ודבר מזהר הקדוש ויושב עליו ימים רבים, ומצטער ובוכה עליו, עד שקבל הקדוש ברוך הוא תפלתו, ופתח לו הקדוש ברוך הוא שערי ההשגה ורוח הקדש כראוי.

(אלף בינה, אות דלת ד)

התורה עצמה תלמד אותך

התורה מצד עצמה בכח קדשונה, העוסק בה אפלו בלי מלמד היא בעצמה מלמדת אותו, כמו שכתוב (שם) 'עדות ה' נאמנה מחכימת פתי', אפלו יהיה האדם פתי וחסר לב, כשעוסק בתורה היא מלמדתו דעת וחכמה ומראה לו הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה.

(אלף בינה, אות מ"ב)

נצרכת יגיעה רבה כדי להשיג אמיתות של תורה

והנה אין אדם זוכה לדעת אמיתות של תורה רק על ידי יגיעה רבה ועיון רב (ברכות טז: תנחומא נח סי' א), וכמו שאמרו (מגילה וי) 'יגיעת ומצאת האמן'.

(אלף בינה, אות י"ד ב)

לימוד גמרא והלכה צריכים עיון רב

ומה שאמר 'תורת פיד', הוא מדבר על תורה שבעל פה כמשמעותה. ומה שפרט תורה שבעל פה, משום דהתלמוד שהוא מקור הדינים, צריך שקלא וטריא ודעת רחבה לדמויי מלתא למלתא, ובפרט דיני ממונות שהם כמעין הנובע וצריך וכו' מחשבה ודעת צלולה. ואם בא בשעת הלמוד לחשב מחשבות אחרות, נטרד בדעתו, ולא סלקא לה שמעתתא.

(אלף בינה, אות ט"ח ח)

קיום המצוות - סגולה לפתיחת הלב בתורה

וזהו שאמר 'דרך מצותיך ארוץ', דהינו, אני מקיים המצוות בהשתדלות מרבה בלי שום התרשלות. וידעתי שקיים המצוות כהלכה הוא סגולה וסיוע לפתח הלב להבין התורה וסודותיה, וראיה לזה 'נעשה ונשמע' (שמות כד ט), אם קיים אדם עשית המצוות, פשוט הוא שישמע ויבין דברי תורה על אממתם.

(אלף בינה, אות דלת ח)

פינים על הפרשה:

מעלת הכנסת אורחים

ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר וגו' (בראשית יח ג).

גמרא דשבת דף קכ"ו (ע"א) וזה לשונו: אמר רב יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, דכתיב 'ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר' וכו'.

קושיות על הלימוד מאברהם אבינו

מקשים העולם, ממאי מוכח מהא דגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, דלמא שניהם שוים. עוד יש לדקדק, דלמא לעולם אימא לך דהקבלת פני שכינה עדיף, ושאינה הכא דרין אברהם אחר האורחים והניח הקדוש ברוך הוא, משום דפיס ליה שימתין לו עד שיכניס האורחים, ורצה אברהם לקיים שתי מצוות, הקבלת פני שכינה והכנסת אורחים, אבל אלולי לא המתין הקדוש ברוך הוא לאברהם, לא היה אברהם מניחו ומכניס האורחים:

הלימוד הוא ממה שנתעכב אברהם בעשיית

הסעודה

ונראה לעניות דעתי לישב, דהא ודאי אפשר דלא נסתלק הקדוש ברוך הוא בזאת הראיה, עד שאמר לאברהם מצעה סדום האמור אחר הלכות אברהם לאורחים, ואם כן אמר מצעה השכינה המתנה לאברהם עד שהכניס האורחים, ולקח הבקר, והכין להם סעודה, והאכילם והשקם, ועל כרחי צריכים לפרש כן, דהרי שום אמירה או שום דבור או שום הפסקה לא יש בין הכנסת אורחים להא דמצעה סדום, כמו שפרש הרב אליהו מזרחי וזכרנו לברכה. וכיון דהכי הוא, אם כן קשה על אברהם אבינו, כיון שרץ אחר האורחים והכניסם, היה לו לצוות בני ביתו לטפל בעשיית סעודתם, וברוחא דביני ביני ילך הוא ויקביל פני שכינה, וכשתעלה הסעודה יחזר לשמש האורחים, אלא ודאי מדלא עשה כן, והמתין לו הקדוש ברוך הוא לכל העכבה הזאת, מכאן מוכח שגדול טפול האורחים יותר מהקבלת פני שכינה:

מברר מדוע אי אפשר לומר שגם על העכבה

פייס להקב"ה

ואין סברא לומר דעל הכל פייס אברהם להקדוש ברוך הוא, דהינו שימתין לו עד שיכניס האורחים ויתן להם סעודה ויאכלו וישתו, ואחר כך יחזר ויקביל פני שכינה, דבשלמא על הכנסה שיהיה לפיטו כדי שלא ילכו האורחים לדרכם, אבל מדהכניסם וברר להם שעל הסעודה הכניסם, ואמרו לו בפיהם 'כן תעשה כאשר דברת' (פסוק ה), בודאי שוב לא יצאו עד שיתקן להם הסעודה, והיה לו להקביל פני השכינה ברוחא דביני ביני, אלא ודאי מדעס הוא בעצמו בטפול סעודתם, והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו ולא נסתלק, שמע מינה גדול טפול האורחים יותר מהקבלת פני שכינה. ודו"ק:

(לבוש זכר פרשת וירא)

מהות האהבה הנצרכת

והאהבה שיאהב האדם את השם צריך שתהיה אהבה מכללת עד תכלית, שום דבר לא ימנע בשבילו, הן נפשו הן נפש בניו הן ממונו, דבזה נתעלה אברהם אבינו עליו השלום כשנסעה הקדוש ברוך הוא ביצחק בנו, ומה כתיב שם (בראשית כב ג) 'קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק', דקשה, דלא היה לו לומר רק 'קח נא את יצחק', והכל יתר. ורש"י ז"ל כתב כדי לתת לו שכר על כל דבור ודבור:

ולפי ענינו בא הקדוש ברוך הוא יתברך שמו להורות לבני האדם האהבה שיקרא בה 'אהב השם', דהדבר החביב עליו ביותר לא ימנע אותו מאהבתו יתברך, ואברהם אבינו עליו השלום שום דבר לא היה חביב עליו יותר מיצחק, יותר מגופו ומממונו, כי הרי הבטיחו ה' (שם כא ג) 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ומשמע דלא יש לו עם שרר זרע אחר רק יצחק, ונולד לו לעת זקנתו, ואפלו הכי מרב אהבתו את השם לא היהר אחר מדותיו. וזה שאמר 'קח נא את בנך', שזה נקרא 'בנך' שהוא זרע כשר, לאפוקי ישמעאל. ועוד, 'את יחידך', שאין לך משרה עוד בן זולת זה. ועוד, 'אשר אהבת', יותר מגופך, ועוד, 'את יצחק', שזה הבן מכלל מהבנים שהוא קדוש ונראו אותי בתכלית. וכל זה אם אהבתי עזה עליך יותר מן הכל העלהו לעולה לפני. ומרב אהבתו את השם עשה בשמחה ולא עכב, דכתיב (שם כב ג) 'וישכם אברהם בבקר':

וכדי שלא יאמרו באי עולם שמא אברהם לא עשה כל זה אלא מפני שידע שה' יתברך לא יניחנו לשחטו, לכן אמר לו ה' יתברך (שם פסוק ג) 'כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני', הקדוש ברוך הוא ירד לסוף דעתו וגלה שדעתו היה לשחטו, ובפרט למה שכתבו רבותינו ז"ל (ספר הירוק, כב ד') כי שחט בו מקצת:

הטעם שעלה בדעת אברהם אבינו שרצה

הקב"ה לשחוט את יצחק

אבל מכל מקום קשה, מה עלה על דעת אברהם אבינו והיאך האמין דבר זה שכונת הקדוש ברוך הוא לשחט את בנו. ונראה לעניות דעתי אם אפשר, משום דאברהם היה חסד גמור ויצחק היה גבורה מדת הדין, ורצון השם הוא שיהיה הדין נכנע תחת החסד, חשב אברהם אבינו עליו השלום שרצון השם שישחט יצחק, שזה הוא הכנעה גמורה של הדין ותגברת החסד, וכיון שחשב שזה דעת עליון ורצונו עשה בשמחה ולא עכב. ומזה נודעת אהבת אברהם השלמה, דכיון שסבר שזה רצון השם וזה שלמות אילן העולם עשה באהבה רבה. ולפיכך אמר לו ה' 'כי ירא אלהים אתה', דהינו ירא ממדת הדין שהוא 'אלהים', ולפיכך עשית זה להכניע הדין:

או יאמר למה אמר לו 'ירא אלקים', משום שמצינו שאברהם כל מעשיו עם השם באהבה, והאדם השלם צריך שיהיה בו 'יראה ואהבה', לכן אמר לו השם כאן 'כי ירא אלהים אתה' לכלל 'יראה ואהבה'. נמצינו למדים מאברהם אבינו עליו השלום האהבה גמורה ששום דבר לא ימנע אותו האדם מאהבת השם:

וזהו שאמר הכתוב (דברים י ה) 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך', בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע. ובכל נפשך' (שם), אפלו הוא נוטל את נפשך. ובכל מאדך', דבר אחר 'בכל מאדך', בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד. ובהה הכתוב הגדיל אהבת ה' יתברך כיצד תהיה, תחלה אמר 'בכל לבבך' בשני יצריך, דהינו שיצר הרע מביא האדם לידי כל תאוה והתוף זהו רצונו, לכן נאמר 'בכל לבבך', אף על פי שתאותך ונאותך בדבר ההוא מאהבת השם תמנע תאותך, עוד, 'ובכל נפשך' אפלו הוא נוטל את נפשך, דהינו אפלו בדבר ההוא שתעשה לרצון השם תהיה בו נטילת נפשך, מכל מקום מאהבת ה' תעשה מאהבה. עוד, 'ובכל מאדך' בכל ממונך, להודיע שאף על פי דקמא לן (מכות ג) המכובד אל יכבדו יותר מחמש, אפלו הכי מאהבת ה' אם עמד לך שום דבר שבו רצון השם לתת כל ממונך, תן אותו באהבה ובשמחה ובטוב לבב:

(נצי"ב המלך, תיקון התשובה אות כג)

ארכיון 'עוז והדר'

הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: הנה מה טוב ומה נעים לקבוע שיעור בנביאים וכתובים, לפחות קאפיטל ליום, אם יכולים, ואם לאו, אפילו פסוק ביום, העיקר שיעור קבוע, ולהמשיך אפילו עשרים יום פסוק אחד ליום עד שיהיה קאפיטל. ולהבין כפי מה שאפשר. ולעבור אחר כך עניין או פסוק במחשבה, עד שהמחשבה תקלוט הלימוד באיזו הבנה שתהיה, אפילו הבנה קלושה. כי אי אפשר לגמור את כל התנ"ך כי אם באופן זה. ואחר שלומדים את כל התנ"ך, נתחדש המוח על ידי זה.

מוסרי התנ"ך

בהפטרה מסופר על הניסים הגדולים שעשה אלישע הנביא, כאשר באה אליו אלמנה אחת מנשי בני הנביאים וצעקה שבייתה ריקן והנושה רוצה לקחת את בניה לעבדים. אלישע ציווה עליה שתביא כלים ככל שתוכל ותמלא אותם ממעט השמן שהיה לה בבית, ואז אירע הנס שיצקה השמן בכלים ונעשה כד השמן כמעין המתגבר ולא פסק עד שהתמלאו כל הכלים שברשותה ואז פסק השמן.

יתכן כי אילו היא הייתה האשה יכולה להביא כלים נוספים, היה השפע נמשך עד היום הזה ולא נפסק לעולם, כי השפע שפתח לה אלישע היה שפע מאין סוף אשר איננו נפסק אלא שזקוקים לכלים לקבלתו, ואכן מיד כאשר הבן אמר לאמו "אין עוד כלי", מיד "ויעמוד השמן".

על זה דרשו חז"ל (פסחים נ"ב ע"א) את הכתוב **"וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת וְקִפְאוֹן"** (זכריה י"ד ו) - "מאי יקרות וקפאון, אמר רבי אלעזר, זה אור שיקר בעולם הזה וקפוי לעולם הבא". כלומר כאן האור הוא יקר 'אור יקרות' אבל כלים הם זולים, ואילו לעתיד יהיה להיפך; כלים יקרים ואורות זולים. ואשרי מי שמכין לעצמו כלים בעולם הזה, שהוא יזכה לעתיד לבוא למלאות הכלים באורות יקרים, אבל מי שלא הכין כלים בעולם הזה לא יוכל לקבל האור שלעתיד לבוא.

מצינו בחז"ל (מכות י"א ע"א) על הפסוק **"אוֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף"** (קהלת ה' ט) - "זה משה רבינו". יודע היה משה ששלושת ערי המקלט שבעבר הירדן לא יקלטו עד שיקדשו מקודם את שלושת ערי המקלט שבארץ ישראל, וכיון שידע שאינו נכנס לארץ ישראל אם כן מה פעל בזה שקידש את שלושת הערים שבעבר הירדן, כי הרי לא יוכלו לקלוט כל עוד לא נתקדשו הערים שבארץ ישראל - אף על פי כן משה היה כל כך להוט לקיים מצווה נוספת ואמר: אם אינני יכול לקיים מצווה בשלמות לפחות אקיים רק חלק מהמצווה. זהו "אור יקרות וקפאון" - משה רבינו ידע עד היכן מגיע יקרת כל כלי שהכין בעולם הזה, עוד כלי - עוד זיו השכינה, עוד כלי - עוד השגות אלוקות. אחר שנעשה לה הנס הזה למעלה מגדר הטבע באה האשה אל אלישע וסיפרה לו על הנס, ואלישע הנביא אמר לה: **"לֹכֵי מִכְרֵי אֶת הַשֶּׁמֶן וְשִׁלְמִי אֶת נְשִׁיךְ וְאֶת וּבְנֶיךָ תַחֲיִי בְנוֹתַי"**. וברש"י שם: "אמר לה לך מכר, כי יש די לכל נשייך ולחיות את ובנייך בנותר עד שיחיו המתים". עכ"ל. כלומר שיישאר השפע תמיד ללא הפסק.

ויש לפרש "תחיי בנותר" - אם תהיי בבחינת נותר, "משים עצמו כשיריים" - לא יארע שום הפסד, ויישאר השפע לעד, כי השפלות היא סגולה לקיום ולחיים.

וכן איתא בגמרא (תמיד ל"ב ע"א) אחד מעשרה דברים ששאל אלכסנדר מוקדון לחכמי ישראל: "מה יעביד אינש ויחיה, אמרו לו: ימית את עצמו", ופירש רש"י "ישפיל את עצמו". וכן אמרו (סנהדרין צ"ב ע"ב): "אמר ר' אלעזר: לעולם הוי קביל וקיים", פירש רש"י: "הוי עניו ותחיה". ובתנא דבי אליהו (פרק י"ח) איתא: "ולא יאמר אדם בלבו הואיל ואין בי עבירה ואין בי עוון וחטא אתגאה על הבריות ואתגדל עליהם ביותר, אלא כך יאמר: לא אעשה כן - כדי שיתמלאו ימי" - היינו שעיקר סגולת האריכות ימים היא על ידי התרחקות מן הגאווה.

בהמשך ההפטרה מסופר שאלישע פעל ישועה לאשה השונמית שנפקדה בבן זכר, אך לאחר שגדל הילד מת על פניה. ואז פקד אלישע אל גִּיחֲזִי נַעֲרוֹ: **"חַגֵּר מִתְּנִיךָ וְקַח מִשְׁעָנְתִּי בְיָדְךָ וְלֹךְ כִּי תִמָּצֵא אִישׁ לֹא תִבָּרְכְנֶנּוּ וְכִי יִבָּרְכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשִׁמְתָּ מִשְׁעָנְתִּי עַל פְּנֵי הַנָּעִר"**, ואלישע החיה את הילד. והנה חז"ל אמרו (פסחים ס"ח ע"א): "עתידין צדיקים שיחיו את המתים, מנלן? מאלישע שאמר לגחזי **"וְשִׁמְתָּ מִשְׁעָנְתִּי עַל פְּנֵי הַנָּעִר"**, ועל ידי כן יחיה. וכן

כתיב שלעתיד לבוא יתקיים הפסוק: **"עוֹד יֵשְׁבוּ זִקְנִים וְזִקְנוֹת וְגו' וְאִישׁ מְשַׁעֲנֵתוֹ בְּיָדוֹ"** (זכריה ח' ד'), מה התם במשענת אלישע הייתה תחיית המתים, אף הכא שנאמר **"וּמְשַׁעֲנֵתוֹ"**, בא לרמוז על תחיית המתים. מכאן שעתידים צדיקים להחיות מתים.

והקשה הרה"ק מקאמארנא (היכל הברכה ויקרא דף רע"ו ע"ב), והרי בפירוש אמרו חז"ל (תענית ב' ע"א) שמפתח של תחיית המתים לא נמסר לבשר ודם אלא נמצא רק ביד הקב"ה, ורק ה' יחיה מתים, כמו שנלמד מהפסוק (יחזקאל ל"ו ג') **"וַיִּדְעֻתָם כִּי אֲנִי ד' בְּפִתְחֵי אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם"**. ואם כן קשה מה הכוונה שהצדיקים מחיים מתים?

ומתוך הקאמארנער, שיש שני אופני תחיה; אותם שיזכו לתחיית המתים בזכות מעשיהם, אותם יחיה ה' בעצמו. ואותם שלא זכו לתחיה על ידי מעשיהם, אזי אם הייתה להם שייכות והתקשרות לצדיק - אותם יחיה הצדיק. מסופר בתנ"ך (מלכים ב' ח' ד') שהמלך יורם בן אחאב דיבר עם גִּיחֲזִי משמשו של אלישע הנביא, והתעניין אצלו על הניסים המופלאים שלמעלה מסדרי הטבע שעשה אלישע, וכך נאמר שם: **"וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר אֶל גִּיחֲזִי נַעֲרֵי אִישׁ הָאֱלֹקִים לֵאמֹר, סִפְּרָה נָא לִי אֶת כָּל הַגְּדֻלּוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹשִׁי"**.

ואיך נעשו הניסים הגדולים הללו, מובא בחז"ל (מגילה כ"ז ע"א): כתיב **"סִפְּרָה נָא הַגְּדֻלּוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹשִׁי"**, ואלישע דעבד בְּרַחֲמֵי הוּא דַּעֲבַד. כלומר כל הניסים והנפלאות הגדולות שעשה אלישע, פעל ועשה רק בתפילתו הקדושה ובאמונתו הזכה והטהורה, שעל ידם שידד מערכות הטבע ופעל ניסים גדולים ומופלאים כאלו.

וזה כפי דברי רבינו (ליקוטי מוהר"ן תורה ז'): "ואמונה הוא בחי' תפילה, כמו שכתוב (שמות י"ז יב) **"וַיְהִי דָּוִד אֲמוֹנָה"**, ותרגומו **"פְּרִיָּשׁ בְּצִלּוֹ"**, וזה בחי' ניסים למעלה מהטבע, כי התפלה למעלה מטבע, כי הטבע מחייב כן, והתפלה משנה הטבע, וזה דבר נס". עכ"ל.

בימי חורפי התגוררתי בשכונה הקדושה 'בתי מחסה' בעיר העתיקה. בשכונה זו התנוסס בית הכנסת 'פרושים', אשר בראשותו כיהן מרן הראב"ד רבי פנחס עפשטיין זצ"ל. מדי יום, לאחר תפילת הנץ בבית הכנסת של הפרושים, היה רבי פנחס קורא פסוקי תנ"ך בקול רם, ועד היום חקוק בעצמותי פסוקי הנביא ישעיה היוצאים מפיו של רבי פנחס עפשטיין, עם פירוש רש"י ועוד מפרשים, אשר היה לומד אותם בעיון גדול, כמו שלומדים גמרא ומפרשיה.

התנ"ך הוא אוצר גדול, וכל יהודי צריך להיות חכם ללמוד אותו בהבנה, ולא יהיה בטלן ושוטה המאבד מתנה שנותנים לו, כי התנ"ך מלא בהתעוררות ליראת שמים, וכשלומדים תנ"ך בעיון מוצאים בו הרבה רמזים ומוסרי השכל לעבודת השי"ת, וכשמתייגעים להבין התנ"ך זוכים לתענוג מופלא. וטוב לחזור על התנ"ך כל היום בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, וזה סגולה לשמירת המחשבה.

אשתו של רבי יעקב גדליה תפלינסקי זצ"ל סיפרה שהוא גמר את כל התנ"ך על ידי השיעורים בתנ"ך שהיו לו באמצע האכילה, שלמד כל יום מעט, וטוב מעט בכוונה.

הנה מה טוב ומה נעים לקבוע שיעור בנביאים וכתובים, לפחות קאפיטל ליום, אם יכולים, ואם לאו, אפילו פסוק ביום, העיקר שיעור קבוע, ולהמשיך אפילו עשרים יום פסוק אחד ליום עד שיהיה קאפיטל. ולהבין כפי מה שאפשר. ולעבור אחר כך עניין או פסוק במחשבה, עד שהמחשבה תקלוט הלימוד באיזו הבנה שתהיה, אפילו הבנה קלושה. כי אי אפשר לגמור את כל התנ"ך כי אם באופן זה. ואחר שלומדים את כל התנ"ך, נתחדש המוח על ידי זה.

(הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א - קרני אור)

הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א:
הרבנית עשתה כדברי הרב, ומאותו יום ואילך כאשר היה

מגיע אותו אדם לברר פרטים אודות מה שנשלח לו בדואר, ענתה שעדיין לא הגיע, ובינתיים הושיבה אותו על יד השולחן והגישה לו ארוחה חמה. הלה היה אוכל לשובע נפשו, ולאחר מנוחה קלה, הלך לדרכו...

רגישות במצוות הכנסת אורחים

וְהָיָה יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כָּחֵם הַיּוֹם (יח, א). פתח האוהל - לראות אם יש עובר ושב ויכנסים בביתו (רש"י) מה פירושו של הביטוי "עובר ושב"?

אומר האדמו"ר רבי אהרן יעקב מסדיגורא: העניינים מצאו דרכם בעצמם לאוהלו של אברהם, אבל היו כאלה שרצו להיכנס אך התביישו, לכן הם התקרבו לאוהל והתרחקו ממנו, וחזרו חלילה, והיו "עובר ושב"... אברהם אבינו המתין לראות היש עובר ושב, וכאשר מצא עניים כאלו, היה רץ ומזמין להיכנס.

בספר "אדיר במלוכה" מסופר על טביעת העין שהייתה לרבי יצחק מבוהוש והבנתו בנפש בני אדם: ביתו היה פתוח לרווחה לכל רעב ונצרך. פעם אחת הגיע יהודי שנראה כגביר ובפיו הייתה בקשה שונה מבקשות הצדקה והעזרה השגרתיות - הוא אמר כי הוא גביר גדול המקבל הרבה מאוד דברי דואר, אך ילדי השכנים מחטטים בתיבות הדואר והוא חושש שמא דברי דואר נעלמים לו, ולכן הוא מבקש להפנות את המכתבים למעונו של הרבי.

הסכים הרבי בחפץ לב לסייע לו בכך, וכך בכל יום היה מופיע בשעת הצהריים לשאול אם הגיעו דברי דואר עבורו.

משחלפו הימים ואפילו דבר דואר אחד לא הגיע עבורו, פנתה הרבנית אל הרבי וסיפרה על הגביר המגיע לשווא יום אחר יום לביתם.

"כך?", שאל הרבי, "כנראה שהוא רעב ורוצה לאכול אלא שמתבייש הוא".

"אם הוא מתבייש", סברה הרבנית, "ודאי יתבייש גם כשאציע לו אוכל..."

חיך הרב ואמר: "כשיבוא מחר אמרי לו כי הדוור עדיין לא הגיע, תציעי לו להמתין מעט, ובינתיים תגשי לו משהו לאכול..."

הרבנית עשתה כדברי הרב, ומאותו יום ואילך כאשר היה מגיע אותו אדם לברר פרטים אודות מה שנשלח לו בדואר, ענתה שעדיין לא הגיע, ובינתיים הושיבה אותו על יד השולחן והגישה לו ארוחה חמה. הלה היה אוכל לשובע נפשו, ולאחר מנוחה קלה, הלך לדרכו...

הנה כי כן, מצוות הכנסת אורחים צריכה להיעשות ברגישות רבה, תוך שימת לב לכל פרט שהוא שייטיב עם תחושותיו של האורח.

(הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א - מתוך האור)

הגאון רבי מאיר צימרוט שליט"א: בו ברגע שהתאמת אצלו שהוא בעצם נמצא בניסיון, הוא אזר עוז ותעצומות, ואמר לעצמו: 'אני אעמוד בכל הקשיים! גם אם יורידו לי את הראש - אני את הפה לא פותח'. זוהי העצה הנפלאה שמייצג השל"ה הקדוש: בעת קושי, יחשוב האדם: הקב"ה מנסה אותי עכשיו! הוא בודק אותי אם אצליח להתגבר ולעמוד בניסיון! - כשאדם יודע שמנסים אותו - קל לו יותר להתגבר על הקושי.

עצה להצלחה לעמוד בניסיונות

וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם (כב, א)

ידוע שכאשר בן אדם יודע שמנסים אותו - קל לו יותר לעמוד בניסיון. לכן, אומר השל"ה, עצה טובה לכל בן אדם שעומד בפני קושי, שיחשוב בליבו אולי הקב"ה מנסה אותי, כדרך שניסה את אברהם, וכך יקל עליו לעמוד בניסיון.

אדם אחד בא לפני האדמו"ר ואמר לו: "רבי! אני בן אדם כעסן. מתעצבן מכל דבר קטן וכועס נורא. אשתי סובלת, הילדים סובלים, האנשים בבית הכנסת סובלים. כולם סובלים. אולי יש לרבי עצה בשבילי נגד הכעס?"

אמר לו האדמו"ר: "תמתין בחוץ רבע שעה. לאחריה תהיה לך עצה נגד כעס."

בינתיים קרא האדמו"ר לשמש שלו והחל לדבר עימו בעודו מותיר, בכוונה תחילה, את הדלת מעט פתוחה, כדי שהלה יוכל לשמוע את השיחה. וכך אמר לו: "יש כאן בעיה עם אדם שנמצא בחוץ, שקובל על כך שכל דבר קטן מעצבן ומביא אותו לידי כעס. ברצוני לבדוק את עוצמת הכעס שלו. בצאתך החוצה תנסה להרגיז אותו, בלי שישים לב, ברצוני לראות איך הוא יגיב."

השמש יצא החוצה ודרך לו על הרגל. דריכה כזאת כמו שצריך... אך הלה הגיב באיפוק. כעבור כמה דקות חזר השמש לאדמו"ר, ובדרכו נתן לו בעיטה מאחור. גם הפעם הוא הגיב באיפוק: "לא נורא. ממש מכה קלה."

השמש נוכח לדעת שלא הצליח להרגיז אותו, והוסיף לתת לו צביטה הגונה. והאיש עדיין מתאפק: "נגיעה קטנה. לא נורא."

כעבור רבע שעה קרא לו האדמו"ר ואמר לו: "סיפרת לי שאתה מתרגז על כל דבר קטן. שלחתי את השמש שלי לנסות להרגיז אותך. והנה, הוא ניסה אותך שלוש פעמים ואתה כלל לא התרגזת..."

נענה האיש ואמר לו: "רבי! בפעם הבאה שאתה מדבר עם השמש שלך - תסגור טוב את הדלת. אתה אומנם לא שמת לב, אבל אני שמעתי שאתה שולח אותו לנסות אותי. וכשאני יודע שמנסים אותי - אינני מתעצבן."

אמר לו האדמו"ר: "אם כך יש לך עצה בדוקה! בכל פעם שמרגיזים אותך, תחשוב אולי ברגע זה הקב"ה מנסה אותך לראות אם תכעס, כדרך שאני ניסיתי אותך. מחשבה זו יש בכוחה להקל מעליך ולגרום לך שלא תכעס."

◆◆◆

מאז ומעולם העסיקו מדינות מרגלים חשאיים שהצליחו להתברג בתוך צמרת השלטון של מדינה זרה, והעבירו למשלחיהם סודות ביטחוניים מדרגה ראשונה.

מספרים על יהודי אחד שרצה לעבוד כמרגל,

סוכן שב"כ, בסוריה. בן אדם כזה עובר ניסיונות קשים מאוד במרתפי השב"כ. הוא סופג עינויים, לעתים גם מכות רצח, כדי לבדוק את כושר עמידתו אם חלילה ייתפס. רק מי שמצליח לעצור את פיו לחלוטין, למרות כל העינויים, יכול להתקבל לתפקיד. מי שמול עינויים פותח את הפה - לא מתאים לתפקיד! הוא עלול לחשוף סודות מודיעיניים חשובים ביותר, לגלות את זהות משלחיו, את זהותם של סוכנים נוספים, ולגרום בכך לנזק בלתי הפיך.

בן אדם אחד הצליח לעבור את כל מבחני הקבלה. שלחו אותו - תחת זהות שאולה - לשבועיים ניסיון לאחת ממדינות אירופה, ואמרו לו שאם אכן יסתדר לחיות עם הזהות השאולה שהדביקו לו - ישלחו אותו לפעילות מבצעית.

הוא ירד בשדה התעופה, ומשם לקח מונית לבית מלון שהכין מראש. באמצע הדרך עצרו שוטרים את המונית, והובילו אותו למרתפי החקירות. "אתה סוכן של השב"כ", אמרו לו. הבן אדם לא הספיק להיות חצי שעה במדינה, וכבר כלאו אותו, והחלו לחקור אותו.

"תספר מיד את כל מה שאתה יודע", אמרו לו. והלה סותם את פיו. לא מוציא מילה.

"אם לא תפתח את הפה תקבל מכות רצח", אמר לו החוקר תוך כדי שהוא מתחיל להפליא בו את מכותיו. אך הלה סותם את פיו. לא מוציא מילה.

"אם לא תתחיל לדבר ניאלץ להעלות את דרגת העינויים", הזהירו אותו, אך הלה מוסיף וממלא פיו מים.

לאחר כמה ימים של עינויים, פנו אליו ואמרו לו: "הקשב היטב! מחר זהו היום האחרון של החיים שלך! אם לא תפתח את הפה - הראש שלך נפרד מהגוף, הבנת?"

מסכן האיש. כל הלילה לא ישן מרוב פחד.

לפנות בוקר הוא שומע מאחורי הדלת את שוביו, אותם אלו שטיפלו בו עד כה, משוחחים ביניהם בעברית שוטפת. ברגע אחד הוא קלט את כל מה שקורה כאן: "אלו לא סוכני השב"כ של המדינה הזאת שתפסו אותי! אלו סוכני השב"כ הישראלי שמנסים אותי, ובוחנים את כושר עמידתי בעינויים..."

בו ברגע שהתאמת אצלו שהוא בעצם נמצא בניסיון, הוא אזר עוז ותעצומות, ואמר לעצמו: 'אני אעמוד בכל הקשיים! גם אם יורידו לי את הראש - אני את הפה לא פותח'.

זוהי העצה הנפלאה שמייצג השל"ה הקדוש: בעת קושי, יחשוב האדם: הקב"ה מנסה אותי עכשיו! הוא בודק אותי אם אצליח להתגבר ולעמוד בניסיון!

כשאדם יודע שמנסים אותו - קל לו יותר להתגבר על הקושי.

(הגאון רבי מאיר צימרוט שליט"א - מגיד מראשית)

השבוע במדור:

מצות ביקור חולים אצל חולה שהפך להיות "צמח" | ביקור חולים - במהות המצוה וענינה | זקן ואינו לפי כבודו בביקור חולים | גדר חולה לענין ביקור חולים | האם בזמננו יש היתר לא להשתתף בסעודת ברית אף כשהזמינו אותו?

הגאון רבי אשר וייס שליט"א בעל מנחת אשר ראש בית המדרש 'דרכי תורה' ואב בית דין 'דרכי הוראה'

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

ביקור חולים - במהות המצוה וענינה

כתב הטור (י"ד ריש סימן של"ה) "ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים ונמצא כאילו מחיה אותו וגם מתוך שרואהו מעיין בענינו אם יצטרך לשום דבר משתדל בו להמציאו לו ועושה שיכבדו וירבצו לפניו". ומקור הדברים בתורת האדם להרמב"ן.

וכתב שם הבית יוסף "וכתב הרמב"ן בתורת האדם (עמ' יז) שמעיין מהכא דביקור חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו צרכים הצריכים לחלו וימצא נחת רוח עם חבריו ועוד כדי שיכיון דעתו לרחמים ויבקש עליו הלכך המבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים לא קיים מצוה זו".

ויש לתמוה לכאורה על דבריו מהיכתי תיתי לומר דאם לא התפלל לא יצא כלל ידי חובתו, וכי עיקר מצות ביקור חולים משום תפילה היא, והלא אף הרמב"ן כתב תחילה דמצוה לבקר את החולה כדי לדאוג לצרכי החולה ולסעדו.

ולפי דברי הבית יוסף יש לעיין היפך הדברים, מי שביקר את החולה והתפלל עליו אך לא עשה דבר כדי שיכבדו וירבצו לפניו ולא היה בביקורו תועלת לצרכי החולה האם יצא יד"ח במצוה זו. ולכאורה כשם שלא יצא אם לא התפלל כך לא יצא אם לא השתדל בצרכיו.

ולפי"ז יש לתהות אנה אנו באים במצוה זו, וכי כל אחד ואחד שבא לבקר את החולה יש בידו לדאוג ולעזור, ובדרכו של עולם המבקר שואל בשלום החולה בדרכי הנימוס והולך לו.

ולכאורה היה נראה בעיני דכל כונת הרמב"ן והטור אינו אלא לבאר טעם המצוה וענינה, אך אין בטעמים אלה כל עיכוב להלכה, וכן משמע מלשונם דהרמב"ן כתב "דביקור חולים כדי שיכבדו וירבצו וכו'", והטור כתב "ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים וכו'", הרי שלא באו אלא לבאר את מהות מצוה זו וחשיבותה, אבל מבחינת ההלכה כל המבקר את החולה יצא יד"ח בעצם הביקור אף אם לא צמחה כל תועלת ממשית מביקור זה ואף לא התפלל עליו.

ומה מאוד שמחתי בראותי שוב בדברי הכהן הגדול מאחיו מרן החפץ חיים בספר אהבת חסד (ח"ג פ"ג) שכנראה דקידק בלשונו וכתב "לא קיים המצוה כדין". דלכתחלה ודאי צריך לקיים מצוה זו בשלימותה ובכל פרטיה ודקדוקיה.

והנה הבית יוסף הביא בשם מהר"ל דאף השונא מצווה לבקר את החולה, והדרכי משה חלק עליו ודחה ראיותיו וכתב דשב ואל תעשה עדיף. ולא נתברר בדבריהם במה נחלקו ומה שורש המחלוקת.

ולכאורה היה נראה שנחלקו מה עיקר מצות ביקור חולים, האם להתפלל על החולה, ואף השונא יכול וצריך להתפלל עליו, או שמא לשמחו ולסעדו את רוחו ומש"כ אין מצוה על השונא כיון שגירום לו צער תחת שמחה.

אך באמת אין נראה כלל להסתפק בזה, דכבר נתבאר לעיל דלכו"ע יש ענינים שונים במצוה זו, אך כל המבקר את החולה קיים מצוה בעצם

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

ארכיון 'עוז והדר'

מצות ביקור חולים אצל חולה שהפך להיות "צמח"

שאלה: האם מצוה לבקר חולה שהוא "צמח", והוא שוכב על מטתו כאבן, לא שומע ולא רואה ומחוסר הכרה, ולדברי הרופאים לא ישוב להכרה לעולם? והאם חייבים הבנים לבקר את אביהם כשהוא "צמח"?

תשובה: עיקר מצות ביקור חולים היא לדאוג לצרכיו של החולה, לעודדו ולהתפלל עליו. לפי זה לכאורה אין כל טעם לבקר אצל "צמח", כאשר צרכיו נעשים, ואין מה להוסיף עליהם. וגם לא ידוע אם יש טעם להתפלל עליו, מאחר והריפויו הוא בדרך נס גדול, ולא טבעי.

אך נראה דמכל מקום מצוה לבקרו. דהנה דרשו חז"ל בסוטה דף י"א ע"א על הפסוק 'וירא אליו ה' (בראשית י"א)', ללמדנו שבא הקדוש ברוך הוא לבקר את החולה. וביאר מרן הגר"מ פיינשטיין בספרו 'דרש משה' (תחילת פרשת וירא): שהרי נאמר 'וירא אליו' ולא נאמר שום נבואה, ועל כרחך שהוא לבקר את החולה, ומכאן ראייה גדולה שחייב ביקור חולים הוא אף באופן דליכא ב' הטעמים, לא לשמוש ולא לתפלה, כי אצל ביקור השי"ת לא שייכים טעמים אלו, כיון שבידו לרפאותו אף בלא השראת שכינה מיוחדת לזה באהלו של אברהם.

ונראה להסביר, משום דאף דאיכא טעמים למצוה, בכל זאת חיוב עשייתה הוא קבוע, כאילו אין לה טעם, כיון שהטעמים הם רק ביאורים לחיוב המצוה, אך המצוה צריכה להעשות בלא שום טעם, רק לשם שמים שציוה הבורא, ולכן לא יכול לפטור עצמו מביקור חולים, בטענה שאין החולה צריך לשמוש, ויכול להתפלל בעצמו.

ואולי זה הטעם שלא הלכו רבנן לבקר את החולה כמבואר בנדרים (דף מ"א ע"א), כיון שהיה שם מי שישמשנו, והתפללו עבורו אף בלא הליכתם, וגם רבי עקיבא לא הלך לבקרו בשביל הצורך, כיון שגם הוא סבר דליכא צורך, אלא מפני שהדין לבקר בכל אופן, ונזדמן שהיה גם צורך לשמש, דאל"כ איך נמנעו רבנן מלבקרו.

אך אולי אפשר לדחות ולומר, שהשי"ת בא לבקר את אברהם אבינו כדי לעודדו בעצם ביקורו, משא"כ ה"צמח" שגם עידוד אין בביקורו.

ויעוין בברכי יוסף (יור"ד סימן רמד) שהביא מחלוקת הפוסקים אם צריך לקום לפני סומא חכם. ויעוין קידושין (דף לא ע"ב) שרב יוסף שמע קול כרעא דאימיה, אמר איקום מקמי שכינה דאתא. ומשמע דאף דלא ראתה שבנה קם מפניה, בכל זאת קם, ויתכן דהוא הדין בנדרוננו.

אך למעשה נראה שיש תועלת ממשית בביקור אצל ה'צמח', מכמה סיבות:
א. על ידי כך הצוות הרפואי יטפל בו יותר טוב, וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ב סימן תע"ח).
ב. אף דנראה שהחולה לא מבין כלל, אפשר דרואה ואין לו כח להגיב, וכפי ששמענו על אמה אחת הנמצאת במצב ז', וכשבנותיה באות לבקרה, עיניה זולגות דמעות. ג. שמעתי ממו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דיש ענין להתפלל על "צמח", כדי להקל על מצבו, ובפרט שמצינו לפעמים ש"צמח" התעורר מחליו. לכן נראה דמצוה לבקר חולה כזה, וכל שכן אם אביו 'צמח'.

אך מיד לאחר הביקור יתכן שהמבקר לא ירגיש טוב כתוצאה מזה שהוא נדבק קצת מהמחלה, ולכן אומרת הגמרא, שאע"פ כן הוא חייב ללכת, ואין ראייה מזה שהוא חייב להנזק עבור מצות ביקור חולים, כי באמת אפילו שהוא חושב שהוא רעה בשבילו, מ"מ האמת שהוא טובה גדולה עבורו.

<<<

ביקורו. ולא נחלקו הב"י והדרכ"מ אלא בפרטי הדין, וכבר כתבתי במקומות רבים דלא תמיד נקבעת ההלכה לפרטיה ודקדוקיה לפי טעמיה.

ומשו"כ נראה דזו פשיטא דמי שיועד שהחולה יצטער לראותו דודאי אין מצוה עליו לצער בו בימי חליו, ולא נחלקו אלא בסתמא דמילתא, דמצד א' י"ל דכיון שיש חשש שלא ישמח את החולה אלא יצערנו לא יבקר, ומאידך י"ל דמ"מ עליו להשתדל לשמחו ולתומכו ולהתפלל עליו ומשו"כ גם עליו מוטלת מצוה זו. ודו"ק בכ"ז.

זקן ואינה לפי כבודו בביקור חולים

במס' נדרים (ל"ט ע"ב) מבואר דמצות בקור חולים "אפילו גדול אצל קטן", ויש לעמוד על החידוש בהלכה זו, דמה בין גדול לקטן במצות בקור, וכתב החפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ג ס"ג בהג"ה) דרבנות אשמעינן דהו"א דכשם שזקן ואינה לפי כבודו פטור ממצות השבת אבידה, ה"נ נימא בגדול המבקר את הקטן שגם זה אינו לפי כבודו ופטור ממצוה זו, קמ"ל שאין פטור של אינו לפי כבודו נוגע במצות בקור.

ויש לעיין למה באמת אין בזה פטור, ובשיטה מקובצת (מס' נדרים שם) וכו"ה בפרשה (י"ד ס"י של"ה) כתבו שזה נלמד ממה שהקב"ה בעצמו בא לבקר את אברהם, וע"כ שאין פטור של זקן ואינה לפי כבודו במצות בקור.

ונראה עוד בזה, דהנה בחכמת שלמה להגר"ש קלוגר זצ"ל (חומ"ס ס"י תכ"ה) כתב לחדש, דזקן ואינה לפי כבודו שרואה את חבריו טובע בנהר פטור מלהצילו, וייסד את דבריו ע"ד הגמ' בסנהדרין (ע"ג ע"א) שם ילפינן דין השבת הנפש מקראי דהשבת אבידה, "אבידת גופו מנין, ת"ל והשבותו לו", ולכן יש לדמות את הלכותיהן וכשם שבדין השבת ממון פטור זקן ואלפ"כ כך הוא פטור בדין השבת נפש, וכבר דנו בארוכה בחידוש זה (ועיין במנחת אשר ויקרא סימן מ"ד שם הארכתי לפקפק בדבריו), ואחת הקושיות שכבר הקשו האחרונים על דברי הגר"ש"ק מהמבואר בב"מ (ל' ע"ב) בגדר זקן ואינה לפי כבודו דכל שבשלו מציל חייב הוא להציל אף בשל חבריו וזה אבן הבוחן בהלכה זו, וא"כ בהצלת הנפש דכל אשר לו יתן בעד נפשו, וכיון דכל הכבוד שבעולם לא היה נחשב לכולם בעיניו כדי למלט נפשו אין בו כלל פטור דזקן ואלפ"כ. וכמו כן מסתבר לגבי בקור חולים דכיון דהיה מוחל על כבודו כדי לסעד נפשו חייב לעשות כן אף לחבריו. ובר מן דין נראה דבמעשה מצוה ממש לא שייך לומר אינו לפי כבודו דזה כבודו ותפארתו כמו שכתב בביאור הלכה (סוף סי' ר"ב) ולכן בהצלת הנפש או בקור חולים דניכר שהם מצוה לא שייך פטור זה משא"כ בהשבת אבידה. (ועיין עוד בזה באגרות משה י"ד ח"א סימן רכ"ב). אמנם בגוף הדרשה הנ"ל אפשר דכונתו אפילו גדול אצל קטן שלא הביא ב' שערות או לא הגיע לגיל המצוות, וצ"ע.

גדר חולה לענין בקור חולים

הגור אריה (בפרשתנו) שואל, למה הקב"ה בא לבקר את אברהם אבינו רק ביום השלישי למילתו שהרי גם קודם היה חולה ולמה היה צריך להמתין עד שיכבד חוליו.

וביאר המהר"ל דרק ביום הג' למילה הוא בגדר "חולה כל גופו", וזה חידוש בהלכה שלא מוזכר בפוסקים, שמצוות בקור חולים נוהגת רק כאשר החולה הגיע לדרגת "חולה כל גופו" אבל לא כאשר הוא "חולה לאבר אחד", וקצת רמז לחידוש זה יש מלשון הגמ' בנדרים (ל"ט ע"ב) בסוגיא דבקור חולים דמייירי בחולים שהם "חולים ומוטלים בעריסתן".

אך יש לעיין בדברי המהר"ל מסבא, דמה טעם יש שלא יהיה מצות בקור גם כאשר הוא חולה של אבר אחד, ויתכן שהמהר"ל למד שחולה לאבר אחד אינו בכלל חולה כלל, ולכן לא שייכא ביה מצות בקור.

וכנראה שלמד זאת ממה דחזינן בהלכות שבת דרק מי שנפל למשכב או חלה כל גופו הוי בכלל חולה שהותר לו איסור דרפואה בשבת, אך לפי"ז צ"ע"ג הרי התירו חז"ל שבותים ורפואה לתינוק שנימול (עיין או"ח סי' של"א סעיף ט') וע"כ דחשיב חולה כל גופו, וא"כ מהי"ת שיהא בכלל חולה לענין איסור שבת ולא לענין מצות ביקור חולים, אך יש לחלק בין גדול דאינו חולה גמור אלא ביום השלישי, לתינוק בן ח' דחלש טפי, ואם לא יטפלו בו ביום המילה אפשר שיסתכן ביום השלישי ולכן מחללין עליו את השבת, וזה דוחק גדול וצ"ע.

אמנם בעצם הנחת המהר"ל דרק בשלישי למילה הוי חולה כל גופו, כך מבואר בירושלמי שבת (פ"ח ע"א) בהיותו כואב לא נאמר אלא "בהיותם כואבים" מלמד שכל איבריהם כואבים עליהם ע"ש, ומפסוק זה למד ראב"ע דביום הג' מרחיצין את הקטן שהרי לא חילק בין קטן וגדול, ודו"ק.

הגאון רבי אשר אנשיל שווארץ שליט"א ראש כולל צאנז בבית שמש ומח"ס מעדני אשר

ארכיון 'עוז והדר'

האם בזמנו יש היתר לא להשתתף בסעודת ברית אף כשהזמינו אותו?

שאלה: האם בזמנו יש היתר לא להשתתף בסעודת ברית אף כשהזמינו אותו?

תשובה: קיימא לן רמ"א יורה דעה סימן רס"ה סעיף י"ב, ומקורו בגמרא (פסחים קי"ד ע"א): "מי שאינו אוכל בסעודת מילה

הוי כמנודה לשמים", ודווקא כשנמצאו שם בני אדם מהוגנים, אבל אם נמצאו שם בני אדם שאינם מהוגנים אין צריך לאכול שם.

ובפתחי תשובה יורה דעה (סימן רס"ה ס"ק י"ח) הביא בשם שו"ת מקום שמואל סימן פ' שכתב בשם ספר שרביט הזהב וזה לשונו: "וראיתי רבתי גאוני עולם, שהיו מוחים בשמשים הסובבים בתי בני ישראל ומוזמינים אותם לסעודת ברית מילה, ומוזהרים אותם שלא להזמינם, באמרם אולי מטעמים המתהווים לא יכלו לסעוד שמה ויהיו ח"ו בכלל נידוי".

והנה בערוך השולחן (סימן רס"ה ס"ק ל"ז) כתב שעתה אין חשש בזה, כי בעוונותינו הרבים על פי רוב ימצאו שם גם בני אדם שאינם מהוגנים, שאז מדינא ליכא חיוב ללכת.

וכן הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין בספר הזיכרונות (עמוד כ"ט) כתב: "כל מי שאינו הולך לסעודת מילה כשמוזמינים אותו הוי כמנודה לשמים, ומיהו אם נמצאו שם בני אדם שאינם מהוגנים רשאי להימנע מלילך לשם. והוא הדין אם בעל הבית רע עין. ונראה שכל זה דווקא כשאינו עוסק בתורה אז, אבל אם עוסק בתורה, לא יהא אלא מצוה גדולה, העוסק בתורה פטור מן המצווה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, וכן אם עוסק באיזה מצווה רשאי להימנע".

וכן בארחות יוסף פרק כ' כתב: "ראיתי רבים בזמן הזה שמוזמינים אותם לסעודת ברית ואינם הולכים אף שיש שם בני אדם מהוגנים, והיינו טעמא דבזמן הזה מוכרח הבעל הבית להזמין אנשים הרבה משום שורת דרך ארץ, ואינו מקפיד שיבואו, ולפעמים נוחא ליה שלא יבואו שלא זימנם אלא מפני הכבוד".

ועוד יש לומר: דווקא כשאין שם מניין בלעדו אם אינו הולך הוי כמנודה לשמים, אבל אם יש שם מניין אין להקפיד. וקצת ראיה לזה, שמהר"ש מלובלין היה סנדק בעל ערב שבת ולא רצה לילך לסעודה סמוך למנחה בעל ערב שבת מפני כבוד השבת מאחר שהיה שם מניין בלעדו.

ובשו"ת דברי יציב (יורה דעה סימן קס"ג) כתב דדווקא ביושב שם ואינו רוצה להסב עמהם, שכן משמעות הלשון "ויש אומרים מי שאינו מיסב" וכו', וכן הוא לשון הרמ"א "מי שאינו אוכל", אבל לא מצינו שמחויב לילך דלא קאמר מי שאינו הולך לאכול.

ט"ו מרחשון תשי"ד

מנחם מנחם רבי אברהם ישעיהו קרליץ זצוק"ל בעל החזון אי"ש

השגחה פרטית בעניני שידוכים

שח הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל: משמיה דהגאון בעל החזון איש זצ"ל מתאמרא, דאף בזמן הזה שהחושך וההסתר מכסים את פני הארץ אפשר לראות את יד ה' בהשגחה פרטית בעניני שידוכים, והקב"ה מסבב כל הסיבות, שבשידוך שצריך לצאת לפועל יזדמנו לשאול אוהב של הצד השני, ואילו בשידוך שא"צ לצאת לפועל יבררו אצל אויב ושונא, וממילא יתבטל השידוך.

עובדא ידענא, באחד ששאל מגיד שיעור על בחור מסוים, והלה גילה לו את כל האמת שהבחור אינו מתמיד גדול ומבלה ימיו לבטלה, ואעפ"כ עשה השואל את השידוך, לימים שאלו המג"ש, שאם בירר את חוות דעתו הרי זה מוכיח שסמך עליו והאמינו, ואיך א"כ התעלם מדבריו ועשה את השידוך, נענה הלה והשיב, דאדרבה איפכא מסתברא, דוקא מה שהחשיב הוא לחסרונות היו בעיניו למעלות גדולות, כי הוא לא חיפש מתמיד גדול בתורה, וע"כ עשה את השידוך, כי היו ענבי הגפן בענבי הגפן.

נמצאנו למדין, דלפעמים חושב אחד לקלקל שידוך ע"י דיבוריו אך האמת שזה מקיימו, וכך להיפך, ומפורסם דברי המדרש (בר"ר פרשה סח, ד) "מטרונה שאלה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו, לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו אמר לה, לששת ימים, אמרה לו, מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו, אמר לה, הקב"ה יושב ומזווג זיווגים, בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני".

אגב, זוגתי הרבנית ע"ה היתה מקרבת נדכאי לב ובעלי תשובות, ביניהן היתה נערה אחת שהציעו לה שידוך עם בחור חסיד, אמנם הגם שרבותיו דחקו בו לעשות את השידוך נענה הבחור שאין לבו משכו לעשותו, לכן נכנסתי אל מעון קדשו של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא ז"ע ושאלתי אותו כדת מה לעשות, נענה הרבי והשיב "אז דער הארץ צוהט עהם נישט - קען מען עהם נישט הייסען" [-אם אין לבו משכו אי אפשר לצוותו ולהכריחו על כך], הדבר חרה לגבאי החסיד רבי שלום פויגל ז"ל, שסבר שאין מקום לבחור חסידי להשיב שאין לבו משכו, וכשרימזו כן למהר"א אמו, שמבואר בב"ח שצריך שלבו ימשך לשידוך, והראה לו כן בפנים.

(מפי ספרים וסופרים)

• • •

ט"ז מרחשון תק"צ

רבי עמרם ראזענבוים זצ"ל רבי עמרם חסידא - אבד"ק מאדע

במעליו יתנח נער

עוד בימי ילדותו הוכרו עליו גינוני קדושה וטהרה וכי לגדולות נוצר.

בימי נעוריו הבחינו שכשהוא מזכיר שם שמים בברכה, היה עוצם עיניו. כשנשאל מאמו לפרש הדבר, ענה את אלקים אני ירא, הבורא ומנהיג את העולם, ועל כן אני עוצם את עיני מיראה

בעת הזכרת שם שמים.

פעם קרה שהוריו נסעו מביתם והתאכסנו אצל אחד מקרוביו. באמצע הלילה כיסהו אחד מבני הבית במעיל צמר למען יחם לו. אולם לפתע התחיל הנער להזדעזע ולהתחלחל ולבעוט בכל כוחו עד שהצליח להסיר מעליו את המעיל. כשניסו לחזור ולכסותו שוב, שב המחזה כקודמו. למחרת כאשר נשאל מדוע לא נתן שיכסוהו כדמיבעי, ענה שלא הרגיש כלל בדבר. לימים כשסיפרו זאת לאביו, ציווה לבדוק את המעיל, ואכן נמצא בו שעטנוז.

כשהלך לחדר ללמוד חומש, הייתה אמו עליה השלום רגילה לשלוח אליו עוגה שאפתה עבורו עם אחיו הקטן. פעם אחת חטף גוי קטן את העוגה מאחיו, והתחיל אחיו לבכות. לקול בכייתו התערבו האנשים והחזירו לו העוגה. כשהגיעה עת האוכל לא רצה רבינו לאכול. כששאל לו המלמד למה? השיבו: עס שמעקט מיר עפעס נישט דאס קיעכל [זה לא טעים לי, משהו חסר בעוגה].

בהיותו כבן שש נטפל אליו ערל אחד וחטף הימנו את הטלית קטן שלבש. הוא החל לבכות בקול מר, ולא זו ממקומו עד שהביאו לו טלית קטן אחר, ומתוך אנחת הצער הפליט בקול חנוק: הלואי ויבלע באדמה. לא עברו ימים מועטים ואותו ערל נפל לבור עמוק ונתרסקו איבריו. כששאלוהו מה ראה לקללו דווקא שיבלע באדמה? השיב כי למד מקרח שלגלג על מצוות ציצית ונבלע באדמה.

(דור דור וסופרי, גליון א)

• • •

כ' חשוון תר"ב

הרה"ק רבי שלום הלוי רזנפלד מקינאק ז"ע

חידושי' הבחור מפרשבורג

שני דברים אמר רבנו זצ"ל בשם 'בחור מפרשבורג', אחד דבר צח ופשוט, והשני חריף.

הדבר הראשון הוא: בפרשת חיי שרה כתוב שרבקה יצאה לשאוב מים וכדה על שכמה, וקשה הרי רבקה היתה אז רק בת ג' שנים, והאיק היתה יכולה לשאת על שכמה משא כבד ככד? והתירוץ בזה, דלא כתוב בתורה 'וכד על שכמה' שמשמעו הוא כד גדול, אלא 'כדה' כתיב, היינו כד כזה שיהיה מתאים אליה לפי גדלה וכוחה, ובאמת היה זה כד קטן.

והדבר החריף הוא: כתוב בספר איוב, שאשתו אמרה אליו 'ברך אלקים' וכו' והוא אמר לה 'אחת הנבלות תדברי' וכו', וצריך להבין: במה נחלקו איוב ואשתו, שהיא רצתה שיקלל והוא מיאן בדבר. ואפשר לומר דפליגי כפלוגתת האמוראים (ב"ב טו) דחד ס"ל דאיוב לא היה ולא נברא, וחד ס"ל דבאמת כן היה. ובזה היתה פלוגתתם גם כן, דאשת איוב סברה דכל המעשה של איוב לא היה ולא נברא, ולכך אמרה לו שיקלל ואין לו מה לפחד, דהלא בין כך ובין כך לא היה ולא נברא כל המעשה הזה, אבל איוב סבר כמ"ד שבאמת היה כן, ולכך לא רצה לקלל משום שפחד לנפשו".

(ברוך ה' יום יום - הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

• • •

כ"א חשוון תשמ"ט

הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל בעל בצל החכמה

ד"ן אמירת ולימוד מזמורי תהלים בלילה

א) אם אמירת תהלים היא ג"כ בכלל אזהרת הרב שלא לאמרה בלילה, רבו המחלוקת ואבאר בס"ד בקצרה. - בס' פתח עינים (ברכות ג' ב ד"ה ובענין) כתב, ושמעתי מאדם גדול ומקובל דאפשר דגם לאזהרת רבינו האר"י זצ"ל על המקרא בלילה, אין תהלים בכלל עכ"ד ויש סמך מב"ר פ' ס"ח דאמרו דיעקב אע"ה ה' קורא תהלים בלילה עכ"ל.

ועיי' עוד לו בספרו שו"ת יוסף אומץ (ס' ב"ד ד"ה איברא) שכ', כי בעיה"ק ירושלים ועיה"ק חברון ת"ו נוהגין כדברי האר"י ז"ל דאין קורין מקרא בלילה ועם כל זה מנהג קדום כי בכל לילה באשמורת קורין בבתי כנסיות ה' ספרי תהלים בכל לילה ושמעתי ממקובל מופלא בדורנו כי אין לימוד התהלים בכלל אזהרת רבינו האר"י ז"ל ויכול לקרות תהלים באשמורת עכ"ד ואני מצאתי סמך לזה בב"ר פס"ח כי יעקב אע"ה ה' קורא תהלים בלילה ומעיקרא דוד הע"ה רוב תהלותיו יסדן ואמרן לראש אשמורת. ועתה אמת אגיד, כי לקורא תהלים באשמורת ושואלני אני אומר שיש לו סמך אמנם אני בעצמי ירא אנכי ואין אני קורא תהלים בלילה כי אם בליל ש"ק כי אפילו בליל ששי כתוב בשער המצות שהוא מכין לשבת ומתעוררים הרחמים בו ויכול לקרא מקרא בלילה והדברים ק"ו בליל ש"ק ומשום אזהרת רז"ל לא יקרא לאור הנר קבעתי ללמוד תהלים שהם שגורים ושירי לקרות לאור הנר עכ"ל. ועיי' קרוב לזה גם בספרו שו"ת חיים שאל (ח"ב סי' כ"ה אות א') ומסיים שם, והמקובלים נמנעו לקרות תהלים בחול כל שלא האיר היום ע"ש.

לענ"ד הדבר פשוט דמש"כ ביוסף אומץ, שאינו קורא תהלים בלילה רק בליל ש"ק, אין כוונתו שגם בליל ועש"ק נמנע, שהרי ליל ששי מפורש להתיירא בשער המצות והרי הוא כותב שם כי כל דבר שהוא רואה בח' שעריו שסידר מהר"ש ויטאל עליו הוא סומך. ועוד שהרי כל עיקר התיירא של ליל שבת אינו נלמד אלא בק"ו מליל ששי. רק יען בליל שבת אסור לקרות לאור הנר על כן קבע אז ללמוד תהלים ששגורים בפיו ומותר לקרות לאור הנר, משא"כ ליל ששי אם כי מותר במקרא הותר גם בענינים אחרים שאינם שגורים בפיו ועסק בהם לאור הנר. - ועיי' עוד בדבר אמירת תהלים בלילה עבור חולה, לקמן (אות כ"ד) ועוד לקמן (סי' א' וס"ק י"ח). ועיי' בס' מאסף לכל המחנות (סי' א' וס"ק י"ח) מס' אמ"ל דכבר נתפשט המנהג בכל המקומות לקרות תהלים אחר חצות לילה וכ"כ בהנהגת הרבי שמעלקי שאמר תהלים אחר חצות וכ"כ בהנהגות טובות להמ"מ דסטעפין לומר תהלים לאחר חצות ע"ש. ועיי' גם בס' יפה ללב (ח"ב בקונט"א שבדף קי"ט לסי' רל"ח) שכ"כ מהרב ידי אליהו מלובלין ז"ל.

ב) יתר על כל מבואר להתיירא אמירת תהלים כל הלילה בס' אשל אברהם מהדע"ק (סי' רל"ח) שכ' י"ל שאין שום קפידא על אמירת מזמורי תהלים בלילה לכו"ע כיון שקבע השי"ת שאמירת תהלים יהי' חשוב כנגעים ואהלות א"כ הרי זה כלימוד משניות שזמנו בתחילת הלילה וכו' עכ"ל. ובמאסף לכה"מ הנ"ל מעתיקו שלא בדקדוק (עיי' לקמן אות כ"ה). וכ"כ גם מס' קומי רוני שמביא שם ומביא ממד"ר שיעקב אע"ה אמר תהלים בלילה ע"ש. ומוכח דגם לפני חצות מותר והבן.

(שו"ת בצל החכמה חלק ד סימן מה)

כינוס רבנים ודיינים 'נחני במעגלי צדק' בבית מדרש וכולל לדיינים "באר ישראל"

עשרות גאונים מופלגים מכוללי חושן משפט, התכנסו בראשות רבנים ודיינים לכינוס תקופתי רב רושם

"נחני במעגלי צדק" שע"י הארגון התורני 'תורתו'

ועוד בדבריו את הלומדים ותלמידי-החכמים להמשיך ולהתעלות בלימוד התורה הקדושה, וזאת על ידי שינון וחזרה תדירים אשר אין כמוהם סגולה לידיעת הנלמד על בוריו ולהתעלות בקנייני תורה. בהמשך דבריו נוצר כעין סימפוזיון, כאשר המשתתפים מעלים שאלות בנושאים הקשורים לידיעת התורה, והגרש"צ השיבם כהלכה דבר דבור על אופניו. לאחר מכן מסר הגאון רבי שאול יהודה הנדלס שליט"א אב"ד "שירת דוד", שיעור תורני נרחב בנושא טאבו משותף ובהשלכות הנוגעות להלכות שלוחין ושותפין, משא ההלכתי מקיף ורב רושם בנושאים הנידונים, בדברים מסודרים וערוכים פרש אחת לאחת את הבעיות והפתרונות, את הצדדים ההלכתיים וההבדלים בין המקרים השונים.

הגרש"צ שליט"א העלה מקרים שונים, והביא את העולה להלכה בבהירות גדולה, החל מדברי הגמרא והפוסקים, ועד לדיונים מעשיים שעלו בבית הדין ומה שנפסק בהם.

בדיון השתתף הרה"ח ר' יוסף שטרן, אשר צבר פרקטיקה מעשית גדולה בנושאים אלו, והוא העלה שאלות ודילמות שונות ומגוונות השכיחות בימינו, והרבנים דנו במקרים אלו הלכה למעשה.

את המעמד ניהל והנחה בטוב טעם ולתועלת הלומדים, הרה"ג ר' משה איינפלד שליט"א, תלמיד חכם ובעל ידיעות נרחבות בחושן משפט, מחשובי הלומדים אשר זכו להתעטר בכתר 'שלם בתורתו'.

היה זה מחזה מרגין לב לראות את בית המדרש מלא בתלמידי חכמים המשקיעים עצמם באהלה של תורה, מופלגים בתורה וידם רב להם בידיעת התורה בחלקים רבים של 'חושן משפט', נושאים ונותנים בתורה עם הרבנים ועם תלמידי החכמים המבוגרים מהם במשך שעות ארוכות, בנושאים מורכבים ועמוקים שבחושן משפט, ותורה מתגדלת ומתאדרת.

הנושא ההלכתי שנבחר הפעם היה "טאבו משותף", שאנשים רוכשים נכס בשותפות, או שאחד רוכש חלק מדירה מזולתו. תופעה נפוצה מאוד בשנים האחרונות, בעיקר בשל יוקר המחירים כאשר אין אפשרות לאדם יחיד לרכוש לבדו דירה שלמה. הנושא כרוך בכמה וכמה היבטים הלכתיים לא פשוטים, שעלולים לעמוד בעוכרו של הרוכש, אם לא עשה את ההסכם כדבעי, ובפרט אם הבניין עבר שינויים מכפי שהיה.

הכינוס נפתח בדבריו של האב"ד מוריגו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א שפרס את הנושא המורכב, ודן בו מכמה וכמה היבטים, העלה את הבעייתיות העלולה להיגרם מכך, והביא מהפרקטיקה המעשית שנידונה בבית הדין.

כמו כן דן מורנו הרב בנושאים מסתעפים, כגון קבלן שהשאיר לעצמו סטח בבניין, ומכר מחסנים לאנשים שאינם דיירי הבניין, והשאלות הממוניות העולות מכך, כאשר במקרים רבים נערכו הסכמים גרועים מחוסר ידיעה, וגרמו להפסדים שיכלו להימנע ע"י יעוץ נכון.

בעקבות הדיון העלו המשתתפים נקודות הלכתיות רבות ונוצרה ריתחא דאורייתא, שאלות ותשובות הנוגעות למעשה בבתים רבים בהם מרחיבים חלק מהדיירים את הדירה או את שמוסיפים על השטח המשותף באמצעות חפירת חללים והוספת מחסנים, וכיצד זה משפיע על הנכס המשותף, ועל החלק של כל אחד בנכס המשותף.

לאחר מכן, נשא דברי הגה"ח רבי שלמה צבי אלתר שליט"א בן כ"ק אדמו"ר מגור שליט"א, העומד בראש הארגון התורני 'תורתו' וידיו רב לו בהגדלת התורה במסגרת כוללי הלכה, הוראה ודיינות.

הגרש"צ שליט"א הביע את ההתפעלות מהרמה הגבוהה של מצויני הלומדים, אשר זכו להעפיל ולעלות למעלות רמות בש"ס ובהוראה,

מולין יקדין ויהודשים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מִלְתָּא חֲזָתָא

חֲזָתָא דְאַזְרִייתָא יסוד חדש ונפלא על הפרשה

עם ישראל נולד ממסירות נפש

הוא בזכות עקידתו של יצחק אבינו, וזאת בזכות העקידה עצמה ללא שבאמת הוקרב לקרבן, ועם כל זה יש לבני ישראל זכויות בלא סוף וגבול, אם היה קרב בעצמו לפני ה' יתברך - ריח ניחוח אשה לה', הרי גדולים ועצומים היו זכויותינו פי עשרת מונים, מדוע אפוא לא היה כך. ואם תאמר מהיכן היה יוצא עם ישראל - עם ישראל היה יוצא מן אחר שהיה נולד לו לאברהם אבינו ע"ה.

הקב"ה חפץ שאומתו תצא מאדם שפשוט צווארו לרצון ה'

אולם הביאור בזה - אמר מו"ר אבי ע"ה דבר נפלא על פי דברי המקובלים, כי רצה הקב"ה שזרע אברהם עבדו, זרע יעקב בחירו, יהיו בניו של יצחק אבינו שפשוט את צווארו בעקידה ומסר את נפשו על גבי המזבח, וכיון שאילו היה קרב לא היה יוצא ממנו זרעו, נמצא כי כלולים בו כל זרעו העתיד לצאת ממנו לדורי דורות, ואף אנחנו כלנו מסרנו נפשנו בהיותנו כלולים בו, משכך בני דבוקים ברושם הקדושה ממסירות הנפש הלזו עד שנהיה אצלם כטבע הטבע בנפשם עד סוף כל הדורות.

אילו היה נקרב יצחק ע"ה, ובני ישראל היו באים מן אחר של אברהם, או אז לא היה זה מוטבע בנפשם ובטבע תולדתם. כפי שידועים המה דברי בעל התניא ע"ה (לקו"א פ"ח): אפילו קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עינוים קשים שלא לכפור בה' אחד, ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם במעט שידועים אין מתבוננים כלל ואין מוסרים נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות, רק כאילו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם וטענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר ומחיה כל הנפש. עכ"ל.

ומנין בא כוחם של כל אחד מישראל למסור נפשו לפני ה' יתברך, לפי שכח זה טבוע בבני ישראל בכח האבות שעשו כל מעשיהם למען הדורות העתידים לצאת מהם, ובייחוד בכוחו של יצחק אבינו ע"ה שפשוט צווארו על גבי המזבח למען שמו יתברך, וכח זה הוטבע בבניו ובני בניו עד סוף כל הדורות. שכן מעשה אבות סימן ה' לבנים, כלומר, סימן הוא לבנים שיוכלו לנהוג מנהג אבותיהם, שנמשך כח מסירות נפש בעזרת ה' יתברך לדור דורים עד סוף כל הדורות.

לקרבן, ואמרו חז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א, במדבר י"ז ב) שאפרו של יצחק אבינו ע"ה צבור לפני ה' יתברך, בעוד שלא נקרב, והאיל הוא שקרב תחתיו. אם כן ננסה לאמוד מה היה שכרו של עם ישראל אם היה קרב יצחק בעצמו.

הלא כל מה שאנו זוכים אף בדורנו ובכל חיינו

וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךְ אֶת יִחִידְךָ אֲשֶׁר אֲהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְגו' (כ"ב). אברהם אבינו הובטח מפי הקב"ה 'כה יהיה זרעך', וכשהצטוו להקריב את בנו יחידו הוצרך לוותר על ההבטחה שירבה זרעו ככוכבי השמים, שמעתי ממו"ר אבי זצוק"ל, כי אברהם אבינו ע"ה ביקש להקריב את יצחק אבינו ע"ה

מִלְתָּא דְפִלְיָאָה

כשמדריך בניו לקיום מצוות זוכה גם לאחר פטירתו

כִּי יִדְעֹתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנֵי וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט
וְגו' (יה, יט).

בגמרא (כתובות קד.): אמר רבי אלעזר, בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, שלש כיתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו, אחת אומרת לו 'בוא בשלום', ואחת אומרת 'הולך נכוחו', ואחת אומרת לו 'בוא שלום ינוחו על משכבותם'.

ולכאורה יש להבין, לשם מה ישנן שלש כיתות ולא די שכת אחת תאמר הכל. ועוד יש להבין שבדברי מלאכי השרת הוקדם 'הולך נכוחו' ל'בוא שלום' ינוחו על משכבותם, הרי הסדר בכתוב הוא 'בוא שלום, ינוחו על משכבותם, הולך נכוחו'.

המעשים המלוים את האדם נחלקים לג' סוגים

אלא על פי מה שאמרה המשנה באבות 'שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם, לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד' יבואר בעזר ה'. שהנה הזכויות שהולכות עם האדם לבית עולמו נחלקות לשלשה חלקים. האחד, מצוות שבין אדם למקום. השני הם המצוות שבין אדם לחבירו. והחלק השלישי, הם אותם המצוות שבניו וזרעו אחרי משיכים מעשי הטובים, ומרבים בזכויות עבור נשמתו, וכן כתוב (בראשית יח יט) 'כִּי יִדְעֹתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנֵי וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט', שכאשר בניו וביתו אחרי שומרים דרך ה' ועושים צדקה ונוהגים ביושר, זה מועיל גם להורים שבעולם העליון. וכן כתב הנודע ביהודה (דרשות פ"י ויחי) שעל ידי שבניו וצאצאיו עובדים את ה' בזה הם מסייעים לעילוי נשמתו, שכל מה שהם מוסיפים בשלימותם נחשב לו לזכות הואיל והוא הדריכם כל ימי חייו לעבודתו יתברך שמו, וזיכה אותם ללכת בדרך ישרה ולכן נשאר לו חלק במעשיהם הטובים ולימודם.

הכת הראשונה והשניה מדברות על השכר המיידי והכת השלישית על שכר נצחי

כנגד שלשת כיתות המלוים את האדם שהם המצוות ומעשים טובים שעשה, יוצאים שלש כיתות של מלאכי השרת, אחת אומרת לו 'בוא בשלום' כנגד המצוות שבין אדם למקום, ואחת אומרת 'הולך נכוחו' כנגד המעשים הטובים שעשה בין אדם לחבירו, שכן נכוחו מלשון נוכח למולו שזה מתקיים כשעושה מעשה טוב לאדם אחר שמולו, שניהם מקבלים את הנשמה במקומה המיוחד לה על פי זכויותיו. אך הכת השלישית כנגד המעשים הטובים שעושים ויעשו זרעו אחריה, שזה עדיין לא הסתיים כי עדיין הם מוסיפים עוד ועוד במעשיהם ויכולים להטיב מעשיהם ויועילו עוד לנשמה, ולכן אומרת 'בוא שלום ינוחו על משכבותם' בלשון עתיד שבכח שהדריך את בניו לעבוד את ה' ימשיך ויקבל שכר עשיתם לנצח נצחים.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

התורה מהפכת האדם להיות כמוה

טהרה מהרגלים רעים בכח התורה

ובזה מפרש הנאמר (בראשית יח ד) 'יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ', 'מעט מים' רומז לתורה, שאין מים אלא תורה (ב"ק יז.), שעל ידי מעט תורה שיקחו, ירחצו רגליהם ויטהרו את הרגליהם הרעים, וכך יוכלו לבוא ל'השענו תחת העץ', 'עץ' רומז לתורה הנקראת 'עץ חיים' (משלי ג יח) [שהתורה עץ חיים היא לעוסקין בה לשמה כדאמרו בגמרא (תענית ז.): 'תניא, היה רבי בנאה אומר, כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים, שנאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה'. וראה מה שכתב האור החיים הקדוש בפרשתנו: 'וישענו תחת העץ' שהיא התורה שנקראת 'עץ חיים', ולזה אמר 'העץ' בה"א הידיעה. גם אמר להם שיקחו פת לחם היא בחינת פנימיות התורה ויסעדו בו פנימיותם והוא אומר 'לבכם', שאחר שילמד תורה מעט אף כי איננו טהור, תנקה אותו התורה ויבוא להישען תחת עץ החיים, שיבוא על ידי נקיות זו לעסוק בתורה לשמה בשלימות. וכן כתב בערוגת הבושם (מסות ד"ה ויאמר אלעזר): איתא בפרקי אבות בהני מילי מעלייתא דקחשיב התנא במעלות העוסק בתורה לשמה 'ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן', ולשון מכשרתו ראיתי מפרשים מלשון הכשר כלים דמה שמגעילין הכלים ומוציאין ממנו בליעת האיסור קרי 'הכשר', והכי נמי התורה הקדושה היא מגעלת כל מדות ומחשבות רעות הטמונים בלב אדם כמבואר ברמב"ם סוף הלכות איסורי ביאה (פכ"ב הכ"א) עצה לטהר מחשבותיו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברות אלא בלב פנוי מן החכמה.

כדבר הזה ניתן להעמיס בדבר שרמז מו"ר זקני אביר יעקב ע"ה (מחשוף הלבן פר' וירא ד"ה והנה רגליכם), 'רגליכם והשענו תחת העץ', ראשי תיבות 'תורה', וסופי תיבות 'מצות'. שכאן נרמז הדרך לרחוץ את הרגלי הרעים ולעסוק בתורה ומצוות כדבעי.

בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברות אלא בלב פנוי מן החכמה.

גם כשאנו נקי לגמרי מועיל כח התורה לנקותו אף שאין לימודו עולה לרצון

והתורה מועילה לזכך את העוסק בה ומכשירה אותו שיהיה ראוי לתורה, כמו שהשפת אמת בפירושו למסכת אבות דייק מהנאמר במשנה 'ומלבשתו ענוה ויראה', שמן הנראה שביכולת האדם ללמוד תורה לשמה גם כשאין לו כל המידות הללו. ניתן להבין זאת בדברי האמרי יוסף ע"ה, שהקשה, לפנינו נמצאים מאמרים חלוקים, מצד אחד אמרו שהאדם אשר איננו מטהר ושם מעוונותיו, לא יעסוק בתורה וכדכתיב (תהלים נ טו) 'ולרשע אמר מה לך לספר חוקי'. ומצד שני איתא במדרש (איכ"ר פתיחות ב) וכעין זה בירושלמי (חגיגה פ"א ה"ז) על הפסוק (ירמיה טז יא) 'ואותי עזבו ואת תורת לא שמרו', הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב. נמצא שיש לו לאדם לעסוק בתורה אף קודם שטיהר לבו משמץ לכלוך העוונות. וכיצד יתקיימו שני מקראות הללו.

ותירץ בשם צדיקים, שבאמת התורה שלומד בעודו רשע חס ושלום אינה עולה לרצון לפניו יתברך שמו, מכל מקום עביד ומהני שיבוא על ידה לידי תשובה וזיכון, ויוכל ללמוד אחר כך לשמה באופן שיעלה לרצון. משל למה הדבר דומה, לאדם שבידו כוס מלוכלכת ואין לו מים להדיחו אך רוצה הוא להנות משתיית היין, עצתו היא שיקח מעט יין להדיח את הכוס ולאחר מכן יוכל להנות מ"ין משובח בכוס נקייה, נמצא שאף שאינו משתמש בין הראשון שמזג מכל מקום מועיל לו מעט היין שהכוס ראויה לשתייה על ידו, ויכול למזוג יין חדש לתוכו. כן הדבר בענייננו, מעט התורה שלומד בעודו מסואב ומלוכלך, אמנם אינו עולה לרצון וכמי שנשפך דמי, אך מועיל לנקות ולעורר את האדם לתשובה על ידי המאור שבתורה.

יִקַּח נָא מֵעֵט מִיָּם וְרָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ (ית, ד).

התורה הקדושה נמשלה לדבש כמו שכתוב (תהלים יט יא) 'הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים', וטבע הדבש לכלות ולמחות את הנופל לתוכו עד שישבו להיות דבש כמוהו [כמו שכתב בשו"ת הרשב"א (ח"א ס"פ) שהדבש יש לו סגולה למהר למחות ולכלות הדברים הנחתכים הנופלים לתוכו. וכן כתב בש"ך (יו"ד ס"ה פד ס"ק לו) בשם רבינו יונה (ברכות לא: ד"ה ורבינו) שדרך הדבש להחזיר הדבר שנופל לתוכו להיות כמו דבש], ורמז יש בדבר שגם כוח התורה כן הוא לכלות כל מום ופגם המצוי בלומד, עד שיהפוך את כל מהות האדם להיות בבחינת התורה עצמה.

וזהו מה שאמרו באבות 'ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן', ובזה יפה כוח התורה מכוח הדבש, שהתורה מהפכת כל מהות האדם להיות איש אחר ממש (ליקוטי הלכות לחפץ חיים על זבחים, תחילת הקדמה ראשונה).

התורה הקדושה מזככת את האדם ומסייעת בידו להפוך החומר לרוח, שכן התורה נמשלה לאש 'הלא כה דברי כאש נאם ה' (ירמיה כג כט), ואף תלמידי חכמים עצמם כל גופם אש (חגיגה כז.), כי טבע האש שכל דבר שהיא שולטת בו נהפך אף הוא להיות אש, והיגעים בתורה ודבקים בה נעשים בעצמם תורה.

העוסק בתורה לשמה מתנקה ממידות רעות

וזהו מה שכתב בערוגת הבושם (פר' מסות ד"ה ויאמר אלעזר): איתא בפרקי אבות, בהני מילי מעלייתא דקחשיב התנא במעלות העוסק בתורה לשמה 'ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן', ולשון מכשרתו ראיתי מפרשים מלשון הכשר כלים, דמה שמגעילין הכלים ומוציאין ממנו בליעת האיסור קרי 'הכשר', והכי נמי התורה הקדושה היא מגעלת כל מדות ומחשבות רעות הטמונים בלב אדם, כמבואר ברמב"ם (סוף הלכות איסורי ביאה פכ"ב הכ"א) עצה לטהר מחשבותיו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו

מילין וקירין

פרקי הדרכה ועבודה ה'

השכר של אברהם שעבודתו משפיעה בכל בני ישראל

לבנים, וכמו שבמעשיהם קיימו העולם כן אנו בני ישראל במעשינו הטובים הנעשים בדביקות למעשי אבותינו, מקיימים העולם, וממנו מתפשט לכל העולם כולו להטותו לשמים.

ויודעים הם דברי התנא דבי אליהו (רבא פכ"ה) 'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב, וכבר האריכו בזה תלמידי הבעל שם טוב ע"ה, ואמרו 'מי פתי יוכל לדמות עצמו למעשי אבותינו, הכיצד מחויב אדם להשתוקק שיהיו מעשיו כמעשי האבות, הרי אין לנו השגה בגדלותם. רק 'יגיעו מעשי' פירושו מלשון 'נגיעה', שכאשר יכשיר מעשיו רעיוני ולבו לשמו יתברך, יוכל להיות לו קשר ונגיעה כלשהי בדרכי אבותינו רגלי המרכבה, וממילא יתעורר בו הכח הטמון בו מהאבות הקדושים.

נגיעה בדרכי האבות כמשל החשמל

כדי לשבר את האוון יש לפרש, שנגיעה זו היא כפי שרואים במערכת החשמל, שממקור החשמל ניתן לספק כח חשמל למדינות ואזורים שלמים, אך כל זה תלוי באותה נגיעה קטנה של חוטי החשמל שמתחברים זה עם זה, ובכך נעשים הם דרך להולכת החשמל ממערכת עצומה זו לכל מקום, ולולי נגיעה זו, לא יגיע חשמל לאותו מקום בית או מגדל.

כן הדבר ממש בענייננו, האבות הקדושים עבדו את בוראם עבודה תמה והיו בטלים אליו ביטול מוחלט בבחינת מרכבה לשכינה, ונתנו כוח עצום זה לדורותיהם אחריהם, אך לנו נשאר לגרום במעשינו אותה הנגיעה, ובכך מתקשרים אנו לאבותינו הקדושים ולדביקות העצומה שליוותה אותם כל ימי חייהם. כדרך שאמרו בשם הבעל שם טוב ע"ה בדברי המשנה (לעיל פ"ד מ"ב) 'מצוה גוררת מצוה ושכר מצוה מצוה, שכאשר אדם מקיים מצוה, זוכה על ידה להגיע לדביקות עליונה, ש'מצוה' מלשון צוואה וחיבור, שעיקר המצווה לבוא לדביקות בבורא וזוכים לכך על ידי קיום המצוות. ואף אנו נאמר, שכאשר האדם מצידו עושה את המוטל בתורה מצוות ומעשים טובים, מקשר עצמו על ידי פעולותיו לכח האבות המושרש בו. ועל כך אמרו בספרי (ואתחנן לב) 'בכל לבבך' (דברים ו' ה) כנגד אברהם, ובכל נפשך' כנגד יצחק, ובכל מאודך' כנגד יעקב. שהשרישו בנו הכח למסור לבנו נפשנו ומאודנו לאהבת ה' יתברך שמו.

נמשך לדורותיהם אחריהם ומסייע לקבל תפילתם ברחמים. והרי תפילות אבות תיקנום, אברהם תיקן תפילת שחרית, יצחק תיקן תפילת מנחה, יעקב תיקן תפילת ערבית (ברכות כו:), ובמשמעות התיבה 'תיקנו' נכלל גם שעשו מעשה בעצם התפילות, והיינו שנתנו כח שיתקבלו תפילות עם ישראל בכל הזמנים האלו.

האבות - יסוד קיומו של העולם

האבות הקדושים הם היסודות החזקים שעליהם ובזכותם העולם עומד, דאיתא במשנה (לעיל פ"א מ"ב) 'על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים', ואמרו על כך בזוהר הקדוש (ספרי תורה ויצא קמו:) ששלושה אלו הם כנגד שלושת האבות, 'התורה דא יעקב, העבודה דא יצחק, גמילות חסדים דא אברהם, שלשה דברים אלן אינון סמכין עלאין'.

בדברי התורת חיים (ב"מ נט:) מבואר, שדוקא נקט במשנה שלושה דברים, שאין דבר שיכול לעמוד בפחות משלוש רגלים, כמו האומן העושה מיטה כסא שולחן ומנורה, אינו עושה אותם בפחות משלוש רגלים, ובא שמעון הצדיק ללמדנו, ששלושת הדברים שהעולם עומד עליהם הם הקיום והיסוד לעולם ומלואו ומזה נשמע שהאבות שהם כנגד ג' דברים אלו, הם היסוד שעליהם העולם מתקיים ולולי כוחם אינו יכול לעמוד.

תיקנו תפילה - יסוד הבריאה

יסוד זה נמצא בתפילה שתיקנו הם עצמם, שהתפילה היא היסוד עליו העולם עומד, ועל כך גם עבר אברהם אבינו עשרה ניסיונות (להלן משנה ג), שבכל המצבים שהיה בהם, תמיד היה מתפלל שיצליח ה' דרכו, ובכך קישר את כל העולם לה' בכל סוגי המצבים שעבר בניסיונותיו.

נגיעה והתקשרות במעשי האבות

על כן עלינו לדעת כי בידינו קיימים כוחות ועל ידם אפשר להגיע לרום המעלות ולקיים את כל העולם, אך כדי שזוכה לכוחות שנתנו לנו אבותינו, יש לנו להידבק במעשיהם וללמוד מדרכיהם כאמרם ז"ל 'מעשיהם של אבות סימן הוא

כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו' (יה, יט).

התנא אומר באבות (פ"ה, מ"ב): 'עד שבא אברהם וקיבל עליו שכר כולם'. מהו השכר אותו קיבל אברהם אבינו ע"ה נראה בדברי השפת אמת (פר' לך לך תרל"ו ד"ה ואעשך), על הכתוב (בראשית יב ב) 'ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך', דרשו בגמרא (פסחים ק"ז:) 'ואעשך לגוי גדול' זהו שאומרים אלהי אברהם, 'ואברכך' זהו שאומרים אלהי יצחק, 'ואגדלה שמך' זהו שאומרים אלהי יעקב. מבאר השפת אמת: שבני ישראל ממשיכין מלכותו יתברך עליהם בכח קבלת מלכות שמים של האבות וכו', כי אברהם אבינו ע"ה היה עובד לה' יתברך בכל כוחו, אשר כביכול לאין שיעור לשלם שכר, והיה זה השכר אשר כל עבודתו נתפשט בכל בני ישראל בניו לדורותיהם, וכל תנועה ועובדא שלו נעשה שורש לבניו בני ישראל. וזה שכתוב 'ואעשך לגוי גדול', שנתפשט כוחו לגוי גדול כנ"ל. כי הקדוש ברוך הוא משלם לכל בריה שכרו מה שחביב אצלו יותר, ובאברהם אבינו ע"ה היה זה שכר היותר חביב שיהיה ממנו גוי גדול אשר המה מיוחדים לעבודתו יתברך והיה זה שכרו, עד כאן דבריו המאירים.

וזה הפירוש 'עד שבא אברהם וקיבל שכר כולם' שאברהם אבינו ע"ה קיבל עבור זרעו כוחות לעבודת ה' 'כנגד כולם' במקום ההתעוררות שהיתה יכולה להיות לכל עשרת הדורות שלפניו אילו היו שבים בתשובה, ולכן השפעת כוחו של אברהם אבינו ע"ה הייתה לדורי דורותיו, שבני ישראל ממליכים עליהם את ה' יתברך, וממשיכים זאת לכל העולם. וכפי שכתב בזה השפת אמת (שם תרל"ה ד"ה במדרש שמעי) כי אברהם אבינו חשב להטות כל הברואים אליו יתברך, אך ה' השיבו שרצונו שבני ישראל ישתעבדו אליו ועל ידם יטה כל העולם כולו למלכות ה' יתברך.

ג' תפילות מכוחם של האבות ע"ה

זו היא הזכות של כלל ישראל אשר עומדת להם זכות אבותיהם הקדושים, שכל עבודתם היתה להעמיד אומה שלימה של עובדי ה' בכל ליבם, וכמו שנאמר אצל אברהם אבינו ע"ה (בראשית יח יט) 'כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה''. לכך אומר כל יהודי בתחילת תפילתו ג' פעמים בכל יום 'אלקי אברהם' וכו', שכח הברכה מהאבות

יצא לאור ע"י מכון אור לישראל
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישראל

ובהדרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק ראשון: תחייתה של יהדות מרוקו

יהודי מרוקו

גם בספרד הטילו המוואחידון את חיתתם על שארית ישראל, וידועה היא קינתו של רבי אברהם אבן עזרא, על חורבן הקהילות בספרד ובמרוקו "אהה ירד על ספרד":

והי אקרא / כמצרה / על קהלת סגלמאסה,
ועיר גאונים / ונבונים / מאורם חשך כסה;
ושח עמוד / והתלמוד / והבניה נהרסה,
והמשנה / לשניה / ברגלים נרמסה;
ועיר מלוכה / והנבוכה / מראכס המיחסה,
עלי יקרים / מדקרים / עין אויב לא חסה;
אזה אפס / קהל פאס / יום נתנו למשסה,
ואי חסן / קהל תלמסן / והדרתה נמסה;
וקול ארים / בתמרורים / עלי סכתה ומכנאסה,
וסות אקרעה / עלי דרעה / אשר לפנים נתפסה.

אבל עם הזמן החלה גם השושלת הזו לאבד מכוחה ומהשפעתה. תחילה איבדה את שליטתה בספרד לטובת השליטים הנוצריים, ולאחר מכן בתהליך התפוררות ממושך קרסה מול הכח החדש שעלה בשמי מרוקו: בני מרי.

מלכות חדשה - אור בקצה המנהרה

בראשית האלף הששי, עם הרצחו של השליט האלמוואחיד האחרון, עלתה לשלטון שושלת מלוכה חדשה, היא שושלת המלכים משבט בני מרין שעלתה לגדולה ושנות מלכותה נמשכו למעלה משלוש מאות שנה. עם עלותה למלוכה היו הקהילות היהודיות במרוקו חרות, מדולדלות וריקניות עד כדי כך שגם בקושי נותרו רשימות בכתובים מאותן השנים והשנים שלאחריהן, רק זעיר פה זעיר שם. אבל הרושם העולה מהעדויות שנותרו בכתובים הוא, כי אחרי שנות האימה של הרדיפה, ההתנכלות וההרס שעברו היהודים תחת שלטון האל-מוואחידון, היה מצבם תחת שלטון המרינים בבחינה של יציאה מאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה וזוטא.

כך למשל כאשר בשנת ה"א ל"ו, בימי אבו יוסף יעקוב אבן עבדלחק, המלך השני לבני מרין, קמו גויי הארץ בעיר פאס וזממו להשחית ולכלות את יהודי העיר, ואף החלו לבצע את זממם והרגו ארבעה עשר יהודים, משאך הגיעו הדברים לאזני המלך, התייצב בכל עוז כנגד הפורעים ובלם אותם.

במקביל החלו גם חיי הרוח היהודיים להתרומם, ומצבן של הקהילות הלך והשתפר. מחיי יהודי מרוקו בימים ההם נותרו בידינו שמות רבנים ותלמידי חכמים שהתכתבו ושאלו תורה מפי גאון הדור, רבינו שלמה בן אדרת ז"ע, הרשב"א. עליהם נמנו רבי דוד בן זכרי מהעיר פאס, רבי יצחק בן מאיימון בן אלחנן בתאזא רבי יהודה גיאן ממרוויקוש. רבי יצחק עמאר מסוטא ועוד.

מהמאה השניה לאלף השני נודע לנו גם על ספרים שחיברו חכמי מרוקו: הגה"ק רבי ניסים בן מלכה הישיש, מתושבי פאס, היה מקובל גדול וחיבר את ספר הקבלה "צניף מלוכה", ובנו הגה"ק רבי יהודה בן מלכה חיבר פירוש על ספר יצירה ופירוש על פרקי דרבי אליעזר. שני החיבורים האלו אבדו ברבות השנים ואינם. בימיהם ח"י בפאס גם רבי יוסף הכהן אבן סוסאן הדיין שהיה תופס ישיבה ומרביץ תורה בפאס. על תלמידיו נמנה רבי יהודה בר רבי יוסף אלכרסאני האיטגנין שחיבר את הספר "ארון עדות" וגם קונטרס "סימני רעשים ורעמים" ובו תחזיות על מאורעות האמורים להתרחש ולבוא על ראש התושבים, בעיקר בפאס, דונה, תאפיללת, סוס, מרקש ועוד מערי מרוקו.

ובעוד בספרד הקרובה ובפרט בקסטיליה, הלכו והתקדרו השמים על ראש היהודים שהחלו לסבול מגזרות המלכות והכמרים הנוצריים, הרי שמרוקו היוותה במידה רבה אי של שקט ושלווה, לתקופת מה, ליהודיה.

פניני אור החיים

הכנסת אורחים במיטבה 'יוקח נא מעט מים'.

אברהם אבינו היה גדול במידת החסד, ומופלא בהכנסת אורחים. והנה כאן הוא אומר יוקח נא "מעט" מים. מדוע רק מעט? אומר האור החיים הקדוש: גם זה חלק מהכנסת האורחים המשובחת.

אתה מראה לאורח שלך שהוא לא מטריח אותך. רק אסדר לך רגע את החדר... אגיש לך משהו לטעום... וכל כיוצא בזה.

כשאתה מראה לו את הטיחיה, אולי אתה עושה בזה "חסי ציבור" לעצמך, אבל כשאתה ממעיט את טיחיתך בעיני האורח, אתה גורם לו נעימות ותחושה טובה.

יוקח נא 'מעט' מים.

אמר מעט ועשה הרבה...

מודה ועוזב ירוחם

'ותכחש שרה לאמור לא צחקתי כי יראה, ויאמר לא כי צחקתי'.

דבר גדול יש לנו ללמוד משיחה זו, אומר לנו האור החיים הקדוש: עבד שהוא נאמן לרבו מאוד, ובשוגג עשה דבר בלתי מתוקן, כשיבוא רבו להוכיח אותו, הרי שמרוב יראה הוא יכחיש את המעשה.

בהכחשה הוא בעצם אומר, אני ירא ממך מאוד אדוני, עשיתי כך וכך ואני לא מסוגל אפילו לומר זאת בפניך. ההכחשה עצמה - כשהיא מגיעה מתוך מורא עצום שיש לעבד הנאמן - היא עצמה ההודאה.

ותכחש שרה, ומדוע, כי יראה!

על כך השיב אברהם אבינו:

נכון שההכחשה מגיעה מתוך מורא, אך הדרך היותר נעלה ורצויה היא - להודות!

רצון ה' הוא שהאדם יתוודה ויאמר בפירוש, עשיתי כך וכך. הכוונה בהכחשה היא טובה, אבל הדרך הרצויה היא, להתוודות בדברים, חטאתי.

וכמו שאומר הנביא: 'ומודה ועוזב - ירוחם'!

הבא זכות ותנצל

'ויבואו שני המלאכים סדומה בערב'.

רק בבוקר חילצו המלאכים את לוט מסדום, ומדוע הגיעו כבר בערב?

אומר האור החיים הקדוש: לוט ניצל בזכות אברהם.

ובכל זאת היה צריך למצוא לו איזו זכות, כדי שיזכה להצלה.

אם היו מגיעים בבוקר, אולי לא היו מניחים אנשי סדום ללוט להכניסם אליו הביתה.

לכן הגיעו המלאכים בערב, כדי שיכניסם לביתו ותהיה בידו מצוות הכנסת אורחים, ואז יוכל להנצל בזכות אברהם.

ברכת הצדיק מצילה, אבל תראה גם אתה להביא זכויות.

הכל רשום

'אל תביט אחרריך'.

אדם עושה עבירה, ושוכח. הוא בטוח שזה נמחק. אף אחד כבר לא זוכר.

אומר האור החיים הקדוש דבר מרטיט: כל מה שעושה האדם רשום על פניו. הכרת פניו עונה בו על כל עוונותיו.

המלאך אומר ללוט, אל תסתובב לכיוון סדום, שם נמצאים המשחיתים, אם יראו את פניך לא תוכל להינצל מהם. אל תסתובב.

צא וראה מה קרה לאשת לוט כשהסתובבה.

תפילת הצדיק

'ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחי'.

הקדוש ברוך הוא שומע תפילת כל פה.

ובכל זאת, אין ערוך לתפילת הצדיקים. כשהצדיק מתפלל יש לזה משמעות גדולה.

וכך מטעים זאת האור החיים הקדוש בפסוק:

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

הכרת פניהם ענתה בם

של ר' מאיר מארים.

לאחר שהשתתף מספר רגעים בתנוחה זו, הנהגו בראשו לאות הסכמה והמשיך בארשת שביעות רצון וקורת רוח: 'אכן, הגאון הצדיק!'

אהבה בלי מיצרים

וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יִחִידְךָ אֲשֶׁר אֲהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֵךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּדְבָּר וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה (בראשית כב ב).

עמד רבינו האור החיים הקדוש זיע"א על שלושת התארים שהשמיע הבורא יתברך לאברהם אבינו על יצחק בנו, בצוותו אותו לקחתו לעקדה: 'את בנך, את יחידך, אשר אהבת', ופירש שהכתוב כאן רמז לשלוש אהבות שחייבה תורה לכל איש ישראל לאהוב את הבורא ברוך הוא, 'בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך' (דברים יו ה). ובא הקב"ה להודיע לאברהם, שאף שאהבתו ליצחק בנו היא אצלו בכל הדרגות הללו, אף על פי כן חפץ ה' שיקריבהו לו לעולה, שבכך יגלה אברהם אבינו את אהבתו לבורא בכל שלושת הבחינות.

האהבה 'בכל לב', כי אין לך דבר שחביב בלב האדם כאהבת הבנים, וזה נרמז במה שאומר לו ה' 'את בנך'.

האהבה 'בכל נפש', כי מכיון שאין לו עוד בן מלבד יצחק הרי הוא הנפש, כי מי שאין לו בנים חשוב כמת (נדרים סד), וזה נרמז במה שאומר לו ה' 'את יחידך'.

והאהבה 'בכל מאוד', שהיא אהבת הממון והקניינים של האדם, כי את יצחק אהב יותר מכל קנייניו, וכל קניינו נכגדו אין, וזה נרמז במה שאומר לו ה' 'אשר אהבת', ואף על פי כן 'העלהו לי לעולה'.

זהו אם כן גודל הנסיון של העקדה, מסירת האהוב מכל לבורא ברוב אהבה אליו.

אהבה שאינה מתחלקת

בן היה לו למרן 'החפץ חיים' זיע"א אברהם שמו. עוד בהיותו צעיר מאד ניכרו בו כשרונותיו העילויים המצויינים. גדולים השתאו לנוכח הבנתו העמוקה ומהירות תפיסתו ולנוכח חריפותו ועומק הגיונו. כח זכרונו וריכוז מחשבתו היו מפליאים, דרכו בלימוד דומה היה לשל הראשונים. ביחוד ניתנה גאונותו להבחין בשעה שהיה מתעמק בסוגיא קשה שבש"ס, כי בהרחבה נדירה ובחדירה לעומק במידה בלתי מצויה היה מבהיר את תוכנו ועומקו של כל ענין.

לדאבון הלב, נפטר בן יקר זה בגיל צעיר ביותר, כבן עשרים ושלוש שנים בלבד, ולא זכה העולם ליהנות מאורו.

היה זה ביום שבת קודש כ' בכסלו תרנ"ב, והאב הגדול, מרן 'החפץ חיים' נעדר מביתו באותה השבת. בצאת השבת קיבל 'החפץ חיים' מברק שישוב מיד לביתו, הוא יצא מיד לדרך והגיע לראדן ביום המחרת.

ומסופר ('החפץ חיים' - חייו ופעולתו ח"א עמ' רמח), כי משיירד מן העגלה, הבחין בקהל החוזר מבית העלמין...

הכל היו שבורים ורצוצים, אך 'החפץ חיים' נכנס במתינות לתוך ביתו והתיישב שבעה, דמעה לא נראתה על פניו ואנחה לא נשמעה מפיו.

'לעולם' - אמר - 'אבד גאון גדול! בהיותו אך בן שש עשרה, כבר חידש חידושי תורה כאחד

אחר כך פנה הרבי ואמר: "ראו כמה גדולה כוחה של מצוה אפילו של איש פשוט בישראל, פחות שבפחותים!"

שהרי המשרת הזה שקל בעיניו לא להניח תפילין כלל, מסתמא גם אינו מניח אותם בכוונה הראויה ובגוף נקי, וגם התפילין והבתים והרצועות אינם כשרים כל כך אצלו, ועם כל זאת הכרתי בפניו שחסר לו המצוה של תפילין..."

◆◆◆

בספרו 'רמתיים צופים' (פד:) כתב הרב הקדוש רבי שמואל משינאווא זיע"א, את ששמע מרבו הרב הקדוש רבי שמחה בונם מפרשיסחא זיע"א, כי בעודו בחור נקלע פעם בדרכו לעיר לינסק, בה כיהן כרב העיר הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מלינסק זיע"א, חתן הגאון הקדוש רבי יצחק הורוויץ מהמבורג, ואבי הרב הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ זיע"א.

עלה רבי בונים למעונו של הרב לבקרו ולשוחח עמו בלימוד, והנה כאשר הרים רבי מנדל את עיניו והסתכל בפניו, נשא חן בעיניו, וביקש ממנו שישבות בשבת במעונו ויהיה מאוכלי שולחנו.

היה זה דבר פלא, כי היה רבי מנחם מנדל איש קדוש ונורא מאוד, ודרכו היתה לאכול לבדו בשבת קודש, ומעולם לא הסב יחד עמו שום אורח, מדוע כאן שינה ממנהגו? אין זאת אלא שראה בפני הרבי ר' בונם את גודל קדושת נשמתו.

מסופר עוד על כוח ראייתו של רבי מנחם מנדל, שכאשר באו אצלו שני האחים הקדושים, הרב הקדוש רבי אלימלך מליזענסק והרב הקדוש רבי זושא מאניפולי זכותם תגם עלינו, בעודם תחת מעטה ההסתר שעטו על עצמם כעניים בפתח לבקש נדבה, הביט בפניהם ותיכף ומיד אמר להם את שמם ומעשיהם, כי הכיר בפניהם את גודל קדושתם.

כשהיה הגאון רבי יוסף תאומים זיע"א בעל 'פרי מגדים', אצל רבי מנדל והראה לו את ספרו. קנה ממנו את הספר, ובירכו שספרו יתקבל בכל תפוצות ישראל.

והסביר רבי מנדל כי הכיר בפניו שהוא לומד תורה לשמה.

◆◆◆

היה זה בעת שמחת אירסי הגאון ר' בצלאל חיים, בן הגאון הצדיק רבי מאיר מארים רבה של קוברין ובעל ספר ה'ניר' על תלמוד ירושלמי זיע"א, עם בתו של אחד מחשובי חסידי נשכיו.

כמנהג חסידים, הופיעו ובאו הצדדים במעונו של הרב הקדוש רבי יצחק מנשכין זיע"א, אשר מלבד היותו רבו של המחנות - היה מזקני האדמו"רים ונודע כקדוש ונשגב וכרב הדומה למלאך, על מנת לעייד את שמחת התנאים אצלו ולכבדו בקריאת שטר התנאים.

החל הרבי להקריא את שטר התנאים, מילה אחר מילה כמונה מעות ובקול רם וברור. כשהגיע לשמו של המחנות רבי מאיר מארים, נתקל בתואר שנכתב בסמוך לשמו: 'הגאון הצדיק'.

הפסיק הרבי מקריאתו ועצר לרגע.

עשה הרבי אתחלתא קלה. הסיר מעל פניו את משקפיו וניקה אותם היטב באמצעות ממחטה עד שהיו הזוגיות צלולות ביותר, ולאחר מכן חבשן שוב על עיניו ושלה מבט חודר לכיוונו

"ויהי כהוציאם אתם החוצה ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריו ואל תעמד בכל הכפר ההרה המלט פן תספה" (יט, יז).

צדיקים קדושי עליון, בעלי הבטה רוחנית ואבחנה עליונה, מעידים כי על פניו של אדם ניכר הרושם של כל מצוה שזכה לקיים, או לחילופין לא-עלינו רושם העבירות בהן חטא. כך ידוע אודות מרן האריז"ל, אשר נהג להחיות לבאים לפניו על פניהם, לציין בפניהם מהו הרושם החקוק בפניהם בזו העת, ומה עליהם לתקן בהתאם לכך.

לנקודה מופלאה זו של הכרת פניו של אדם והשתקפות דרגתו הרוחנית בפניו כפי מעשיו והנהגותיו, מתייחס רבינו האור החיים הקדוש זיע"א בפרשתנו, ועל פי זה הוא מבאר בטוב טעם מדוע נצטוו לוט שלא להביט לאחר בהימלטו מסדום.

זאת משום שמעלתו הרוחנית של לוט, כידוע, לא היתה לו המשפורה. אי לכך, במידה ויחזיר פניו לצד סדום בעת הפיכתה - יכירו המשחיתים בפניו ויבחינו כי הוא למעשה אינו ראוי להצלה, וכי כל הצלתו אינה אלא משום קרבתו לאברהם אבינו ובזכותו, וכך יוכרחו לפעול לרעתו ולכוללו בגזירה. לכך ציוו עליו המלאכים לבל יהיו להפנות ראשו לאחור, שמה יבולע לו.

וזו לשון קדשו המפעימה של רבנו: "לִצַּד פִּי הַכֹּהֵן פְּנֵי הָאָדָם תַּעֲנֶה בּוֹ מֶה פֶּעַל, לֹאֵה לֹא יִחְזִיר פָּנָיו לְמֹול הָעִיר, כִּי שֵׁם הַמִּשְׁחִיתִים, וְיִפְרִירוּ בּוֹ סִימָן הַתַּעֲוָב, וְאֵין לוֹ זְכוּת לְהַנָּחֵל מֵהֶם".

עוד ממשיך רבנו ומציין כי אכן, לאשת לוט שלא הקפידה על כך - עלה הדבר בחייה. רושם עוונותיה אשר חקוק היה בפניה ניכר למשחיתים, והיא נפגעה במלוא חומרת הדין, וכך מסיים האור החיים: "וַיֵּצֵא לְמַד מֶה עֲלָתָה לְאַשְׁתּוֹ".

הצדיקים מכירים בפנים

מסופר ('עבודת הלויים - אור הגנוז' עמוד נו), שפעם שלח אחד מחסידיו של הרב הקדוש רבי מנחם נחום מטשערנוביל זיע"א, בעל 'מאור עינים', יין ישן ומשובח לרבו באמצעות משרתו. אותו משרת היה יהודי פשוט, בור ועם הארץ, אך ירא שמים.

שאל הרבי את המשרת "האם הנחת תפילין היום?", ומשזה ענה בשלילה. שאל אותו הרבי: "מדוע?"

השיבו המשרת: "מנהגי מדי יום לקום בבוקר השכם ותיכף להתפלל, והיום איחרתי לקום, והייתי צריך למהר לעשות את תפקידי הרבים בבית ולא הייתי יכול להתפלל, ואחרי עבודה מאומצת כבר נחלשתי והייתי מוכרח להכניס דבר מאכל לפי."

"נו, ומדוע לא נעמדת להתפלל אחרי כן?" שאלו הרבי.

"אחרי האוכל?" תמה המשרת, "הרי אסור לאכול לפני התפילה, ומכיון שכבר אכלתי הרי ודאי שאין מן הראוי שאתפלל, ומטעם זה גם לא הנחתי תפילין".

העמידו הרבי על טעותו, והסביר לו לפי רמת הבנתו התמימה, שאמנם בודאי להתחילה אסור לאכול קודם התפילה, אבל אם אירע וכבר אכל, היה עליו להתפלל ולהניח תפילין אחרי האכילה.

פניני אור החיים

המשך מעמוד א'

'כי נביא הוא'. אברהם הוא צדיק גדול. ולכן, **'ויתפלל בעדך'**, כשהוא יתפלל בעדך, **'וחיה'**, תתקבל תפילתו ותנצל.

הנני מוכן ומזומן

'ויאמר אליו אברהם, ויאמר הנני'.

מה אמר לו השם יתברך בתחילה כשקרא לו אברהם, ומדוע לא אמר לו מיד את הציווי.

מבאר האור החיים הקדוש: זה חלק מהנסיון, לראות כיצד הוא מתייצב.

כשהקדוש ברוך הוא קורא לו **'אברהם'** ולא אומר לו מיד את הציווי, אברהם אבינו מבין שכאן הולכת להיות דרישה לא פשוטה. ומה הוא עושה -

ממהר ואומר: **הנני!**

אני מתייצב. הריני מוכן לכל מה שתאמר אלי!

זה השלב הראשון בעמידה בניסיון, להחליט שעושים את ציווי ה', יהיה אשר יהיה.

והוא עמד בנסיון בגבורה אמיתית, וזכה לו ולזרעו אחרי.

להבורא יתברך ויתעלה.

כשסיפר החסיד המופלג רבי הירשליי איטשע'ס שני סיפורים אלו לפני הגאון **רבי יעקב משולם אורנשטיין זצ"ל**, רבה של לבוב ובעל **'ישועות יעקב'**, אמר כי מיום שנפטר על פניו בנו יחידו הגאון **רבי מרדכי זאב זצ"ל**, שהיה מעותד לגדולות, לא מצא נוחם לנפשו עד ששמע כיצד קיבל הצדיק מרימנוב את פטירת ילדיו, ותמיד היה מפליא את קדושת הצדיק הקדוש מרימנוב.

וסיפר בנו של רבי צבי הירש, הרב הקדוש **רבי יוסף הכהן מרימנוב זי"ע**, אודות החסיד המופלג **רבי חיים זאב מלינסק**, שפעם בעת ששבת בצל קורתו של הרב הקדוש **רבי משה מסאווראן זי"ע**, נפטר בנו יחידו של הצדיק, ומרוב צער לא התנחם עליו בשום אופן.

לפתע פנה הצדיק מסאווראן לרבי חיים זאב, ושאלו האם יש בפולין צדיק אחד ושמו רבי צבי הכהן, ומה היא דרכו בקודש.

וסיפר שכעת שאלוהו משמים מדוע אינו לוקח מוסר לעצמו כיצד לנהוג מהרב הקדוש רבי צבי הכהן שנפטרה על פניו בתו שהיתה הילד השמונה-עשר במספר שמת בחייו, ועל אף זאת, בכל השבת שבתוך ימי האבל היה מזמר ומרקד בילכה דודי' כמי שהולך למאורע משמח ביותר.

לעשות מאומה, לכל הפחות הוא פותח ספר תהילים ושופך שם את לחשו וצקון לבו, ומתפלל לה' יתברך שיבטל את הגזירה.

ואילו כאן אצל אברהם אבינו כשאמר לו הקדוש ברוך הוא **'קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, ולך לך אל ארץ המוריה, והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך'**, עם כל אהבתו של אברהם אבינו ליצחק בנו יחידו, לא מצינו שאמר **'אפילו קפיטל תהילים אחד לבטל הגזירה'**, אלא בשמחה רבה השכים לקיים את מצות הבורא, כי זוהי גזירתו ואין להרהר אחריה, וזהו שהנסיון היה לאברהם אבינו שעמד בזה במלוא עוז וגבורה.

כששמע זאת האדמו"ר מנדבורנה, נענה בהתרגשות: **"ספינקער רבי, אנהני יושבים כאן כבר כמה ימים, ועברו קצת ציבור רב של יהודים רבנים ואדמו"רים לנחם אותנו, אך דברי ניחומים כמו ששמענו עכשיו לא שמענו מאף אחד!"**

באלו פנים היינו באים??

שמונה-עשר ילדים היו לו לרב הקדוש **רבי צבי הירש הכהן מרימנוב זי"ע**, ועד עתה נפטרו על פניו שבעה עשר מהם, רחמנא-ליצלן.

כעת, חלתה בתו הצדקה, אשת הרב הקדוש **רבי אריה ליבוש קאנער זצ"ל**, ונפלה למשכב.

תחושתו של הצדיק למראה בתו היחידה השוכבת על ערש-דוי ונוטה למות, בלתי ניתנת לתיאור, אבל למרות המצב, כשהגיע ליל שבת קודש התפלל הרבי בשמחה יתרה ובריאות בילכה דודי' כדרכו בקודש, ובסעודת ליל השבת, כאשר היה מסב על שולחנו הטהור בהתלהבות גדולה ובשמחה יתרה, באה לפניו כלתו של רבו, הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מרימנוב, וצעקה בפניו בבכייה גדולה ובקול מר, כי בתו היחידה גוססת ומצבה קשה.

סיפרו זקני החסידים (בארות המים, ספורי קודש יד-טו): כששמע זאת הרבי סמך פניו על ידו כעין נפילת אפים רגעים מספר, ואחרי כן פתח את פיו הקדוש ואמר: **"כתוב 'ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר' (דברים ג כג).** משה רבינו, עליו השלום, התחנן אל ה' וביקש שגם כשתהיה עת צרה חלילה ובעתה - 'בעת ההיא' מלשון בעתה, יוכל להיות בבחינת 'לאמור', כלומר, 'ישאר במקומו ובמצבו בחזק אמונתו ובטחונו בה', ויוכל לדבר לפני הקדוש ברוך הוא.

ואומר גם אנכי לקדוש ברוך הוא: הלא בידך נפש כל חי, בכל עת ובכל שעה, מה אכפת לך כי יתעכב עוד הדבר ותשאר בתי בחיים ביום השבת כדי שלא תבטל אותי משמחת השבת קודש?!"

והיה יושב וגומר סעודתו ברינה וצהלה, ולא היה נראה עליו שום שמץ עצבות. ונשארה בתו בחיים עד יום שני בשבוע.

מעשה נורא שכזה אירע גם זמן מה קודם לכן, כאשר נפטר בנו של רבי צבי הירש, וכאשר באה השבת לא נראתה על פניו של הצדיק עצבות כלל, אלא היה משורר בילכה דודי' בצהלה ובחדווה יתרה, עוד יותר מבכל שבת. כמי שהולך לשמחת נשואין.

כאשר ראה זאת חתנו רבי אריה לייבוש, לא התאפק ושאל: **"כיצד יתכן שתפלת מורי חותני עבור רבבות אלפי ישראל הבאים לחלות פניו על חוליהם מתקבלת ברצון, ומתרפאים כל החולים, ורק על צאצאיו שלו איננו מפיל תחנה להקימם מחליים ולהצילם ממוות?"** הסביר לו הרבי, כי פעמים גם מניעת התפילה היא מעבודת השם.

"מדוע לא יקשה בעיניך על אברהם אבינו, עליו השלום, שלא ביקש מאת הבורא שלא ידרוש מאתו את עקידת בנו יחידו? הרי היתה תפילתו מתקבלת ברצון..." המשיך הצדיק להסביר לחתנו.

"גם אתה מבין, שלו היה כך, באלו פנים היינו באים?!" זה אלפי שנים באים אנו בתחינה **'עקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור'**, ולולא זאת לא היתה לנו תקומה בגלות, וזו היא עבודת הצדיקים אשר יעבדו בזה

הגדולים. וסיים: **'ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם, עתה ידעתי כי יהודי אני'.**

מיד הוסיף וסיפר את המעשה המובא בספר **'תולדות אדם'** (פס"ז): **בתקופת האינקוויזיציה בספרד שחטו הרשעים צמאי הדם לעיני אם צדקנית את שני ילדיה האהובים והיקרים. נשאה אז אשת החלי את עיניה למרום, ובלב מחושל לחשה תפילה: רבונו של עולם, אמנם מעולם אהבתיך, אך כל עוד היו לי ילדי היקרים והחביבים היה לבי חלוק לשנים, עוד נתבצר שם מקום לאהבה גם אותם, ואילו עתה לאחר שילדי כבר אינם, הפך לבי כולו קן לאהבתי הלוהטת אותך, עתה אוכל לקיים באמת מצוה זו של 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך'.**

משסיים **'החפץ חיים'** את הסיפור הכריז בהתלהבות: **'רבונו של עולם את האהבה שאהבתי עד עתה את בני, הריני מוסר מעתה לך!'**

מסירות נפש בלי שום פקפוק

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֲתָהּ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֵךְ אֶת יִצְחָק מִפְּנֵי (בראשית כב יב).

מפורסמת היא קושיית העולם, הרי כל יהודי ואף הפשוט ביותר, היה רץ תיכף ומיד לעשות רצון הבורא יתברך לעקוד את בנו, אם היה שומע זאת מפי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, ואם כן, מהו גודל השבח שנשתבח בו אברהם אבינו עליו השלום בעמידתו בנסיון העקידה?

הרבה תירוצים וביאורים נאמרו על קושיא זו, ורבינו האור החיים הקדוש זי"ע א"י יישוב באופן הבא בלשונו הזהב: **וגודל הנסיון מופלא הוא, שאברהם אחר כמה הרפתקי שקדמו לו עד שנפקד, ואחר כמה הבטחות מה' כי ביצחק יקרא זרעו, הוא אומר לו שיקריבהו ולא הרהר בלבו.**

כלומר, גודל עמידתו של אברהם אבינו בנסיון העקידה היה, שעל אף הקושי העצום בעקידת בנו יחידו שנולד לו אחרי שנות ציפיה רבות כל כך, ולמרות שהובטח לו שממנו יצא העם אשר בחר בו ה', הוזדר תיכף ומיד לקיים את המצוה בלא שום פקפוק, לא רק בלית ברירה וכמי שכפאו שד, ולא עלתה בלבו אפילו מחשבה דקה מן הדקה של ספק, שמא יוכל לבקש פטור ממצוה קשה זו. וכעין זה כתב רבינו גם בהמשך (פסוק ב) על ציווי ה' **'קח נא: פירוש, תיכף ומיד בלא שאלת זמן'**. כלומר, המילה 'נא' משמעותה 'עתה', שהציווי היה לקיים זאת תיכף ומיד. ממשיך רבינו ואומר: **ואף זה מן הנסיון, שלא ישאל ממנו זמן. כמעשה בת יפתח (שופטים יא ל-מ) שרצה אביה להעלותה עולה ושאלה ממנו ב' חדשים'**. דהיינו, שהבורא יתברך רצה לבחון את אברהם אם יבקש ממנו זמן לשקול זאת בדעתו, וזה היה קושי הנסיון אם יעשה זאת בלי שום שהייה ועיכוב, ובלא לשקול זאת במאזני שכלו כלל וכעבדא קמיה מאריה. ואכן, אברהם אבינו עמד בנסיון ומיהר לקיים את הציווי תיכף ומיד, וזהו השבח הגדול של נסיון העקידה.

לא אמר תהלים

בחודש כסלו התשל"ב, שכל הרב הקדוש רבי חיים מרדכי מנדבורנה זי"ע בעל **'דבר חיים'** את בתו, הרבנית מקרעטשניף עליה השלום, אלמנתו של הרב הקדוש רבי דוד משה מקרעטשניף זי"ע.

סיפרו חסידי קרעטשניף (שיח יעקב יוסף), כי באחד מימי יקשה הגיעה הרב הקדוש רבי יעקב יוסף מספינקא זי"ע לנחמנו, ואמר לו את הדברים דלהלן:

'עקידת יצחק' היא נסיון אחד מתוך עשרה נסיונות שניסה הקב"ה את אברהם אבינו ע"ה, כפי שאומרת המשנה במסכת אבות (פ"ה מ"ג), וכבר הקשו הרבה מן המפרשים מדוע העקידה של יצחק נקראת נסיון של אברהם אבינו, והלא את יצחק היו צריכים להעלות לעולה, ואם כן הנסיון הוא שלו.

המשיך האדמו"ר מספינקא ואמר: אפשר לבאר, כי דרך העולם הוא, כששומע אדם חס ושלום איזה גזירה או צרה שקרתה אצל בנו, הוא פועל ככל יכולתו בכל מיני פעולות לבטל ממנו את הגזירה, וכשאין לאל ידו

מתיבתא אור החיים

שאינן כוונת התורה לייחס ולקרוא לישמעאל 'בן אברהם', והטעם שנאמר 'וילך עשיו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם', יש לבאר על פי דברי רבינו שם (להלן כח ט), שבא לומר שהטעם שלקח עשיו אשה מבנות ישמעאל, הוא מפני שחשש שאם יקח מבנות כנען הארור לא יתקיימו בו ברכות אביו, ולכן לקח מבנות ישמעאל, שהוא בן אברהם שורעו ברוך, ולפי זה אין הכוונה לייחס את ישמעאל לאברהם, אלא רק לפרש טעמו של עשיו שלקח מבנות ישמעאל, וכן מה שנאמר (להלן כה יב) 'אלה תולדות ישמעאל בן אברהם', אינו בא לייחס את ישמעאל לאברהם, אלא כפי שביאר בבאר מים חיים (שם), בא ליתן טעם לכך שהוליד הרבה נשיאים ונתרבה זרעו, שהוא משום הבטחת הקב"ה לאברהם (לעיל כא ג) 'וגם את בן האמה לגוי אשימנו', והוסיף הכתוב ואמר 'אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאברהם', ללמדנו שמתייחס להגר ולא לאברהם.

ד. בספר **רחמיך הרבים** (לקט פנינים לעיל יז ה) תירץ, שאין כוונת רבינו לישמעאל עצמו, שהוא ודאי נקרא 'בן אברהם' כמו שמצינו בתורה כמה פעמים, אלא כוונתו לזרעו של ישמעאל, שאינו מתייחס אחר אברהם, ודקדק כן בלשון רבינו שכתב 'וה' אמר כי ביצחק יקרא לך זרע', הרי שעיקר הקפידה היא על הזרע, שרק זרעו של יצחק מתייחס אחר אברהם.

שהיו לו שני בנים, האחד צדיק וטוב, והשני רע ורשע שמרד בו, שכאשר מדבר על אודות בנו סתם, כוונתו לבנו הטוב, אולם כאשר נשאל על בנו המורד בן מי הוא, מוכרח להודות שאכן הוא בנו. ומשום כך כשהוזכר ישמעאל בשמו נכתב שהוא 'בן אברהם', אבל כשהוזכר 'בן אברהם' בסתם, הכוונה היא ליצחק.

ב. בזכרון לחיים תירץ את הקושיא מהכתוב (להלן כה יב) 'ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם', שלכן הוסיף ואמר 'אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאברהם', ללמדנו שישמעאל הוא בן שפחה, ואינו 'בן אברהם' סתם.

ג. באפרקסתא דעניא (שו"ת ח"ד סי' סד) תירץ,

כתב רבינו באור החיים (כא ב) ותהר ותלד שרה לאברהם בן. אמר ותהר יתבאר על דרך אומרים ז"ל (ב"ר פנ"ג) בית מטרון לא היה לה, לזה מודיע כי היה נס גם בהריון. ואומרו לאברהם רמז בן זה לאברהם ולא ישמעאל לאברהם כי לא יקרא שמו בן אברהם דכתיב (כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע. והגם שמצינו שאמר הכתוב (טז טו) ותלד הגר לאברהם בן, שם נקרא שמו אברם אבל אחר שנעקר שם אברם שלא יזכר עוד שם זה עליו אלא אברהם ישמעאל אין לו ליקרא בן אברהם. ואולי כי לזה הקורא לאברהם אברם עובר בעשה (ברכות יג) טעם הקפדתו יתברך כי כשיקרא לו אברם מיחס אליו 'ישמעאל לבן וה' אמר כי ביצחק יקרא לך זרע ואין זה אלא כשיעקר שם אברם, וטעם זה אינו ביעקב לזה הגם שנקרא ישראל אין קפידא שיקרא יעקב.

ומבואר מדברי רבינו, שמאז שהשתנה שם אברם ל'אברהם', לא נקרא עוד ישמעאל 'בן אברהם'. והקשו המפרשים, שהרי מצינו כמה פעמים שהכתוב קורא לישמעאל 'בן אברהם', כגון 'ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם' (להלן כה יב), 'מחלת בת ישמעאל בן אברהם' (להלן כח ט), ובישוב דברי רבינו מצינו כמה אופנים:

א. יש שביארו שכוונת רבינו שלא נקרא ישמעאל 'בן אברהם' סתם, אלא הוזכר בשמו 'ישמעאל בן אברהם', מה שאין כן יצחק שהוזכר כבנו סתם. ובאור בהיר הוסיף לבאר על דרך משל, לאדם

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

בזכות לימוד "אור החיים" - זרק את הכלי הטמא מרשותו

בין השורות של ספר "אמרות טהורות" מסתתר סיפור מעורר השראה, בו אחד מהנוכחים שהאזין לדבריו של האדמו"ר, אשר שיתף בתובנותיו על דברי חמיו, האדמו"ר מסקווירא זצ"ל, זכה לשינוי פנימי עמוק. האדמו"ר תיאר את כוחו של ספר "אור החיים הקדוש", שהשפעתו איננה רק בתוכן הלימוד, אלא במדרגת קדושה שהוא משפיע על הלומד, עד שהוא מבין בעצמו את הצורך להשליך את כל מה שנוגע לטומאה - כלים, מחשבות, או השפעות רעות - מבלי שיאמרו לו דבר. דומה כי השפעת הספר חודרת לנפש, מרוממת אותה ומובילה אותה בדרכים של טהרה והארה.

הסיפור שמסופר, הוא של אדם ששמע את דברי האדמו"ר, ולאחר מכן החל לקבוע לימוד קבוע בספר "אור החיים הקדוש". לא עברו ימים רבים, והאדם הזה מצא את עצמו עומד בקיום מצוות ברמה חדשה, בין השאר, קיים את מצוות ביעור חמץ, פעולה שמסמלת את היכולת להפרד מהישן, מהלא טהור, ולהיות פתוח לחדש ולטהור.

העוצמה שבספר "אור החיים הקדוש" אינה רק בתובנותיו הרוחניות המעמיקות, אלא בכוחה הבלתי מורגש להדריך את האדם לעשייה המתקנת אותו מבפנים. לא צריך להנחות אותו במילים או בהוראות ישירות. ספר זה פועל על הלב, מורה לו את הדרך ומנחה אותו להשליך מכלי טמא. הוא מוביל את האדם למקום של תיקון פנימי, שולי יותר לעיתים, אך לא פחות חשוב - תיקון שמתחיל בשקט, בלב פנימה.

סיפור נוסף שמסופר הוא על רבי חיים דוד דוקטור, אדם שהיה רחוק מהשיטה של שלומי אמונה ישראל. הרה"ק רבי דוד מלעלוב, שביקש תיקונו, הביאו לפני הרה"ק מלובלין זצ"ל, ושם קרה השינוי הגדול - רבי חיים דוד הפך לעובד ה' אמיתי ובלתי נלאה. כשנפגש עם התפארת שלמה בסוף ימיו, כשראה אותו שוכב על ארץ, בוכה ביגון גדול, הבין התפארת שלמה כי הוא בוכה על השנים בהן לא הלך בדרך האמת. אך רבי חיים דוד דוקטור, שהיה מושרש בלימוד "אור החיים הקדוש", השיב לו בביטחון מלא: "אל תאמר כך, איני מוותר על יום אחד מהימים הראשונים. בזכות לימוד "אור החיים" בעל פה, כל עוונותי הפכו לזכויות".

סיפור זה מעורר את הלב בהבנת העומק שבחיבור לשיעור תורה אמיתי, כזה שמפנה את הדרך בכל תחום, ומביא את האדם למקום של שלמות פנימית וקדושה. כך גם האדמו"ר מרחמסטריווקא זצ"ל, שהסביר כי בזמנו, שבו לא תמיד יש ביכולתו לעסוק בתעניות וסגופים כדי לתקן את חטאות הנעורים, יש דרך נפלאה לתקן את הנפש - על ידי התחזקות בלימוד "אור החיים הקדוש". לימוד זה זוכה לזכך את הנפש ולהביא לרמה רוחנית גבוהה, כפי שמסופר בשם הרה"ק מרוז'ין, שלימוד הלשון של הזוהר מסוגל להכשיר את הנשמה. ובזמן שהרה"ק מהוסיאטין היה פותח את שולחנו - לא היה עושה זאת לפני שסיים את לימוד "אור החיים" על הפרשה.

העוצמה הפנימית שבספר "אור החיים הקדוש" לא רק עיצבה את החיים של כל אחד מהשומעים את דבריו, אלא גם הניעה אותם לשינוי אמיתי. כל חטא, כל מכשול, נהפך לזכות, והאדם מרגיש כי כל צעד שהוא עושה הוא צעד לקראת קדושה. ספר זה שינה את פני הדור, והוא עומד כסמל לקדושה פנימית, שופעת שפע רוחני לכל יהודי באשר הוא.

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

גיליון ד'
וירא תשפ"ו

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת וירא תשפ"ד
ביהמ"ד באר ישראל

סדקי נוזטי וערבי

ג' זמני האדם ♦ ג' מיני אנשים ♦ במדבר ביבשה ובים ♦ תורה משולשת, בכתב בעל פה ותורתו של משיח

ה' יתברך ולהשליך עליו יהבו. ולבסוף אמר 'ואקחה פת לחם' - כנגד הספן שיש ללמדו תורה הנמשלת ללחם, ככתוב (משלי ט ה) "לֹכֵז לִחְמוֹ בְּלֶחְמִי".

כפטיש יפוצץ סלע

אלו הם דברי החתם סופר על פי דרכו, אולם כאמור רוב המפרשים נקטו כי היו אלו בעל מאפייה, רב חובל וערבי. ולפיכך ביארו באופנים אחרים. ואנו כדרכנו נבקש בסייעתא דשמיא למצוא את המהלך אשר יסייע לנו בדרך עבודתנו לה' יתברך, וממנו נוכל לקחת מוסר בפרטים הנוגעים אלינו.

דלתי לאורח אפתח - לראוי ולשאני ראוי

ראשית נביא בזה מה שכתב בספה"ק 'שפתי צדיק', כי שלושת המלאכים נשלחו אל אברהם אבינו בדמויות אלו, כדי ללמד עד כמה גדלו התלהבותו וחשקו בעבודת ה' ובפרט במצות הכנסת אורחים. כי הנה על כל אחד מהם היה ניתן לתת טעם מפני מה אין צורך להאכילו כלל. שהרי האופה, העוסק כל ימיו באפיית לחם, ודאי לא יחסר כל טוב, ואילו אברהם אבינו אינו חש לזה ומצוה להכין עוגות בעבורו, כדי שלא יצטרך לאכול מן המוכן לו בתרמילו, ויוכל לשמור את צידתו בעבור הדרך הממתנה לו. בדומה לזה, גם מנהיג הספינה ודאי יש לו מיני מאכל המוכנים לו לדרכו הרחוקה, וגם אותו מאכיל אברהם אבינו. ואילו השלישי הנראה כערבי המשתחוה לאבק שברגליו, ודאי היתה סברה גדולה לומר שאין הוא ראוי למעשי חסד, כי מי יוכל לסבול מעשה שטות שכזה, והרי אמרו חז"ל (ברכות לג.) כי מי שאין בו דעת אסור לרחם עליו, ועם כל זאת גם אותו האכיל אברהם אבינו, ולימדו לדעת את ה'.

כלי חשבונות!

מסופר על אודות הרה"ק רבי לייב שרה"ס זיע"א, אשר פעם אחת הלך למסעיו אל העיר למברג - לבוב, ופנה אל בית עשיר אחד ממכריו. אולם בעל הבית לא היה בביתו, רק אחד מן המשרתים פתח את הדלת, והוא שלא הכירו שאלו לרצונו. ביקש רבי לייב מאיתו כי יכין בעבורו חדר לאכסניה, אך הלה הלך ושאל את הממונה עליו ואמר לו כי עומד יהודי בחוץ ומבקש חדר מיוחד. סירב הממונה לבקשה זו, ורבי לייב הלך לו למקום אחר.

בינתיים יצא הקול בעיר כי הצדיק המפורסם רבי לייב שרה"ס הגיע לשכון בה, ונאספו הכל להגיש פדיונות ולבקש ברכות על כל הנצרך. ומתוך כך נשמע הדבר לבעל הבית הנ"ל, כי הגיע רבי לייב לביתו ולא נתקבל בכל הכבוד הראוי.

הוא אופה המוכר כיכרות לחם, 'נוזטי' הוא ספן - קברניט הספינה, ואילו ערבי - ישמעאלי הוא. ועוד הוסיפו שם: "אמר, אם רואה אני ששכינה ממתנת עליהם אני יודע שהן בני אדם גדולים, ואם אני רואה אותן חולקים כבוד אלו לאלו אני יודע שהן בני אדם מהוגנים. וכיון שראה אותן חולקין כבוד אלו לאלו ידע שהן בני אדם מהוגנים".

אופן לימוד האמונה לכל אחד כפי דרגתו

אמנם באמת יש לנו להבין, מה טעם נדמו המלאכים דווקא לדמויות אלו, וגראו כאופה, ספן וערבי. ויש לציין בזה את דברי רבינו החתם סופר זיע"א ('תורת משה' בראשית פרשת וירא), המפרש את דברי המדרש באופן שונה במקצת, ומפרש כי נראו אחד כגנב, אחד כערבי והשלישי ספן. והביא על זה את דברי הגמרא בסוף מסכת קידושין (פב.), כי הספנים - רובם חסידים, וכפי שפירש רש"י שם, שמפליגים הם למקום הסכנה ותמיד הם ברעדה, ורואים על הים גבורת ה', ונמצאו רוב ימיהם בתשובה. לעומתם הגנבים ודאי אינם בוטחים בה', כי אם יהיה בטחון ה' בלבבם לא היו מבקשים פרנסתם באופן האסור, אולם מאמינים הם במציאות ה' (ראה בהוספת העין יעקב ברכות טג.). ולעומתם הערבי כופר הכל, ומשתחוה לעפר רגליו, ואינו מאמין בה' כלל. והנה, אצל אברהם אבינו היתה תכלית מצות הכנסת אורחים - להכניס תחת כנפי השכינה (ראה סוטה י.). ואם כן, הספן לא נצרך כלל ללמוד על אמונת ה', אלא לברר לו את עניני התורה ויחוד המעשה. אולם לגנב, אף שגם הוא לא נזקק להוכחה על מציאות ה', מכל מקום הוצרך ללמוד את מידת הבטחון בה' ולחזקו באמונה. ואילו הערבי הוצרך שילמדוהו הכל מן היסוד, עצם מציאות ה' ואפסות העבודה זרה.

מענה מבאר רבינו את דברי אברהם אבינו אל המלאכים כמין חומר. כי כך אמר אברהם (בראשית יח ג-ה): "וַיֹּאמֶר אֶל-דָּנִי אִם נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ: יָקַח נָא מִעֵט מִמִּי וְרִחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ: וְאָקַחָה פֶתַח לֶחֶם וְסִעְדוּ לַבָּרֶךְ אַחֲרֵי תַעֲבֹדוּ" וגו'. ראשית כל פנה אברהם אל הגדול שבהם - הוא הנראה כספן, וביקש מאתו 'אל נא תעבור מעל עבדך' - כלומר, גם כאשר ידבר דברי אמונה פשוטים כי ה' הוא האלקים - אשר עלול זה הדבר להיות לו לספן למשאוי מחמת פשיטות הדברים בעיניו - ביקש מאתו אברהם כי יניחנו ללמד אמונה לשנים אחרים אשר עמו. ואחר כך אמר 'וקח נא מעט מים ורחצו רגליכם' - אלו דבריו לערבי, שיש לו לרחוץ עצמו מעבודה זרה. ואחר כך אמר 'והשענו תחת העץ' - כנגד מידת הבטחון הנצרכת לגנב, כי באמת יש לו להישען על

א. סדקי נוזטי וערבי - שלושת בחינות המלאכים

גדולה הכנסת אורחים

אברהם אבינו, עמוד החסד היה בעולם. בכל עת ובכל שעה ביקש לעשות חסד, ולא היה צער גדול כצערו בעת שלא באו אורחים בצל קורתו. ביום השלישי למיתו, בעת תוקף צער המילה, הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מגרתיקה כדי שלא יטרידוהו עובדי דרכים, אך כאשר ראה בצערו של אברהם, שלח אליו שלושה מלאכי מרום כדי שיבואו ויתארחו בביתו.

בשעה שרץ אברהם אבינו לקראת האורחים, עדיין לא נודע לו כי מלאכים המה, וסבור היה כי ערביים הם. על כן הגיש להם מים לרחוץ רגליהם, בידוע כי נוהגים הערביים להשתחוות לאבק רגליהם ולעשותו עבודה זרה, ולא אבה להכניס לביתו מאומה מן החרם.

שליחות המלאכים להפיץ צערו של אברהם

ואמרו חז"ל (בראשית רבה מח ט), כי היה אברהם אבינו יושב ומצטער, כי אמר, "עַד שְׁלֹא מִלְתִּי הִיוּ הָעוֹבְרִים וְהַשְׁבִּים בָּאִים אֲצִלִּי, וְעַכְשִׁיו שְׁמִלְתִּי, כִּי־צַד אֲקִיִּים מִצוֹת הַכִּנְסַת אֲוֹרְחִים?". על כך השיבו הקדוש ברוך הוא: "עַד שְׁלֹא מִלְתִּי הִיוּ בְנֵי אָדָם עֹרְלִים בָּאִים, עַכְשִׁיו אֲנִי וּבְנֵי פִמְלִיא שְׁלִי נִגְלִים עֲלֶיךָ".

ועוד דרשו שם כי אותם שלושה אנשים הניצבים עליו מלאכים היו, כי בתחילה כשנגלה ה' עליו נאמר (בראשית יח א) "וַיָּבֹא אֵלָיו ה'", ולאחר מכן (פסוק ב) נאמר "וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אָנָשׁ נִצְבִּים עָלָיו". וכפי שהראשון מדבר בשכינה, כך השני מדבר במלאכים. ואמרו שם: "אמר רבי חנינא, שמות חדשים עלו מבבל, ריש לקיש אמר אף שמות מלאכים, מיכאל רפאל וגבריאל". כלומר, כשם שבעלית ישראל לארץ בבנין בית שני הביאו עימם שמות לחודשים מבבל, 'ניסן אייר סיון' וכו', כך גם שמות המלאכים נתחדשו בבבל, כי קודם שעלו ישראל מבבל לא נקראו המלאכים בשמות, ועל כן נקראו כאן 'אנשים' סתם, אך לאחר מכן נקראו בדברי הנביאים והכתובים בשמם.

הדמויות שלבשו המלאכים בירידתם לארץ

עתה מפרשים חז"ל מה דמות לבשו המלאכים בירידתם לארץ, וז"ל: "אמר רבי לוי, אחד נדמה לו בדמות סדקי, ואחד נדמה לו בדמות נוזטי, ואחד בדמות ערבי". וביארו מפרשי המדרש, כי 'סדקי'

צדיקים רשעים ובינונים

אלו הם דברי המהר"ל, ועליהם מוסיף ה'תכלת מרדכי' את דברי הגמרא שכבר הבאנו שציין לה'חתם סופר', על הספנים רובם חסידים, וכן מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה פד, טז, הובא ברש"י בראשית לז כה) לענין מכירת יוסף הצדיק כי דרכם של ישמעאלים לשאת עינם עורות ונפט ועטרן שריחם רע, וזהו רמז לרשעים שריח מעשיהם הרעים הולך עימם. ואילו אופה הלחם רומז לבינונים, כי אפיית הלחם נעשית בכח האש והמים יחד כאשר האש רחוקה מן המים הנתונים בפת, וכך גם הבינונים סותרים עם הגויים והרשעים אך נזהרים להתרחק מהם שלא ללמוד ממעשיהם. הרי כאן רמז לצדיקים רשעים ובינונים. וכיון שנהגו כבוד זה בזה והיה שלום ביניהם, הרי שיחוד היו אנשים מהוגנים, וזו היתה עבודתו של אברהם אבינו שאיחה וחיבר כל העולם כפי הצורך, ודווקא בזמן שבאו לאכול כמו שאמרו חז"ל (בבא בתרא ט) שאין בודקים בציציות האיש כאשר הוא מבקש מזונות.

את שלושתם בחן אברהם אבינו לראות אם נוהגים כבוד זה בזה, והניח לפניהם שלוש לשונות בחרדל. ומביא בשם רבינו הגר"א זיע"א (מובא בספר 'פני אריה' פרשת וירא), כי 'בחרדל' הוא אותיות 'בחר דל', וכן 'חדל רב', וגם 'חדל לב'. החסיד הוא 'חדל לב' - היינו ירא שמים, והבינוני 'חדל רב', אינו מתחבר עם הגוי ללמוד ממעשיו, ואילו הרשע אף אם לא זכה לכל זה, לכל הפחות יקיים בנפשו 'בחר דל', כי גם אם אינו מקיים את כל תרי"ג מצוות, יוכל לקיים מצות חסד ולבחור לו דל שישגמול עמו חסד.

**אין זו רבותא לקבל את המלאכים
בבית - סיים רבי לייב את דברי מוסר
- אלא דווקא את האנשים הפשוטים יש
לארח בכבוד, וזו היא המעלה האמיתית!**

הנה מבואר, כי דווקא בשעה שגוברת מידת הדין על ישראל מחמת רשעים המצויים ביניהם, יוכל אדם להגביר החסד על הדין על ידי שיבחר לו אדם דל לעשות עמו חסד ולארחו בביתו.

שלושת עמודי העולם

ביאור אחר על דרך הרמז, מביא גאב"ד ירושלים, מרן הגאון רבי יצחק יעקב וייס בעל ה'מנחת יצחק' זצ"ל. על הפסוק (בראשית יח ו) 'לושי וְעֹשֵׂי עֲגוֹת' איתא (מגלה עמוקות פרשת וישלח; ש"ה מסכת סוכה פרק נר מצווה אות מ"ד; והמנחת"י מביא זאת בשם ספר הישר לרבינו תם, ואינו לפנינו) כי 'עגות' ראשי תיבות 'תורה עבודה וגמילות חסדים'. ובזוהר הקדוש (מדרש הנעלם פרשת וירא, ח"א צח), אמרו כי שלושת האנשים שראה אברהם ניצבים עליו, אלו אברהם יצחק ויעקב. ויש לתמוה, וכי ראה אברהם אבינו את עצמו ואת בנו ואת בן בנו? אלא ודאי, כלפי מידותיהם הדברים אמורים, שלושת עמודי העולם שהחזיקו אבותינו הקדושים. כי על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות פרק א משנה ב), אברהם אבינו כולו חסד, יצחק אבינו מסר נפשו להיות קרבן על גבי המזבח והגיע לתכלית העבודה, ויעקב אבינו איש תם יושב אהלים, עמוד התורה בעולם, אמת ותפארת.

כל אחד מן האבות הקדושים היו כלול משלושת העמודים, אולם כל אחד היתה לו עבודתו המיוחדת לו. כי הרי אברהם אבינו למד את כל התורה, ככתוב (בראשית כה) 'עֶקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם קֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקוֹתַי וְתוֹרוֹתַי', וגם יצחק אבינו למד את כל התורה בוודאי, אלא שכל אחד מן האבות חידש בתורה על פי מידתו הקדושה.

מיד רץ האיש אל מקום האכסניה, והתחנן על נפשו כי ימחל לו הרבי ויבוא עמו לביתו, שם יכבדו בכל מידה נכונה.

השיב לו רבי לייב: "שמע נא ידידי, הנה רבותינו ז"ל מרבים לתאר את מידת חסדו של אברהם אבינו, ויש להבין, הרי לכאורה גם אצל לוט מצינו שהכניס אורחים במסירות נפש, שהרי העיר סדום מקום סכנה היתה לגומלי חסדים, עד שאפילו עיט לא עבר בה (ראה איוב כח ז: סנהדרין קט), וכבר איבד לוט את בתו בשל חסד שעשתה עם עני אחד, אולם שם דווקא נאמר כי הוצרך לוט להפציר במלאכים מאוד עד שנכנסו לביתו, ואילו אברהם אבינו לא הוצרך כלל להפציר בהם, ומיד באו לאהלו, ומה פשר הדבר?

אלא, ביאור הדבר כך. אצל אברהם אבינו לא ידע כי מלאכים לפניו, אלא באו אליו 'ערבי סדקי ונווטי'. אך אצל לוט נאמר (בראשית יט א) 'וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדָמָה בָּעֶרְבַּי' - בדמות מלאכים נראו אליו. אין זו רבותא לקבל את המלאכים בבית - סיים רבי לייב את דברי מוסר - "אלא דווקא את האנשים הפשוטים יש לארח בכבוד, וזו היא המעלה האמיתית!"

זו היא מידתו של אברהם אבינו, עשיית חסד ללא שום חשבונות.

שלוש תקופות בחיי האדם

עוד מבאר ה'שפתי צדיק', כי שלושת דמויות המלאכים מרמזות על שלוש עתים בחיי האדם ובעבודתו ה'. בתחילת הכניסה אל דרכי העבודה, אין האדם זוכה מיד לראות בטוב ה', והעולם נראה לו כלילה חשוך, כי אין עבודתו מביאה לידי 'אור חוזר'. זהו 'ערב' - לשון 'ערב' ולילה. 'סדקי' מפרש ה'זית רענן' כי סוחר סדקית הוא, תגר הנושא ונותן בעמלו, וזהו רמז לימי העמידה בהם טורח האדם אחר מזונו ופרנסת אנשי ביתו. ואילו 'נווטי' הוא ספן - לשון 'סוף', רמז לאחרית ימי האדם. וכפי שדרשו בזוהר הקדוש (ח"ב דף קצט.) את מעשה יונה הנביא שנשע בספינה כאשר מיאן ללכת לנינוה כדבר ה', וסער הים בגללו, עד שאמרו לו המלחים (יונה א ו) 'מה לך נָגַדְם קוֹם קָרָא אֶל אֱלֹקֶיךָ', ופירשו שם כי זהו רמז לנשמה הקוראת אל הגוף לשוב בתשובה אל ה'.

בזה נרמז, כי זכה אברהם אבינו להשלים עבודתו במלאכת הקודש בכל שלושת הזמנים הללו שבימי חייו, ועל שום כך זכה למה שזכה.

ישראל והעמים - אש ומים

באופן אחר מפרש הגה"ק המהרש"ם מברעזאן זצ"ל בספרו 'תכלת מרדכי', על פי דברי רבינו המהר"ל זיע"א ב'נצח ישראל' (פרק כה) כי אין לך שני ניגודים בעולם כמים ואש, אשר אינם יכולים לדור בכפיפה אחת, אלא בא זה ומבטל את זה. אולם חילוק יש ביניהם, כי כאשר מקרבים את האש והמים זה לזה, המים גוברים על האש ומכבים אותה, אולם כאשר האש עומדת מרחוק - אזי היא מחממת את המים ומייבשת אותם לגמרי, ואם המים נתונים בתוך תבשיל או מאפה - בא כח האש בתוך התנור או תחת הקדיירה ומייבש את המים, ובזה הוא מתקן אותם לאכילה.

והנה ישראל נמשלו בהרבה מקומות לאש, ו'היה בית יעקב אש' (עובדיה א יח). ואילו אומות העולם נמשלו בכל מקום למים, כגון בפסוק (שיר השירים ח ז) 'מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה', ועוד. ותכונת ישראל לעומת אומות העולם ממש כתכונת האש והמים. כי אם ישראל עומדים מרוחק, אזי הם גוברים ומתקנים, אולם אם מתקרבים הם אצל האומות ולומדים ממעשיהם - הללו גוברים עליהם ומכבים אותם.

זהו שראה אברהם אבינו את שלושת האבות ניצבים עליו, דהיינו שהכיר וראה למולו את שלושת היסודות האמורים.

לבושי המלאכים רומזים למידות האבות

ומעתה, אחר שנודע כי שלושת האנשים - שלושה מלאכים הם, מיכאל גבריאל ורפאל, נבין על פי דרכנו כי גם שלושה מלאכים אלו מרמזים על שלוש בחינות אלו של תורה ועבודה וגמילות חסדים.

ה'סדקי' - אופה הלחם הזן את הבריות, רומז למידת החסד של אברהם אבינו, כנגד המלאך רפאל שבא כדי לרפאותו, שכן כאמור רפואה באה מכח מידת החסד והכנסת אורחים, כי 'אורח' הוא אור ח'.

'נווטי' המנהיג את הספינה רומז למלאך מיכאל, כי אמרו חז"ל (מנחות קי) שמיכאל שר הגדול עומד בשמים ומקריב קרבנות על גבי המזבח, ובתוספות שם (ד"ה 'מיכאל') הביאו מן המדרש (ראה במדבר רבה יב יב) כי אלו נשמותיהן של ישראל. והי' שבו מנהיג הנווט את הספינה רומז על בית המקדש, כמו שנאמר (ויאל ב כ) 'אֵת פָּנָיו אֶל הָיָם הַשְּׁדִמָּנִי וְסָפַר אֶל הָיָם הָאֲחֻרָּן', ודרשו חז"ל (סוכה נב) פסוק זה על היצר הרע, וז"ל: "את פניו אל הים הקדמוני - שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו; וסופו אל הים האחרון - שנתן עיניו במקדש שני והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו". נמצא שהנהגת הים רמז היא לעבודת הקרבנות, כמידתו של יצחק אבינו - עמוד העבודה.

ואילו ה'ערב' רומז למלאך גבריאל הממונה על האש, כי תורה נמשלה לאש, ו'ערב' הוא לשון 'עורב', שהוא רמז ללומדי התורה, כמו שאמרו חז"ל (עירובין כא:) על הפסוק (שיר השירים ה יא) 'שְׁחֹרֹת קְעוֹרֶיךָ'. "במי אתה מוצאן - במי שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש. רבה אמר, במי שמשחיר פניו עליהן כעורב. רבא אמר, במי שמששים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב". כי כך היא דרכה של תורה, שלא יחוש אדם לא על עצמו ולא על משפחתו אלא ידבק באש התורה בלי לדעת שום דבר מלבדה וחוש ממונה.

נמצא כי שלושת הלבושים בהם נתלבשו מלאכי מעלה, באו לרמז על שלושת מידות האבות הקדושים - תורה ועבודה וגמילות חסדים.

חסד לאומים חטאת

והנה, אם נבקש לחבר יחד את כל הפירושים האמורים כאן, נראה כי לכולי עלמא באה כאן לידי ביטוי בעיקר מידתו של אברהם אבינו, לגמול חסד עם כל אדם ובכל מצב, גם עם השפלים ביותר. ודבר נאה כתוב בזה ב'פני מנחם' (וירא תשנ"ו), כי גם ישמעאל זכה למידת החסד כפי שהבאנו מ'פרקי דרבי אליעזר', לפי שהובטח לו לאברהם אבינו עליו (בראשית יז כ) 'וְנָתַתִּי לְגוֹי גָדוֹל', אלא שטעה בדרכו, משום שגדול עוד קודם שנוספה האות ה' לאברהם אבינו. ואמנם גדול היה בהכנסת אורחים, שהרי גם כאן בפרשה כאשר באו המלאכים נאמר (שם יח ז) 'וַיֵּתֵן אֶל הַנֶּגֶר וַיִּמְהַר לְעֲשׂוֹת אוֹתוֹ', ואמרו חז"ל (בראשית רבה מח יג, הובא ברש"י שם) כי הנער זהו ישמעאל, וציווהו אברהם לעשות כן כדי לחנכו במצוות. ומשום כך גם בדורות הבאים שמרו בניו אחריו על מנהג הכנסת אורחים. אך מכל מקום הכנסת אורחים רעה היא, כי ישמעאל עצמו היה עסוק בשלוש עבירות חמורות, ולא לחינם ביקשה שרה אימנו מאת אברהם אבינו כי ישלחנו מביתו, כמו שנאמר (בראשית כא ט) 'וַיִּתֵּן אֶת הַיָּלָד וְהַנֶּגֶר לְהַמְצִירָתָא אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצָּחָק', ודרשו חז"ל כי היה עוסק בעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. ורק יצחק אבינו היה זה שהמשיך באמת את דרכו של אברהם.

מילה פריעה ומציצה

והנה מובא בשם הרה"ק רבי מאיר יחיאל מאוסטרובא זיע"א, כי שלושת המלאכים נבראו משלושת חלקי מצוות ברית המילה שקיים אברהם, שהם החיתוך, הפריעה והמציצה. כי חיתוך הערלה הוא הפרשת הרע, וכנגד זה בא המלאך גבריאל והפך את סדום ואיבד את הרע שבעולם. הפריעה היא גילוי הברית, וכנגד זה באה הבשורה המחודשת והגילוי על לידת יצחק, ומציצה באה לרפואה, וכנגדה בא רפאל לרפא את אברהם.

אמור מעתה, כי מלאך אחד בא להילחם בתכלית הרוע שבעולם, באויב האנושות המשחית את הארץ, אלו אנשי סדום שכל כולם חומריות וארציות - זו היא בחינת ארץ. מלאך אחד בא לרפא את אברהם אבינו, שחסדו עולה עד לשמים, וממקום זה - נולד יצחק אבינו, כפי שבישר המלאך השלישי.

מלך במשפט יעמיד ארץ

והנה, בספה"ק 'דגל מחנה אפרים' (פרשת צו), כתב, כי כאשר העולם מתנהל במידת החסד, אזי לא חסר בעולם דבר, ואין הבחנה בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, כי הכל נוטלים חלקם בשווה. אמנם בשעת מידת הדין אין קיום לעולם כלל, ואינו יכול לעמוד. אך עיקר קיום העולם הוא במידה האמצעית - מידת המשפט, מלך במשפט יעמיד ארץ, אשר בה זוכים הצדיקים ומפסידים הרשעים, וזהו מיזוג בין מידת החסד והדין. כי אין העולם יכול להתקיים רק על פי מעשי הצדיקים, ובוודאי גם לא לפי מעשי הרשעים.

את ההנהגות הללו באו המלאכים ללמד לאברהם אבינו, וכפי שביארנו בדברי הזהר הקדוש, כי שלושת המלאכים באו בדמות שלושת האבות, רמז לחסד גבורה ותפארת. רפאל חסד, גבורה בגבריאל, ותפארת במיכאל.

תכלית ביאת המלאכים

הנה כי כן, המלאך מיכאל הבא לבשר את שרה על החיים החדשים העומדים לצאת ממנה, הוא גם שהציל את לוט - ועמו את דוד מלך ישראל ואת מלך המשיח. זו היא מידת התפארת המשפיעה אל המלכות. רפאל בא לרפא את אברהם, כנגד מידת החסד, שהיא באה מהמציצה, אך היא לבדה אינה יכולה להנהיג העולם. גבריאל הופך את סדום ועוקר את הרע, כנגד מידת הגבורה, הבאה מחיתוך הערלה, והיא בחינת מיצוי הדין, ואף היא לבדה אינה יכולה להנהיג. ואילו מיכאל, בא לבשר את שרה ולהציל את לוט גם יחד, וזוהי מידת התפארת המשפיעה אל המלכות. כי על אף שיצחק הוא מידת הגבורה, הרי שעצם הבשורה על כך שיבוא משרה יש בו הנהגה מרוככת של תפארת (ראה שם משמואל לך לך תרע"ו, והארכנו בזה במאמר לפרשת לך לך) ולכן מיצחק יצא יעקב - האוחז במידת התפארת, כי מן המקום של הגבורה יש המשך במידת התפארת.

ב. ים מדבר וישוב - שלושת האבות והמלאכים

שלושת המלאכים - כנגד שלושה אבות

ואם מבקשים אנו ללמוד באופן ברור ועמוק את תכלית ביאת המלאכים בדמות שלושת הספירות, חסד גבורה ותפארת, נוכל למצוא את מבוקשנו בדברי רבינו צדוק הכהן מלובלין זיע"א (פרי צדיק פרשת וירא אות ד), אשר אמנם יש בדבריו כמה שינויים ובענין תפקידי המלאכים, אולם עיקר דבריו - על פי הדרך הנלמדת כאן הם אמורים.

וכתב שם, כי שלוש מדרגות יש באדם, נפש רוח ונשמה. נפש באה מעולם העשיה, רוח מעולם היצירה - הוא עולם המלאכים, ונשמה מעולם הבריאה. נמצא שכל אדם יש בו בחינת מלאך

מצד הרוח. על כן שלושת המלאכים מרמזים על שלושת האבות, כיון שהם בחינת הרוח שלהם.

ועתה מפרש רבינו, כי המלאך שבא לבשר את שרה, הוא מלאכו של אברהם אבינו. אך המלאך שבא להפוך את סדום הוא מלאכו של יצחק אבינו, שהיה מידת אש דקדושה. וכשבא הזמן שיוולד יצחק בעולם התחילה המשכת אש הקדושה בעולם, ואש זו עצמה הפכה את סדום. והפרכת סדום היתה בפסח, כשנתבשרה שרה שיוולד יצחק. וזה שאומרים (בהגדה של פסח) 'זועמו סדומים ולוהטו באש בפסח' - באש של הפסח עצמו נשרפו, כי בפסח נולד יצחק, ובאותו פסח בישרו 'ענת חיה' וגו' על לידתו. וגבריאל הוא האש שלמעלה מצד הגבורה, כמו שאמרנו (פסחים ק"ח). שהוא שר של אש. אכן המלאך רפאל הוא שבא לרפא את אברהם, והוא שהלך להציל את לוט. [כאן נוקט רבינו את שיטת המדרש (בראשית רבה נ ב), ואנו למעלה פירשנו על פי דברי הגמרא (בבא מציעא פ"ו): הנוקטת שמיכאל שבישר לשרה הוא שהלך אחר כך להציל את לוט]. זהו מלאכו של יעקב אבינו. כי כאמור, תכלית הצלת לוט היתה בעבור דוד המלך העתידי לצאת מחלציו, ודבר זה מרומז ביעקב אבינו שמידתו אמת, שהוא החיות של הקדושה שקיימת לעד בזרעו בלא הפסק. ויעקב אבינו ע"ה לא מת, שמצד מידתו קיים לעד. וגם בזרעו יש נקודת אמת הקיימת לעד, כי כל ישראל יש להם חלק לעולם

מלאך אחד בא להילחם בתכלית הרוע שבעולם, באויב האנושות המשחית את הארץ, אלו אנשי סדום שכל כולם חומריות וארציות - זו היא בחינת ארץ. מלאך אחד בא לרפא את אברהם אבינו, שחסדו עולה עד לשמים. וממקום זה - נולד יצחק אבינו, כפי שבישר המלאך השלישי

הבא, ואותה החיות שאין לה הפסק 'לא מת'. ודבר זה יתגלה על ידי משיח בן דוד, ודוד מלך ישראל חי וקיים, כמו שנאמר (יחזקאל לז כה) 'ודוד עבדי נשיא להם לעולם', ואז יבולע המות לנצח, ותתקיים הקדושה בעולם לגמרי במדרגת חיות של דוד המלך ע"ה שהוא המשיח.

שלושת חלקי העולם והמלאכים שכנגדם

עתה מביא רבינו את דברי המדרש, כי נדמו המלאכים לסדקי נוטי וערבי'. ומבאר כי בדמויות אלו נרמז מצבו האמיתי והראוי של העולם כולו, כאשר הוא עומד על מתכונתו ובקדושתו. כי הנה אמרו חז"ל (פסחים צד.) כי מידת העולם כולו היא ששת אלפים פרסאות. ובתוספות (שם ד"ה 'כל') הביאו מדברי המדרש (ראה בראשית רבתי פרשת בראשית) שהעולם מחולק לשליש ים שלישי מדבר ושליש ישוב. [וודאי אין הכוונה כאן למידה גשמית, אלא התבוננות רוחנית במהות העולם ותבניתו].

והנה עוד אמרו בגמרא (חולין צא:) כי מידת כל מלאך היא אלפיים פרסאות. נמצא כי כל אחד משלושת המלאכים מכוון כנגד שלישי העולם, ויש לנו לסדרם כחלוקה זו האמורה, ים מדבר וישוב.

אברהם אבינו - שלישי ישוב

מעתה יש לפרש, כי הנראה בדמות 'סדקי' - מוכר לחם, רומז על שלישי הישוב שבעולם, כי חיי יושבי הארץ תלויים באכילת הפת. ומכוון הדבר כנגד אברהם אבינו, שהשתמש בצורך הבריות לפת כדי

לקרוב תחת כנפי השכינה, ולפרסם את אמונת ה' בעולם, על ידי שהאכיל לחם לעוברים ושבים. ידוע עד כמה גורמת תאוות האכילה לנזקים רעים כאשר משתמשים בה להיפך הקדושה, באכילת תאוה וזלילה לתיאבון, "פן תאכל ושבעת - ושכחת" (ראה דברים ח יב-יד), וכן דרשו חז"ל (ספרי דברים פרשת עקב פיסקא מג, טז): "ואכלת ושבעת, השמר לך פן יפתה לבבך", אמר להם הזהרו שמא תמרדו במקום, שאין אדם מורד במקום אלא מתוך שובע". אולם אברהם אבינו נטע אשל בבאר שבע, לאכילה ושתיה לינה ולויה, וכל זאת רק למי שהואיל לברך לה' יתברך, וכל המסרב היה משלם בכפל כפליים, וכך הודו הכל ושבחו למי שאמר והיה העולם.

וכך דרשו חז"ל (בראשית רבה נט, ח) על הפסוק (בראשית כד ג) 'וַאֲשֶׁבֶּינָה בָּהּ אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹקֵי הָאָרֶץ': "אמר רבי פינחס, עד שלא הודעתיו אותו לבריותיו - אלקי השמים, וכיון שהודעתיו אותו לבריותיו - אלקי הארץ". כי אברהם אבינו גילה אלוקותו יתברך גם בארץ מתחת.

יצחק אבינו - שלישי מדבר

כנגד שלישי המדבר בעולם, הגיע מלאך אחד בדמות ערבי, שכן דרכן של ישמעאלים להיות שוכני אהלים במדבריות. וכנגד הערביים הפראים הללו, ישמעאל פרא אדם, אשר כל מהותם היא מהות הפראות שאינה מן הישוב, ואינם מיושבים בשום מקום באורח קבע, רק חודש כאן וחודש כאן, ראה הקדוש ברוך הוא להעמיד אדם שיעמוד כנגדם מצד הקדושה. שכן אמרו חז"ל (סוכה נב:): "אמר רב חנא בר אבא, אמרי בי רב, ארבעה מתחרט עליהן הקדוש ברוך הוא שבראם, ואלו הן, גלות, כשדים, וישמעאלים, ויצר הרע וכו', ישמעאלים - דכתיב 'ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגזי א-ל' לאשר הביא אלוק בידו". כי יושבי אוהלים הם במדבר, ושודדים את העוברים ושבים, וכן מפקיר עצמו הישמעאלי כמדבר למלאות תאוותיו וחמדות רעות. אין להם כל תרבות של כבוד כלל.

כנגד ההפקרות שמצד הרע, בא יצחק אבינו והכניס את ההפקר והמדבר לצד הקדושה. כי יצחק אבינו שמידתו גבורה, בא כנגד התורה שבכתב שניתנה בגבורה ובאש, ועליה נאמר (דברים לג ב) "אש דת למו". והתורה ניתנה במדבר, שמרמז שאין התורה מתקיימת אלא במי שמשלים עצמו הפקר כמדבר (ראה במדבר רבה א. ז). והיינו שמקדש עצמו ומפריש עצמו מתאוות וחמדות העולם הזה. וכמו שאמרנו במדרש (ראה תנא דבי אליהו רבה פרק כ"ה, הובא בתוספות כתובות קד. ד"ה לא): "עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו". ועל כך נאמר ביצחק (בראשית כד סג) "והוא יושב בארץ הנגב", שהיה מנוגב מתאוות וחמדות עולם הזה, ועל כן הוא שיכול לעמוד כנגד ישמעאל.

יעקב אבינו - שלישי ים

המלאך השלישי נראה היה כ'נוטי' המנהיג את הספינה בים, והוא כנגד שלישי ים. והוא כנגד יעקב אבינו ע"ה, עמוד התורה - ובפרט התורה שבעל פה, אשר ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים (איוב יא ט). ועיקר מלחמתו של יעקב אבינו היא כנגד עשו אחיו הרשע, אשר רשעתו מכסה את הארץ כמים לים מכסים, וכפי שדרשו חז"ל (בראשית רבה ב ד): "על פני תהום" - זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום, מה התהום הזה אין לו חקר, אף הרשעים כן". מלכות הרשעה - ממלכת רומי היא, בני עשו אשר אמנם בני תרבות הם, אולם תרבותם - תרבות אנשים חטאים, וכנגדם בא יעקב אבינו בכח הדעת, כי מול התהום העצום של בני עשו תוכל לגבור רק הדעת דקדושה, כח התורה שבעל פה, וכמו שנאמר (ישעיה יא ט) "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". כי על

והנוגע לנו למעשה בכל זה, הוא בעסק התורה הקדושה, אשר היא חיינו ואורך ימינו, ורק בה ועל ידה מסתקיים העולם, והיא בחינת 'נוטי' - כח הנהגת הספינה בתוך הים הסוער, על ידי התורה שבעל פה.

שלושת חלקי התורה

והנה **רבינו צדוק הכהן מלובלין ז"ע**, טווה את מאמרו הנזכר מתוך מה שמחלק (שם אות א) בין שלושה חלקי התורה - תורה שבכתב, תורה שבעל פה, ותורתו של משיח. ושלושה חלקים אלו שייכים לחלוקה הנזכרת בין ים ומדבר וישוב. כי התורה שבכתב ניתנה בהר סיני למי שמשים עצמו כמדבר. התורה שבעל פה עיקר הזכייה לה היא בארץ ישראל, שהיא עיקר הישוב. ותורתו של משיח דומה לים, והיא הכוללת את כל תורת הסוד, הקבלה ופנימיות התורה והחסידות. אלו הם 'מבועי דחכמתא' שהזכיר **הזוהר הקדוש** (ח"ב נה); וכפי שאמרו (שם **ברעיא מהימנא** ח"ג קכד): "ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא ברחמי [ומשום שעתידים ישראל לטעום מעץ החיים שהוא ספר הזהר, יצאו בו מן הגלות ברחמים". זו היא תורתו של יעקב אבינו אשר ביקש לגלות לבניו בסוד אחרית הימים.

הרה"ק בעל המנחת אלעזר ז"ע א"א כותב (דברי תורה ח"א סימן י"ט) בשם זקנו **הרה"ק הבני יששכר ז"ע** א"א, כי הטעם שיש ללמוד גמרא בכל יום קודם התפילה, הוא מפני ש'גמרא' ראשי תיבות 'גבריאל מיכאל רפאל אוריאל', ועל ידי זה מעלים המלאכים הקדושים את תפילתו לפני כסא הכבוד".

אלו הם המלאכים הקדושים הנזכרים כאן, הרומזים אל כל חלקי התורה הקדושה.

"יעסוק בתורה ובנמילות חסדים"

ואם מבקשים אנו את חלקנו בעולם המעשה, עלינו לפעול בתורה עבודה וגמילות חסדים המכוונים כנגד חסד גבורה ותפארת, רפאל גבריאל ומיכאל, כי 'מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח - יעסוק בתורה ובגמילות חסדים' (ראה **סנהדרין** צח). הרי כאן דברים ברורים, ואין צורך לבקש דבר אחר חוץ מזה, אלא ללמוד יותר תורה, להתחזק יותר בעבודה, ולגמול חסד ולהכניס אורחים. רגילים ה'עולם' לבקש אחר חידושים, לעסוק בסגולות שלא נודעו עד הנה, אך אין אנו צריכים לחידושים - אלא לחיזוקים.

ולא לחינם פקדה צרה גדולה את ישראל ביום שמחת תורה, כי העיקר הוא להתחזק בלימוד התורה.

כאשר ישראל מרוממים עצמם, יכולים לפעול במידת החסד, לדבק עצמם בעליונים ולזכות לחיבור וייחוד עליון, במידת התפארת הממזגת את כל הכוחות יחד לשלימות נפלאה ומפוארת. כי כפי שנתבאר למעלה, אם יהיה רק דין לרשעים - לא יקיים העולם, ואם יהיה רק חסד לצדיקים גם כן לא יתקיים העולם. אך מיזוג חסד וגבורה מקיים את העולם.

גדול יום הגשמים מתחית המתים, כי תחית המתים לצדיקים לבדם נועדה, אך ירידת הגשמים היא לצדיקים ולרשעים (ראה **תענית** ז). ועל כן (שם) 'גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה' - המאחדת את כל חלקי הבריאה.

ובוודאי כל הצער והייסורים שסבלנו ביום שמחת תורה, די היה בהם לכפר על ישראל, ועל ידי זה נזכה לשמחה הגדולה בשוב ה' שבות עמו, ובא לציון גואל במהרה בימינו.

ז"ל 'ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד ויהי כאשר תרד ופרקת עלו מעל צנאך', על כן כאשר ירדו ישראל ממעלתם בא מלאכו של יצחק ונתן כח לבני עשו. אך באמת עיקר המלחמה בו נעשית על ידי יעקב ובניו, בכח התורה שבעל פה.

מעשי אבות סימן לבנים

עתה יש לנו לעמוד ולהבין כיצד נוגע הדבר לעבודתנו, שהרי המלאכים באו אל אברהם אבינו, ומה נלמד אנחנו מזה?

אכן יש לידע, כי המלאכים כולם נוצרים מכח מעשי בני אדם, ואדם העושה מעשה טוב נברא לו מלאך טוב, וכפי שנתבאר מדברי הרה"ק מאוסטרובצא. אך באמת המלאכים גם מלאכי מעלה ומשירי עליון הם, מיכאל גבריאל ורפאל המשמשים לפניו יתברך במרום, ובאו אל אברהם על שם העתיד, להוריד לארץ את שלושת המידות הכוללות, חסד גבורה ותפארת.

והנה אמרו חז"ל (**בראשית רבה** מח י) שכל מה שנתן אברהם אבינו לפני המלאכים זכה לבניו אחריו שקיבלו גם הם במדבר מאת ה' כיוצא בזה, ומלבד זה קיבלו כיוצא בזה כאשר נחלו את ארץ ישראל, ועוד עתידים לקבל מעין זה לעתיד לבוא. וז"ל: "יִקַּח נָא מִעֵט מִיָּם, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּשֶׁם רַבִּי סִימְאִי אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אֲתָה אָמַרְתָּ 'קִיֵּם נָא מִעֵט מִיָּם', חֵיִךְ שָׁנִי פֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר וּבִישׁוּב וּלְעֵתִיד לְבֹא, הֲדָא הוּא דְכַתְּבִי (במדבר כא ז) 'אֲזַי יִשְׂרָאֵל יִשְׁכָּל אֶת הַשִּׁיכָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן' הֲרִי בַּמִּדְבָּר. בְּאֶרֶץ כְּנָעַן מִנִּי, (דברים ח ז) 'אֶרֶץ נַחֲלֵי מִיָּם עֲנִית וְתַהֲמַת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְקָרָה'.

המלאכים הם סמל לשלושת חלקי העולם - ים מדבר וישוב, וכנגדם פרע הקדוש ברוך הוא לבני ישראל במדבר בארץ ולעתיד לבוא

לעתיד לבוא מנין, תלמוד לומר (זכריה יד ח) 'בְּיוֹם הַהוּא יִצְאוּ מִיָּם חַיִּים מִיְּרוּשָׁלַיִם' וכו', והאריכו שם חז"ל בדוגמאות.

הרי כאן ממש הדברים האמורים כאן, כי המלאכים הם סמל לשלושת חלקי העולם - ים מדבר וישוב, וכנגדם פרע הקדוש ברוך הוא לבני ישראל במדבר בארץ ולעתיד לבוא. העתיד לבוא הוא בחינת ה'ים', כי יעקב ובניו שייכים לגאולה, הוא אשר ביקש לגלות לבניו 'את אשר יקרה אתכם באחרית הימים' (ראה **בראשית** מט א), 'מים' דומה ל'ים', ורק בני ישראל זוכים לגאולה, אחר כל העמל והטורח שעמלו אברהם ויצחק בעבור בניהם אחריהם.

אברהם קירב את הכל - ובניו מתקרבים בזכותו

זכה אברהם אבינו בעבודתו לכך שיוכל כל אחד מישראל להתקרב לשכינה, בכל המצבים והדרגות, שהרי גם אברהם לא פשפש בציציותיהם של אורחיו, וקיבל לביתו אל הסדקי והנוטי והערבי כמות שהם, עם היותם נדמים לעובדי עבודה זרה, ועל כן זכה כי גם אם יהיה בו ישראל במקום ירד ביותר, עדיין יהיה ראוי לקרבו ולחברו אל הקדושה, במידתו של יעקב המחברת שמים וארץ, חסד וגבורה.

וזהו עומק מה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם, 'חֵיִךְ אֲנִי פֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר בִּישׁוּב וּלְעֵתִיד לְבֹא, כִּי בֵּין אֲנִי וּבְנֵי רַאֲוִיִּים, בַּבְּחִינָה יוֹשֵׁב, וּבֵין אֲנִי וְהַיָּד בַּשִּׁפְלָה הַמִּדְרָגָה, בַּבְּחִינָה 'מִדְבָּר', יִזְכּוּ לְגֹאֲלָה שֶׁבַּבְּחִינָה 'ים' לְעֵתִיד לְבֹא, בְּמִידָה כְּנֵגַד מִידָה כְּנֵגַד עֵמְלוֹ שֶׁל אֲבִרָהָם.

ידי מידת הדעת מתכסה כל הגוף בקדושה ותורה. כי דעת היינו שמחבר חכמת המוח עם בינת הלב, ונעשה כל הגוף מלא קדושה, כמו שהיה מתכסה כולו תחת המים.

תיקון הקדושה - על ידי ביעור הפסולת מן הבית

מדברי ה'פרי צדיק' לומדים אנו דבר נפלא. כי ידוע שישמעאל יצא מאברהם אבינו, והוא פסולת מידת החסד, שלקחה לצד הרע, וכן עשו שיצא מיצחק אבינו הוא פסולת הגבורה והדינים הקשים, ועל כן יצא כולו אדמוני, משורש הגבורה והאש. אולם כאן למדנו, כי לבסוף מיהו הנלחם בישמעאל? יצחק אבינו, ולא אברהם. וכן בעשו אין יצחק נלחם אלא יעקב. כי יצחק שהוא אחיו של ישמעאל, מוציא אותו לחוץ ונותן לבדו היורש את אברהם, ובזה נודע כי רק יצחק לבדו הוא המלמד את הדרך הנכונה לקיום הבריאה בדרכו של אברהם, עם היותו אוחד במידת הגבורה. ובדומה לזה, יעקב אבינו הוא שהוציא את עשו מן הכלל, ונלחם בו שלא יירש את מידת הגבורה של יצחק, כי הגבורה האמיתית היא רק מה שהנחיל יעקב אבינו.

תיקון הארץ בהכנסת אורחים

ונראה להוסיף עוד בשייכות כל אחד משלושת האבות לים יבשה ומדבר. כי אברהם אבינו היו לו נסיונות רבים בענין הארץ, בתחילה נאמר לו (**בראשית** יב א) 'לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וְגו' אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אָרָאךְ', ולאחר מכן נאמר לו בהבטחה (שם יג טז) 'וְשִׁמְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ כְּעַפְרֵי הָאֶרֶץ', הרי כאן אחיזה ברורה בארץ וביבשה. ומהו תפקידו של אדם הנתון ביבשה? 'בְּזַעַת אֶפֶיךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֶךְ אֶל הָאֲדָמָה' (שם ג ט), זו היא הגזירה שנגזרה על כל באי העולם, לתקן את האדמה אשר לקתה בחטא אדם הראשון, ובתיקון זה החל אברהם אבינו כאשר לימד לכל כי יש מנהיג לבירה, עד שעל ידו נגרא ה' 'אלקי הארץ', ולא רק 'אלקי השמים'. וכפי שהביא **רש"י** (**בראשית** כד ז) שאמר לו אברהם לאליעזר: "עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ, שהרגלתינו בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי היה אלקי השמים ולא אלקי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ". אברהם אבינו חיבר את השמים עם הארץ, ונעשה ה' אלוהי השמים והארץ.

תיקון המדבר בגבורה דקדושה

לאחר מכן נערכה מלחמה על המדבר, אשר לשם שלח אברהם את ישמעאל כדי להרחיקו מעל יצחק בנו, ואכן ישב ישמעאל במדבר פארן עם אשתו אשר לקחה לו הגר אמו מארץ מצרים, ועתה הוצרך יצחק להילחם כנגד כחו של ישמעאל המשתמש בכח המדבר לרעה, ויצחק המפקיר עצמו על דברי תורה כמדבר, הוא שיתקן את שליש המדבר שבעולם.

תיקון הים בתורה שבעל פה

לבסוף יש לתקן את כח הים, הוא כחו של עשו הרשע. וכמו שאמרו חז"ל (**שבת** נו:): "אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים, ועלה בו שירטון, ועליו נבנה כרך גדול של רומי". כחו של עשו בים הוא נעוץ, ומייבשו לתועלתו, ואילו תפקידם של בני ישראל הוא למנוע את אחיזתם בים הגדול, בתורה הקדושה הרחבה מני ים.

ואמנם המלאך גבריאל שנעץ קנה בים, הוא שהפך את סדום, והוא מלאך האש והגבורה שהיא מידת יצחק, אך באמת יצחק הוא שאמר לעשו (**בראשית**

א. וכפי שנתבאר למעלה, גבריאל מיכאל ורפאל המלאכים שנגלו לאברהם וכוחותיהם מכוונים כנגד שלושת האבות ויש להוסיף, שהמלאך אוריאל הוא כנגד דוד המלך רגל רביעית במרכבה, ועל כן ממאורע יצא זהו המלאכים לסדום ושם צמח אורו של דוד המלך כמבואר למעלה באריכות. וזהו שנאמר (תהלים כז א) 'לְדוֹד ה' אֲוִיר, ה' אֲוִיר - אֲוִיר א"ל'.

ספר ההלל

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
משובצות זהב ועסודרות
משיעוריו ושיחותיו של
רבי עזחם מגדל פערנץ שליט"א

פרשת וירא

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

לבוא עולמים על אשר זכה להדר במצוה זו בכל נפשו ובכל מאו, וירבה במלים על הזכות הגדולה אשר נפלה בחלקו, ובתוך הדברים התבטא ואמר "ברוך השם שעלה בידי לקיים את המצוה לכל פרטיה ודקדוקיה, עד כי גם בעולם העליון לא אבוש עם מצות הכנסת אורחים שקיימנו, אפלו לנוכח זקננו הגדול אברהם אבינו עליו השלום".

צדיקים מדקדק עמם הקדוש ברוך הוא כחוט השערה, ודברים אלו, על אף שנאמרו מחמת גדל התלבוטותו מקיים המצוה, ומפיו של צדיק נשגב ונורא, עוררו קטרוג גדול בשמים, כיון שבאמת אין ערך למעלתו של אברהם אבינו, מי ידמה לו ומי ישווה לו, ומדבריו של רבי ליבר משמע היה שיש מי שגדול עליו במעלה חלילה.

כיון שכך נשמע מפיו, גזר בית דין של מעלה על רבי ליבר שלא יציא שנתו. כיון שנודע הדבר לאלהיו הנביא זכור לטוב, היה מבקש להמתק את הדינים מעליו, והתחבץ בפני בית דין של מעלה בדברי סנוגוריה עליו, ואכן עלתה בידו להמתק מעט את פסק הדין.

אמנם לפי שכבר נגזרה הגזירה, יצא הפסק מבית דין של מעלה שאליהו הנביא בכבודו ובעצמו ירד אליו מהשמים לנסותו במצוה זו של הכנסת אורחים, ואם יצליח רבי ליבר לעמוד בנסיון יבטלו את גזר דינו הקשה וימירוהו בענש קל, לפוי ידיו עליו לגלות במשך שנה שלמה, ונע ונד יהיה בארץ. אך אם לא יצליח לעמוד בנסיון, תתקיים הגזירה הקשה ככתבה וכלשונה ולא ישלים שנתו.

הגיע יום ערב שבת קדש, רבי ליבר כבר לבש את בגדיו לכבוד שבת קודש ופניו כפני מלאך ה' צבאות, והנה אליהו הנביא בא לקראתו, שרבי ליבר כמובן אינו יודע מי הוא העומד לפניו.

בדמות של איש עני ואביון, שכור כלוט ומזוהם ביותר, הגיע אליהו הנביא. בגדיו קרועים ובלויים, וכל גופו מדיף ריח בלתי נעים בעליל.

האורח המשונה נכנס לבית והודיע בקול רעש גדול כי רצונו עכשיו לאכול ולשתות שכן הוא רעב וצמא מאד. חרד רבי ליבר לקראת האורח, פנה מכל עסקיו והכנותיו לקראת שבת מלכתא, וקם לשרת את האורח ולכבדו ביותר. קערה נאה עם מיני מזונות ופת הבאה בכיסוין הציע לפני האורח, מנה יפה של

אזמין לסעודה

ומכיון שסעודת השבת כמוה כישיבה על שלחנו של מקום, יובן ביותר המנהג הקדום שנהגו בו בכל תפוצות ישראל להדר ולהזמין אל סעודת השבת אורחים שישבו על השלחן, ויש שהפליגו בכך והקפידו מאוד לכל ישבו לסעודת השבת בגפם, ללא אורחים.

שכן הכנסת אורחים גם היא כהקבלת פני שכניה ואף יותר ממנה, כדברי חכמינו ז"ל במסכת שבת (קכו). שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכניה. ומעניין ביותר שדברי חכמים בחשיבות מצות הכנסת אורחים נסובים בגמרא על אודות הכנסת מקום לקבלת האורחים בשבת קודש.

המקור לחשיבות מצות הכנסת אורחים נלמד מאופן התנהגותו של אברהם אבינו, עליו השלום, כשרץ לקבל את פני אורחיו על אף שהשכינה היתה עומדת כנגדו.

בהקשר לכך מסופר דבר נפלא על אחד מהצדיקים שדקדקו עמו מן השמים על שלא נזהר בלשונו, והיה משמע מדבריו קצת חסר כבוד למצות הכנסת אורחים שנעשתה על ידי אברהם אבינו.

היה זה הרב הקדוש רבי ליבר הגדול ממברייטשוב ז"ע, מבני אותו דור דעה של אור שבעת הימים רבנו הבעל שם טוב הקדוש, אשר לצד צדקותו המופלגה ועבודתו הגדולה, היה נודע ומפורסם בקיום מצות הכנסת אורחים שהיה מהדר בה עד מאד.

בביתו התקין רבי ליבר חדרים מיחדים שנועדו לקבל את פני האורחים בסבר פנים יפות. החדרים היו מוכנים עם מטות מצוות בכרים וכסתות נקיים, כשהדלת פתוחה תמיד לכל אדם עובר אורח ממרחקים ובני העיר ברדיטשוב, סוחרים שהגיעו לעיר לצד עניים ואביונים מרודים, אנשים מכובדים וארחי פרחי.

מלבד מקום השינה הנוח היו האורחים מוזמנים להיטיב את לבם בסעודות גדולות ומכובדות שהוגשו לפניהם כיד המלך בשפע ובהרחבה, עד שהיו שהפכו את מקום הארוח מדיירת עראי לדיירת קבע, והיו גרים שם שבועות ארכים וחדשים רבים, כשכל צרכיהם נתנים להם בסבר פנים יפות.

ויהי היום, ישב רבי ליבר עם בני משפחתו, ויפתח את פיו בשבח והודיה

על התורה

שלהבות קודש ורגיונות חכמה
מפרשת השבוע

עוד מימות משה רבנו, אז הגן עליו דם הברית מפני המלאך שבקש להמיתו, ואז אמרה צפורה (שמות ד כו) 'חתן דמים למולות'. כמה ספורים, מהמופלאים והמיוחדים שבהם, יובאו להלן:

במציבות, עירו של הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, חי יהודי חשוך בנים, שנהג בכל עת מצוא להזכיר את עצמו ואת זוגתו לפני הבעל שם טוב, עד שזכה להבטחה מפורשת מפיו שעוד יזכה לזרע של קיימא.

כאשר הזקין האיש והלך, וטרם זכה לראות את הישועה, נעשה קצר רוח והחל להרבות על הבעל שם טוב בדברים ולהפציר בו, עד שלבסוף אכן זכה ונפקד בבן זכר.

אך למרבה הצער, זמן קצר לאחר לידתו, נחלש התינוק ומת.

מיהר האיש אל הבעל שם טוב, וזעק במור לבו:

"מדוע השלה אותי רבנו, והעניק לי תקוה שעוד יהיו לי בנים! מוטב לי שלא היה נולד כלל ילד זה, משנולד ומת, וגרם לי ולאשתי אך כאב ויגון!"

הביט הבעל שם טוב בפני היהודי השכול, והשיב ברגוע "מה לך וזעק הלא הבטחתי לך זרע של קיימא, אין לי כל ספק בכך שהילד יחיה!"

שב האיש לביתו ותקוה מחודשת מפעמת בלבו. ישבו הוא וזוגתו לצד מיטת התינוק והמתינו לנס המובטח.

חלפו להם יום ויומים, ומאומה לא ארע. ההורים המתוחים המתניו בקוצר רוח לסימני תחיה בגופת העולל, אך הם התמהמהו מלבוא.

עצביו המתוחים של האיש עמדו להתפקע מרוב לחץ, אולם אחרי ההבטחה המפורשת ששמע מפי הבעל שם טוב על תחיתו של הילד, התבייש לבוא שוב ולהטרידו על כך.

התחכם האיש, הלך לביתו של הבעל שם טוב ובקש להתייעץ עמו על ברית המילה שאמורה להתקיים בעוד יומים את מי יכבד בסנדקאות ומי ישמש כמולה!

האיר אליו הבעל שם טוב הקדוש את פניו ואמר "ודאי עליך להתכונן למצוה יקרה וחשובה זו של ברית מילה!"

הוסיף הבעל שם טוב להורות לו את מי לכבד בכיבודי הברית, סנדקאות יעניק לאחד מנכבדי העיר, ולמוהל יקח לו יהודי אחר, אך את המציצה והברכות יעשה הבעל שם טוב עצמו...

שב היהודי לביתו רגוע ובטוח בקיום ההבטחה, והחל לעסוק בהכנות לסעודת המצוה.

מעלת סעודת הברית

וימל אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים כאשר צוה אותו אלהים... ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק (בראשית כא ד-ה)

בפרשה זו, נפגשים אנו לראשונה עם סעודת המצוה ומתוודעים למעלותיה. והסעודה, הרי היא סעודת המצוה אותה ערך אברהם אבינו ע"ה, לרגל היכנס בנו, יצחק, בבריתו של אברהם אבינו.

וכך מוצאים אנו בפסוק (בראשית כא ד-ה) 'וימל אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים כאשר צוה אותו אלהים... ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק'.

ועל כך מובא במדרש (פרקי דרבי אליעזר פרק כט) "וכשנולד יצחק, בן שמונה ימים הגישו למילה, שנאמר 'וימל אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים'. והגישו למנחה על גבי המזבח, ועשה שמחה ומשתה. מכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה באותו היום שזכה למול את בנו כאברהם אבינו, שנאמר 'ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק'.

על גודל מעלתה של סעודה זו, אמר הרה"ק השם משמואל זי"ע"א (פרשת כי תבוא, תרע"ח - "לברית מילה של בני שמחה בונה ג"י"), כי סעודה זו מעלתה, שהיא בעצמה מכרות ואומרת "שהיא לכבוד הקב"ה". ואלו דבריו הנפלאים מה שאין אומרים 'שהכל ברא לכבודי' באסיפת ברית מילה כבשרי"י ריש כתובות (שם מזכיר רש"י כי ברכת 'שהכל ברא לכבודי' נתקנה רק לאסיפת העם ואין לה קשר לשמחת הנישואין), הטעם, כי בסעודת שמחת נישואין שהיא שמחה בטבע, שהרי אף זולתנו עושין משתה, על זה אנו אומרים שאצלנו חזר הכל לכבוד השי"ת.

אך שמחת ברית מילה שאין זה ענין טבעי כלל, ולא עוד אלא דאית ליה צערא לינוקא, והסעודה בעצמה בלי אומר וכלי דברים מעידה על עצמה שהיא לכבוד השי"ת והלל והודאה להשי"י שיינו לזה ואין אנו חוששים לצערא דינוקא, ואדרבה שגם זה נוח לנו, כבמדרש (ב"ר מז) באברהם אבינו ע"ה הרגיש ונצטער כדי שיכפול הקדוש ברוך הוא ששרו, אין אנו נזקקים להזכיר זה בפה.

הנה כי כן, מעלת סעודת הברית שאין אנו נדרשים כלל לומר בה 'שהכל ברא לכבודי', יען הסעודה עצמה 'בלי אומר וכלי דברים מעידה על עצמה שהיא לכבוד השי"ת'.

ברמך דיי

מעשים רבים מההלכים בעם ישראל על מופתים ונסים מופלאים שארעו במצות ברית מילה, בדם הברית.

דגים ממואלים ואף בקבוק יין שרף משובח. "טעם נון מן המאכלים כעת, וכשתשוב נפשך נפנה לילך יחדיו לתפלת מנחה וקבלת שבת", אמר בפנים מאירות לאורח מעורר הסלידה.

האורח התנפל ברעבתנות רבה על המאכלים וכעבר רגעים מספר לא נשאר מהם שריד ופליט.

אלא שעדיין לא נחה דעתו ממיעוט המאכלים שהוגשו לפניו, ובקול רם הודיע על תאווה לסעודה של פת לחם אשר לבב אנוש יסעד, ולא די לו במיני תרגימא בלבד. בד בבד הביע האורח את שביעות רצונו מטעמם של הדגים הממואלים ובקש להביא לפניו את הקדרה הגדושה בדגים, לצד בקבוק יין שרף שיסייע לו להחליק את המאכלים אל גרונו.

מיהר רבי ליבר לעשות רצונו, והגיש לפניו חלה שחומה וגדולה שהוכנה ללחם משנה יחד עם קדרת הדגים ובקבוק יין שרף. בפליאה הביט כיצד ברגעים ספורים ממש האורח מכלה אותם, בבחינת מה שנאמר בכתוב 'התעייף עיניך בו ואיננו' (משלי כג ה), ועדיין הוא מצעק ומכריז שהוא רעב מאוד וכלתה נפשו לאכל משהר מאכלי השבת.

בעוד רבי ליבר מהרהר אלו מאכלים בידו להגיש לפני האורח שכוחו וגבורתו בפיו להשמיד ולאבד מאכלים ומשקאות כגודוד חילים שכירי חרב, לא המתין ההלך, קם ממקומו ונשג אל התנור, ממנו הוציא את הפשטידה הגדולה והריחנית שהוכנה לסעודת הלילה.

האורח הבלתי קרוא לא הסתפק בכך, אלא הוסיף ולקח עמו כלאחר יד את קדרת העופות אל השלחן אותו הפך לבסיס זלילה, תוך כדי שהוא מהלל בקול את טעמם הטוב. ברגעים ספורים עשה כלה בפשטידה שהוכנה לאורחים כה רבים, והפך את העופות לגל של עצמות.

משנראה היה כי האורח בא לידי רגיעה מסוימת לאחר כמיות המאכלים והמשקאות שהכניס אל פיו, ניסה רבי ליבר לבקשו כי יואיל לבוא עמו אל בית הכנסת להתפלל.

רעיון משונה שכזה לא עלה כלל על דעתו של האושפיז שהודיע לרבי ליבר בשפה ברורה שהוא עייף מהדרך עד מאד, ועיפתו גברה עוד יותר לאחר 'עבודת האכילה' שעסק בה עד עתה. מבקשו הוא שיציע לפניו מטה עליה יוכל לתת תנומה הגונה לעפעפיו.

החזה רבי ליבר לארוח על מטה מוצעת בחדר האורחים, אך זה האחרון נעלב למדי. "לישון עם כל הארחי-פרחי מציע אתה לני!" שאל בנימה פגועה.

"את מטתו של בעל הבית מבקש אני!" הודיע בצורה ברורה.

רבי ליבר הבליג והתעלה מעל עצמו כשנטל את האורח לחדרו והציע לפניו את מטתו שלו, אלא שאז התעלה גם האורח הגם לעומתו, ולחדרתו של בעל הבית הטיל את עצמו על המטה הנקיה עם כל מלובושי המרובים ומנעליו המלוכלכים בטיט ורפס. כשקול נחרתו של האורח נשמע בעוז בחלל הבית, יכול היה רבי ליבר סוף סוף ללכת לבית הכנסת להתפלל.

בינתיים פנו בני הבית לבקש מהשכנים ממאכלי השבת, כיון שהאורח אכל את כל מה שהכינו ולא נותר להם במה לכבד את השבת.

כששב רבי ליבר מבית הכנסת, הקיץ האורח משנתו העמוקה באורח פלא ונטל את חלקו בראש בין המטובים, כאילו לא הכניס דבר מאכל לפיו זה עידן ועידנים.

בבוקר השכם, עוד בהיותו במטתו החל האורח לצוץ ככרוכיא על היותו רעב ככלב וכי רצונו לאכול זה עתה, שאם לא כן הנה נפשו יוצאת והקולר יהא תלוי בצוארם על שהרעיבוהו!

כיון שרגיל היה רבי ליבר באורחים בלתי קרואים שבאו לשבת בביתו ברגעים האחרונים של ערב שבת, מסכם היה בינו לבין אחותו, ר' גרשון המוזג, שיכין עבורו לקראת שבת כמות גדולה של מאכלים, חלות אפופות, דגים גדולים ועופות שלמים. מדי שבוע היה רבי ליבר נותן לאחינו סכום של שמונה-עשר זהובים כדי שיכין מאכלים אלה וישארים לעת עתה בביתו, וכך היה התנאי ביניהם אם יבואו אורחים סמוך לשבת ולא יהא פנאי להכין מאכלים בעבורם, יהיו מאכלים אלו מוכנים מבעוד יום לצרכם, ואם לא יאכלו אלו בשבת, יהיו מוזמנים לכבוד סעודת 'מלוה מלכה'.

אורח שכזה הוא בודאי סיבה הגונה להביא את המאכלים מר' גרשון המוזג, חשב רבי ליבר, ותכף שלח להביא את כל המאכלים אל ביתו ולהגישם לפני האורח.

ואכן כך היה, האורח אכל את כל שהוגש לפניו ותכף חזר למיטתו - מיטת בעל הבית שאוה לו, והמשיך בשנתו העמקה.

קביעות היתה לרבי ליבר לדורש בבוקרו של יום השבת, לפני קריאת התורה, בדברי אגדה המשיבים את הלב. גם באותה שבת דרש כדרכו, אלא שבסיום הדרשה הוסיף דברים בנימה אישית וספר למתפללים כי בביתו מצוי אורח חשוב מאד, וכדי לכבדו כהוגן הרי הוא פונה ומבקש מכל מי שיש בידו מאכלים ומשקאות שיואיל בטובו להביאם לביתו, לבל יחסר לאורח כלום וישביע עצמו כאות נפשו.

השומעים התפלאו מאד מי הוא זה אותו אורח חשוב שלא הגיע עם מארחו להתפלל בבית הכנסת אולם לא הרהרו אחר דבריו של רבי ליבר, ואחר התפילה מהרו לביתם והביאו ממיטב מאכלי השבת פשטידות מפוארות מעשה קדירה ומאפה תנור, קדירות חמין מלאות בתפודים ובמני קטניות המעלים ריחם, ואף בקבוקי יין מתוק ויין שרף.

כיון שראה רבי ליבר שהשלחן מלא ב'משלוחי המנות' שהגיעו אליו, שלח להזמין את האורח להצטרף עמהם לסעודת שבת.

האורח בא בבהלה גדולה וידי יפות לאכול ולשתות בלי כל הפסק, ועדיין היה קורא ואומר 'רחמו עלי כי רעב אנוכי! מה לכם ואתם מחמירים עלי עד כזית ועד כביצה, בעוד נשמתי עומדת לפרוח מרעב אל תהססו והגישו אל השלחן אוכל בעין יפה ובמדה טובה ומרובה, וכולי האי ואולי אשאר בחיים'.

הפעם אכל האורח כמויות כאלה עד שבשעה שחזר למנוחתו במטתו של המארח רבי ליבר, כבר לא היה מסוגל להכיל אותם, והחל להקיא עד שכל הבית היה מלא בכללון מצחין.

הריח היה נורא, ולא היו יכולים לנקות את הבית כראוי מחמת יום השבת. למרות זאת המשיך האורח ותבע לאכול גם בזמן סעודה שלישית, ושוב הקיא מה שאכל.

לאחר הבדלה בקש האורח לשוחח עם רבי ליבר ביחידות.

באותה שעה גילה לו האורח שהוא אליהו הנביא זכור לטוב, ואף סיפר לו על פסק הדין שיצא עליו בבית דין של מעלה על אשר חטא בלשונו.

מחמת שעמד בנסיון ולא כעס במשך כל יום השבת, ולמרות כל המאורעות השונים והמשונים שבאו עליו עשה את כל בקשות האורח בסבר פנים יפות, זכה ונתבטל ממנו עונש המיתה, אך עדיין יהיה עליו לרצות את העונש האחר שנגזר עליו גלות של שנה שלימה, במהלכה לא ילון שתי לילות רצופות בעיר אחת, חוץ מבשבתות ובימים טובים.

האורח סיים את דבריו באמרו כי גלות זו עליו להתחיל בה תכף עם בוקר יום המחרת, ופרח לו איש האמת.

קבל עליו רבי ליבר דין שמים באהבה, השיג לעצמו בגדי פשתן פשוטים שיהיו לו ככלי גולה, וכבר בבוקרו של יום ראשון בשבת יצא לגלות.

במשך כל ימי השבוע עבר מעיר לעיר, כשהוא מקפיד שלא ללון שתי לילות בעיר אחת, כך היו רגליו מוליכות אותו ממקום למקום עד שביום ערב שבת קודש הגיע אל עיר ואם בישראל, היא העיר ברודי המפורסמת.

נהוג היה בברודי שהאורחים המוזמנים אל העיר בערבי שבתות הולכים אל פרנס העיר הנותן לכל אחד פתק בו נכתב היכן יאכל בשבת. כשבקש רבי ליבר מהפרנס לקבל גם הוא פתק לסעודות שבת, החל הפרנס לקנטרו בדברים ואמר לו

"אדם חזק ובריא שכמותך עליו להתפרנס מיגיע כפו, לחטוב עצים ולשאוב מים ולהרויח את כספו מעמלו, ואין כל סיבה שהוא יהא כמעמסה על כתפי אחרים. מאיזו סבה אתן לך פתק שבו תצטרך להגיע לחסדי אחרים!"

רק לאחר תחנונים רבים נאות הפרנס לתת לו פתק לסעודות השבת, כשהוא מפנה אותו אל שומר בית הקברות שהתגורר בקצה העיר, על שלחנו יאכל בשבת.

הלך רבי ליבר לביתו של שומר בית הקברות, אלא שבאותן שעות לא היה השומר בביתו. מדי ערב שבת היה השומר מסתובב בין בתי העיר ומקבץ את שכר מלאכתו. לכל בני העיר היו קרובי משפחה שהיו קבורים בבית העלמין, ואותן הפרוטות שאסף היו שכרו על שהיה שומר על הקברים ודואג לנקיונם ולשלמותם.

סיפר רבי ליבר לאשת השומר שהפרנס שלחו להתארח בביתם לסעודות השבת. בתגובה, הסבירה לו בעלת הבית כי אמנם בעלה אינו בבית, אך הוא בודאי ישמח מאוד לשמוע שהאורח עוזר וסייע לצרכי השבת. "ובכן, הנה הגרזן והעצים, עמוד נא ובקע אותם כהוגן כדי שהם יהיו מוכנים לצרך הבישולים..."

רבי ליבר שמח מאד לעזור בגופו להכנת צרכי השבת, אלא שכיון שמימיו לא עסק בכך ולא היה לו מושג קלוש במלאכת חטיבת עצים, נכשל במלאכתו ותוך כדי עשייתו התנתק אחד מגזרי העצים החטובים ונפץ את חלון הזכוכית לרסיסים.

קל לתאר את חרון אפה וכעסה של בעלת הבית בראותה את החלון השבור. היא החלה לחרף ולגדף, עד שרבי ליבר הבין כי מוטב יהיה אם יתן לה מספר מטבעות כדי

להפיץ את כעסה. הוא הוציא שני זהובים מכיסו, ונחה דעתה מעט.

בתוך כך הבחין רבי ליבר כי אין כל כוונה בבית זה להכין דגים לכבוד שבת, ובחדרתו לענג את השבת בדגים פתח בתפילה חרישית לבורא כל עולמים שירחם עליו וישלח לו דגים כדי שיוכל לכבד את השבת כהרגלו.

לא חלפו דקות ארוכות ורבי ליבר רואה כי תפילתו התקבלה. אל החצר נכנס גוי ובידו דג גדול הנקרא 'העכט' "קני את הדג במחיר שלשה זהובים!" קרא אל האשה.

נענתה האשה "אכן דג נאה ויפה הוא, אך אני ידי משגת לקנותו".

שמע זאת רבי ליבר, וככתוב השלישי המכריע נכנס ביניהם ואמר "אני מוכן לשלם את מחירו של הדג, ובלבד שאני אהיה זה שיבשלו ויכינו לשבת".

התפאלה האשה מאוד והחלה לקנטרו בתדירות:

"האם מדובר בעשיר המתחזה לעני! הנה יש בידך מעות לרוב כדי לקנות דגים גדולים מחד, ומאיךך אתה מגיע להתארח בביתנו כאחד העניים המרודים!"

וכי לא מתאים וראוי שרק עניים אמתיים, כאלו המתפרנסים בקב חרובים, יבואו לאכול את לחמנו ולשתות את מימינו!"

לא שם רבי ליבר לב אל דבריה והפציר בה מאוד לקנות את הדגים, וחזר על הצעתו שהוא ישלם את מחירם המלא ואף יכנים ויבשלו לקראת שבת.

סוף דבר, נאותה האשה לכך, ורבי ליבר שלם לגוי את מחיר הדג, והיא הביאה לו קדירה ועצים כדי להכין את הדג. עמל רבי ליבר על נקיון הדג, חתך אותו לפרוסות נאות, שפת את הקדרה, ומשנכנס לבית כדי לבקש מעט מלח ותבלינים חלף שם בבהלה חתול אשפתות שהפך במרוצתו את הקערה על פיה.

האשה ששמעה את רעש התהפכות הקדירה יצאה החוצה, ומשראתה את שארע החלה לצעוק ולצווח על רבי ליבר. היא סרבה לתת לו לנקות את הדגים, אספה בעצמה את הדגים שהתגלגלו בעפר והכניסה אותם ברוגז כמו שהם אל תוך הקדירה כדי שיתבשלו.

לקראת שבת יצא רבי ליבר אל השדות המוריקים שמוחוץ לעיר כדי להתפלל ולקבל את השבת. כהרגלו התפלל בדביקות וכלל לא שם לב שהזמן חולף עד שעוררו אותו צעקותיו של השומר שחפש את אורחו.

כבר לפני שעה ארוכה שב לביתו, וכאשר שמע מאשתו את ספורו של האורח המוחזר שהגיע, יצא לחפשו כדי שיוכל להתחיל את הסעודה. לאחר חיפושים רבים גילה אותו בשדה ופתח עליו בצעקות "אורח פורח! למה אתה עומד בחושך! כבר הגיע זמן הסעודה, בוא נלך אל ביתי כי רעב אנוכי!" בדרך הלוקם היה שומר בית הקברות מטיף תוכחות מוסר לרבי ליבר וגוער בו על עצלותו שהביאתו לחזר על הפתחים "יהודי שכוחו במתניו יצפה לשלחנם של אחרים! וכי אין בכחך ללכת לעבוד ולהשתכר כראוי ולא להצטרך לבריות!"

רבי ליבר שמע את דברי החורפים והגידופים שלא פסקו, ושתק שתיקה רועמת שגרמה לשומר להוסיף דברים כהנה וכהנה.

כשהגיעו לבית מיהר בעל הבית להודיע לאורחו כי הוא מקדש על הפת, על לחם

העקידה יצחק לזרעו ברהמים תזכור - התבוננות בפרשת העקידה

נסח את אברהם

בכל יום מזיזים אנו את העקידה שבה הקריב אברהם לעולה איל שנאחו בסבך בקרניו במקום יצחק בנו, על יד התקיעה בקרן איל.

מאז אותה העקידה, בה עקד אברהם, אבי האומה הישראלית, את בנו יחידו ואהובו שהובטח לו מפי הגבורה כי ממנו יצא עם ישראל, השריש בפנימיותם של כל צאצאיו אחריו כח מסירות הנפש בעבור כבוד שמים וקידוש השם.

מיליוני יהודים שפשטו צוארם לשחיטה, קפצו אל תוך האש הבורעת ומסרו את נפשם ונפש צאצאיהם על מצות התורה, הם המשך ישיר של אותו קרבן שעקד אברהם אבינו לפני למעלה משלושת אלפים וחמש מאות שנה.

במעשה זה הטביע אברהם בנפש כל צאצאיו לדורות עולם, למן הגדול שבהם ועד הפחות והבזוי ביותר, את כח מסירות הנפש למען הבורא. מסירות שהוכיחו בני העם הנבחר במשך אלפי שנים ברחבי העולם כולו בלא היסוסים ובלא הרהורים. מימי אברהם ועד עתה עובר בעם ישראל כח מסירות הנפש ממדור לדור, ומשול כח זה ליסוד עליו נבנה הבנין כולו אינם דומים 'יסודותיו של בית קטן ונמוך, ליסודות בנין ענק ורב-קומות. בתשתיתו של בנין כזה יוצקים כמויות גדולות של מחמכת, פלדה וברזל, שיהיו חזקים דיים לבנות על גביהם את הבנין כולו.

האומה הישראלית בת מאות הדורות ואלפי השנים משולה למגדל גבוה ועצום שלבנייתו דרושים יסודות איתנים במיוחד. יסודות אלו הם האבות הקדושים, ולשם כך ניסה הבורא יתברך את אברהם אבינו בעשרה נסיונות קשים, לחקו ולחשלו, ומכוחו יוכלו בניו לארץ כל הדורות לעמוד בנסיונות שעתידים לעבור עליהם.

בית אברהם ועקידת יצחק

נסיון העקידה מתייחס לאברהם בלבד, על אף שלכאורה נסיונו של יצחק אף גדול משל אביו, שכן הוא הקריב את חייו ממש בעבור צווי הבורא.

רבנו אברהם אבן עזרא אכן בקש לומר מחמת כך, כי בעת העקידה היה יצחק נער צעיר, שלא היה בכוחו להתנגד למעשה אביו גם אם היה חפץ בכך, אלא שדברים אלו אינם עולים בקנה אחד עם המבואר בדברי חז"ל (סדר עולם פ"א, פרק ד"א פ"א) שיצחק כלל לא היה אז צעיר לימים, כי אם בן שלשים ושבע שנים.

יתר על כן, הלא מצינו במדרש (ב"ר נ"ח) שיצחק אמר לאביו בחור אני וחוששני שמא יודעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך, ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן, ולכן כפתני בחזקה.

מה לנו יותר מבקשה מרטיטה זו המורה על כך שמסר עצמו להעלותו לקרבן ריח ניחוח לה' בלבב שלם, מתוך רצון פנימי ולב מלא וגדוש בתשוקה נפלאה לעשות נחת רוח ליוצרו.

ואם כן יפלא, במה התייחס הנסיון לאברהם יותר מאשר ליצחק, ומדוע לא נאמר 'והאלוקים ניסה את אברהם ואת יצחק'.

וכן מדוע הפסוק אינו מזכיר כלל את שבחו ומעלתו של יצחק שהסכים לכך. קושיא זו מופיעה כבר בספר הזהר

הקדוש (ח"א קט), ושם נתבאר בדרך הסוד, כי מדתו של אברהם היא מדת החסד, ועד העקידה לא היתה בו מדת הדין כלל, ועל ידי העקידה נכללה מדת החסד של אברהם המשולה למים, באש הגבורה של יצחק, ורק כעת נעשה אברהם שלם, שנכללו מי החסד באש הדין. ולכן נאמר 'והאלהים ניסה את אברהם' ולא 'את יצחק', כי עיקר הנסיון לעשות פעולה הפך טבעו, היה לאברהם שעד עתה היה בבחינת חסד ולא בבחינת דין.

על פי דברי הזהר הללו, כתבו בשם רבנו חיים בן עטר בעל 'אור החיים' הקדוש, לבאר באופן נפלא את הפסוק 'ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני' (בראשית כ"ב) הנראה ככפילות. כי לכאורה, מדוע הוצרך הכתוב לחזור ולומר 'ויאמר אבי' וגם אברהם אבינו לא היה צריך אלא לומר 'הנני', שהרי עם יצחק הוא מדבר כעשוי.

והביאור הפנימי הוא שיצחק תמה בפני אברהם הלא אתה 'אבי' - מדתך היא מדת החסד, והיאך תשחט אותי, וכי מדת החסד תעשה דין, ענה לו אברהם ואמר לו 'הנני בני' - חזרתי להיות במדת בני יצחק שהיא 'גבורה' לעשות עבודת השם.

היכולת להתהפך מקצה לקצה טבעה בעצם הבריאה, מאחר שה' אחד הוא שברא את כל הבריאה כולה, וברא את השמים מאש ומים שערבן זה בזה (רש"י בראשית א' ח), ומדות אלו רומזות למדות הדין והחסד, ועל כן יכול היה להפך את מדת החסד של אברהם למדת הדין.

רעיון חסידי מופלא כתב הגאון החסיד רבי יעקב אהרן מאלכסנדר זצ"ל, תלמידם של הצדיקים מפשיסחא, וווקי וקוזמיר, בספרו 'בית יעקב' (פר' וירא ד"ה בפסוק ויהי), שחשיבות נסיון העקידה ויחסו לאברהם אבינו, הם בשל השמחה העצומה שהיתה לו בעת עשיית המצוה.

כך כתב גם המגיד רבי צבי הירש מווידיסלוב, אביו של הרב הקדוש רבי שמחה בונם מפשיסחא, בספרו 'עשרה למאה' (דרוש ה), שעיקר זכותו של אברהם אבינו היה החשק והשמחה שבהם קיים את המצוה בהלכו לשחט את בנו יחידו הנולד לו בגיל מאה שנה.

אברהם אבינו - לא די שלא בכה את מר גורלו והתאבל על הבן העתיד להשחט, אלא שמח שמחה גדולה על קיום המצוה, ואך הגיע הבורק, השכים קום בוריות גדולה לקיים את דבר ה'.

ואלו יצחק אבינו, אף שפשט את צוארו ברצון להשחט על גבי המזבח, אך חסר היה מעלה זו, שכן לא ידע לפני כן שעתיד הוא להעקד על המזבח, וכן התפרש בתורה ששאל יצחק את אביו 'הנה האש והעצים ואיה השה לעלה' (בראשית כ"ב ז), הרי שעד אז לא ידע יצחק, לפיכך מתייחס הנסיון רק לאברהם שהיה שרוי בשמחה כל הזמן.

ועוד יש להוסיף, שיצחק האמין לדברי אברהם שזהו רצון ה' וכי כך נצטווה מפי הקדוש ברוך הוא, ולא היה בלבו שום ספק מה עליו לעשות, אחר שהיה רוצה בכל לבו לקיים את רצון ה'.

לעומתו, אברהם, שחפץ הקדוש ברוך הוא לנסותו בנסיון האחרון, התעוררו בו ספיקות ותהיות רבות, והיה השטן

תפילה

פנינים וערגלויות בעניני
עבודה שבלב זו תפילה

ויהי ביום רביעי י"א במרחשון בהיות הבוקר, עת הורדו יהודי העיר מן הרכבות בשאול התחתיות טרבלניקה והובלו להתעללות ובוהשפלה גוראה לכוון תאי הגזים, נשמע קולו האדיר של רבי משה חיים שעמד בין בני עדתו 'אשמונו, בגדנו, גזלנו, דברנו דפ'... וכל בני הקהילה מחמים מחזיקים אחריו במלות הודו עד ליציאת נשמתם...

אכן, צעד רבה של פיטרקוב בעקבותיו של רבי עקיבא, ויצאה נשמתו באחד. ה' יקום דמו ודם כל הקדושים.

שלוש שנים לפני פרץ השואה האיומה, הוציא רבי משה חיים לאו לאור את ספרו 'הדרך לקדוש השם'.

איש לא חלם בחלומותיו השחורים ביותר מקצת מן העתיד להתרחש, אולם רבי משה חיים השקיע את מרצו וכחו בסוגיא של 'קדוש השם'.

לאחד ששאלוהו מדוע משקיע את אנוו בסוגיא שאינה אקטואלית לימינו, ענה רבי משה חיים במשפט מצמרר:

"רואה אני תקופה מתקרבת בה יעמד כל יהודי ויהודי בפני מבחן אישי של קדוש השם."

כשם שעלינו ללמוד כיצד לחיות כיהודי - כך ראוי לנו להתכונן לתקופה זאת כדי לדעת כיצד למות..."

בספרו זה האיר רבי משה חיים את פרשת העקידה באור חדש מדוע שבח הבורא את אברהם אבינו על נסיון העקידה, ואמר לו 'ענת ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני' (בראשית כ"ב י), ולא את יצחק שפשט את צוארו שלו לשחיטה מפני צווי הבורא יתברך, אלא שתי בחינות יש לראות בעמידה בנסיון העקידה.

הבחינה האחת היא עמידתם של יצחק אבינו שמסר נפשו לשחיטה, ושל שרה אמנו שפרחה בשמחה בשעה ששמעה על העקידה. זוהי עמידה בנסיון קשה ביותר, אך עם מיתתם תעידים הם להפטר מחיי העולם הזה ונשמתם תעלה לשכון בגן העדן.

הבחינה הנוספת של עמידה בנסיון, הגבורה יותר, שאליה הגיע אברהם אבינו, היא לחיות על קדוש השם.

לגבי אברהם אבינו לא היה נסיון העקידה נסיון הכרוך ברגע אחד של צער, היטב ידע שאם ישחט את בנו לעולה, יחיה את שארית חייו בצער וביסורים קשים. אב שכול זלא זרע, שבמו ידיו עשה את המעשה הנורא.

הוא לא יזכה אף לטיפת רחמים, כל העולם כולו יירור עליו באצבע - הנה האב שהקריב את בנו יחידו לקרבן, וזהו האיש שלמד והודיק את כל באי עולם במשך שנים רבות לחסד ולמדות טובות, ולעת זקנה שחט את בנו יחידו.

על אף כל זאת, עמד אברהם אבינו בגבורה בנסיון - לחיות על קדוש השם! לא רק למסור את נפשו מוכן היה, אלא מסר את חייו בפועל, מעתה ועד יום מותו.

לכן זכה דווקא אברהם ונאמר לו משמים 'עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה'.

בא אליו בהסברים ובטיעונים מלאים בתשובות וביהנות' בכונות ה', שבדאי לא זו בדיוק כוונת הקדוש ברוך הוא, והראיה, שלא אמר לו הקדוש ברוך הוא לשוחטו אלא 'והעלהו שם לעלה', ואם כן בודאי לא היתה כוונתו שישחטנו, ואין זה אלא שפיכות דמים ומעשה מתועב. כך היה השטן עמל קשות לעורר אצלו ספיקות שאפשר שלא הבין את צווי ה'.

וכך אמרו חכמינו (תנחומא וירא כב) שבא השטן ואמר לאברהם "שמעתי מאחורי הפרגוד 'השה לעלה' ואין יצחק לעולה, ואין רצון הבורא שתשחט את יצחק לעולה".

אך אברהם לא שעה לדבריו כלל ואמר לו "כך עונשו של בדאי, שאפילו אומר אמת אין שומעים לו..."

ואלין גמול

בי' בחשוון תש"ג העלה הגאון רבי משה חיים לאו י"ד, רבה של פיטרקוב, לרכבת המות שהובילה את בני הקהילה העתיקה והמפוארת לגיא ההריגה בטרבלניקה.

הצפיפות בתוככי הקרונות המזוהמים שנועדו להובלת בהמות היתה מעל ומעבר לכח הסיכולת האנושי ורבים התעלפו מחנק, אחרי כן ויללו, ונאקת האומללים בדרכם האחרונה עלתה השמימה.

לפתע השלך הס. מבעד לבלייל הקולות הגאים, הלך וגבר קולו הצלול של הרב. שמו של רבי משה חיים לאו מפורסם היה בכל אירופה כנאום בחסד עליון, וגאומי הנפלאים היו חלק מרכזי מכל כנוס מכובד בפולין.

את דרשתו האחרונה עלי-אדמות נשא בתוככי הקרון הנורא, כשהוא עומד בדחק אנושי איום. גופו כאן, אך נפשו העפילה לה למקומות אחרים, ופיו מפיק ניצוצי אש במצות קדוש השם, בצטטו את דבריו של התנא הקדוש רבי עקיבא בעת מותו, והדברים היו שגורים על לשונו: "בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים".

אמר לו תלמידיו רבנו, עד כאן:

אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך' - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקימונו... ועכשיו שבא לידי, לא אקימונו!

היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. ציתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד" (ברכות סא).

"יהודים יקרים!", פנה הרב אל בני עדתו. "בואו נלך לדרכנו האחרונה כיהודים הולכים לקדש את השם!"

נהרג כאשר הוא יהודי - קדוש הוא! מוטב מות שיש בו חיים, מחיי השעה הזו שהמות מרחף עליהם..."

יחד עמו נשא הרב את כל בני עדתו אל אותו עולם מופלא של קדוש השם, וכאשר סיים את דבריו, פרצו כולם יחד בשירת 'כי בשמחה תצאו'...

אלו המלים שיצאו מפיו של רבי משה חיים לאו בדרכו האחרונה.

בטוח היה שבליל היוזאך נאכט' יקרה הדבר... ליל שמורים היה זה בעבורו כנהוג, הוא וזוגתו לא עצמו עין, ישבו ליד מטת התינוק והמתינו בציפיה דרוכה להתעוררותו, אך מאום לא השתנה.

כל הלילה שכב התינוק קר ודומם ולא נע ולא זע. גם כשהפציעו קרני השחר הראשונות של יום הברית לא ניכר כל שינוי בגופו, וסימני דאגה הזדחלו ללבנות ההורים הדואגים.

הן בעוד שעה לא ארוכה יתאספו הכל למעמד הברית לכן היחיד שנולד להם לעת זקנותם, ואימתי יאירע הנס! השעות נקפו, והצבור כבר החל למלא את היכל בית הכנסת. הסנדק והמוהל נצבו על עמדם, ואף הבעל שם חשכו פני ההורים כשולי קדרה, ודומה היה שעוד רגע קט תפרח נשמתם מגופם, אלא שהתאזרו באמונה תמימה, נטלו את גופת בנם התינוק, הניחיהו על כרית צחורה ורקומה כנהוג, ויצאו לעבר בית הכנסת.

ידיו של אבי הבן כמעט לא נשמעו לו בשעה שהכריז השמש 'קוואטער'!

לשוננו דבקה לחיכו, רגליו כאילו נוצקו מעופרת באותה שעה שנטל את גופת בנו הקרירה והדוממת המונחת על גבי הכרית, ורעד בלתי נשלט אחז בידיו בשעה שהניחה על ברכיו הקדושות של הבעל שם טוב.

בקושי רב הצליח להוציא מגרונות את הברכה 'וצונו... להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'. המילים יצאו מרוסקות ושבורות מפיו, וגרונות נחר.

המוהל אחז בזריות בסכין המילה והחל לבצע את מלאכתו, אך, טיפת דם לא יצאה... היה זה כחותך בשרו של תינוק מת.

הכל הביטו זה בפני זה בחרדה, ורחש עבר בבית הכנסת.

ההיכל כולו נראה היה כמסתובב מול עיניו של האב. סחרחרות אחזה בו, והוא אחז בחזקה במשענת הכסא שלא יפול.

ואילו הבעל שם טוב הקדוש לא שת לבו לכל המתרחש. הוא פתח בברכה שאחר המילה בהתלהבות ובשמחה, ובשעה שאמר את התפלה 'אלוקינו ואלוקי אבותינו קיים את הילד הזה לאביו ולאמו', גבר קולו כארי והוא ניגן את המלים באריכות רבה.

הקהל כולו היה מרותק למראהו של הבעל שם טוב הקדוש שפניו בערו כלפידיהם, ואיש לא הבחין בצבע האדמודם שהחל לעטות את גופתו של התינוק הנמול. עיניו של הרך נפקחו, ראותיו החלו לפעול, והדם שב לזרום בגופו.

ולפתע...

זרם של דם ניתז מגופו של התינוק עד לתקרת בית הכנסת, למרבה התדהמה שאפפה את כל הנוכחים ההמומים, והוא שב לתחיה כאלו מעולם לא מת...

(שבחי הבעל שם טוב' עמוד קנח)

'בדם ברינת' שלחתי אסיריך'

ואלו אחד הספורים המפעימים ביותר, ארע בדור האחרון, לפני שנים לא רבות:

היה זה ברוסיה הקומוניסטית, בשיא ימי האימים של משטר סטאלין הרצחני.

הסכנה בשמירת מצות היתה איומה. פעילות דתית היתה אסורה לחלוטין, ויהודים רבים השלכו לכלא בעקבות כל חשד, ולו הקל ביותר.

אך למרות הכל, נותרו יהודים לא מעטים שחרפו את נפשם למען קיום המצוות והפצת יהדות במדבר השממה הכפרני.

ספורי גבורה לאלפים ולרבבות נותרו מאותם ימים, בהם נדרשה מסירות נפש כפשוטה לקיום כל מצוה ומצוה.

פני אחד הספורים המרטיטים ביותר שמע הגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל ממי שנכח בשעת מעשה ובעצמו התפרסם במסירותו נפשו העצומה בעמק הבכא, הוא החסיד החב"ד הנודע רבי מנדל פוטרפאס זצ"ל, בעת שכינה כראש ישיבת 'תומכי תמימים' בה שמש החסיד ר' מנדל כמשפיע.

רבי מנדל, שעשרות שנים מחייו עברו עליו מאחורי מסך הברזל, וחלק בלתי מבוסס מחייו 'בילה' בבתי הכלא הסובייטיים ובמחנות הנידוד בסיביר, הדגיש בהתרגשות לפני רבי ישראל

"היתה זו אחת החוויות הקשות ביותר שעברו עלי במשך כל שנותי ברוסיה..."

וכה סיפר ר' מנדל:

"זכיתי להצטרף פעמים רבות לאיש האלקים הצדיק המופלא רבי חיים זנוויל מריבניץ זי"ע, בפעולותיו הנשגבות למען היהדות ברחבי ברית המועצות.

במיוחד נודע הרבי כמוהל. ברית מילה אסורה היתה בתכלית האיסור, כפעולה דתית המבוצעת בתינוק קטן, והרבי מריבניץ היה מהמהמולים הבודדים בכל רחבי מדינות הגוש הקומוניסטי שמסר את נפשו על המצוה.

כל ימיו נדד הרבי ממקום אחד למשנהו כדי להכניס בבריתו של אברהם אבינו עוד ילד יהודי קטן.

פעמים רבות הצטרפתי אל הרבי בדרכו לערוך ברית מילה כדי לסייע בערו, ובמשך השנים גמאתי עם הרבי אלפי קילומטרים של מסע.

אך ברית מילה אחת נחרטה בלבי לנצח, ולעולם לא אוכל לשכוח אותה.

היה זה לאחר שאל הרבי הגיע מסר סודי בדרך-לא-דרך מאשתו של אחד מהחברים הבכירים במפלגה הקומוניסטית, יהודי במוצאו שנטש את דרכי אבותיו והעפיל בסולם הדרגות.

בן נולד לו לאותו יהודי טועה, לאחר עשרים שנות נשואים.

האב, קומוניסט מושבע, לא אבה אף לשמוע על עריכת ברית מילה ליל הנולד, אך בלבה של האם פעם הניצוץ היהודי, והיא רצתה בכל מאודה להכניס את בנה בבריתו של אברהם אבינו ולהמשיך את שרשרת הדורות של עם ישראל.

כעת נקרתה ההזדמנות. בעלה נסע לחופש לשבועיים, והיא החליטה לנצל את העדרותו ולמול את בנה על אף הסכנה שבדבר.

הכתובת היתה, כמובן, הרבי מריבניץ, אלא שמכיוון שמדובר היה בבנו של חבר בכיר במפלגה מראשי השלטון, נדרש הרבי לתכנן מסע חשאי, במהלכו יתעכב במקום מסתור מוסכם מראש על אם הדרך - לשם תבוא גם האם ובנה כאילו במקרה, ושם יבצעו בזריות את הברית.

כך סוכם, ואכן, הרבי יצא לדרכו, וכנהרגו בקש ממני שאצטרף אליו למסע המסוכן.

הגענו למקום המסתור, ונגשנו בזריות לעריכת הברית. אני שמשתי כסנדק, והרבי היה המוהל.

בעיצומה של המילה התחיל התינוק לאבד דם רב. ניסינו לעצור את הדם בכל הדרכים שהכחנו, אך מאום לא עזר.

התינוק החל לצרוח, ופניו הכחילו.

האם המבועתת, שראתה את פני תינוקה מכחילות, החלה לצרוח שאם ימות התינוק, בעלה עלול להרוג אותה...

עברתי ענויים קשים מאד בבתי הכלא הסובייטיים ובמחנות הסיביריים, אך את המחזה ההוא לא אשכח לעולם.

הדם לא פסק מלזלוג, והאשה התעלפה מרוב חרדה. נראה היה שעוד רגע ימות התינוק, ובעקבותיו אמו.

ואז עצם הרבי הקדוש מריבניץ את עיניו. פניו האדימו ומראהו היה נורא. ניכר היה שהוא מייחד יחודים גבוהים ורזים עליזים.

הוא מלמל בלחש במשך כמה דקות, ולפתע נחלש הטפטוף, עד שהדם פסק כליל...

פניו של התינוק חזרו לצבען הרגיל ונשימתו התיצבה. בעקבותיו התעוררה אף האם מעלפונה, ונרגעה בראותה את בנה השב לאיתנו.

זה כחה של מסירות נפש, וזה כוחם של הצדיקים האמיתיים, עובדי ה' ומוסרי הנפש על קדושת שמו יתברך!

הקיבר שיש לו, וברצונו גם להוציאו בקידוש זה. נענה רבי ליבר לעומתו שברשותו יין לקידוש, ואין הוא צריך אלא כוס.

הדבר הרגיו מאוד את השומר שחמד את היין, והוא טען כי אין לו כוס בביתו. סבור היה שכעת יאלץ האורח לתת לו את היין.

רק לאחר בקשות מרובות נתן השומר לאורחו כמין קדרה קטנה שתשמש לו ככוס, ולאחר שמלא האורח את הקדרה בין חטף בעל הבית את הבקבוק והוריקו אל תוך גרונו, תוך שהוא נאנח ואומר "דעו שיין כזה לא שתיתי מימי! אף העשירים המופלגים בעירנו אינם מקדשים על יין משובח כזה, וכאן יש עניי שדעתו רחבה ליין משובח שכזה!"

עוד הוסיף השומר לטעון "לא ראיתי מימי קבצן כזה! תוהה אני האם אין מצוה גדולה יותר להשאיר את הלחם שהוא אוכל בעבורנו, למשך ימות השבוע, אך מה אעשה, וכי יש ברירה ביד, הרי ירא אנוכי מפני הפרנס, כי אם יודע לו שהוא לא סעד על שלחנו כראוי, ודאי יכעס עלינו ואולי אף יפטר אותי מעבודתי כשומר בית הקברות..."

לשיא הגיעו הדברים כאשר הגישה האשה את הדגים. השומר טעם מהם מלא פיו וירקם בחמת זעם "הרי הדגים מלאים עפר ואבנים, וכי מבקשת את להרגני!"

האשה שראתה כי בעלה כועס מאד, הסיטה את האש לכוונו של האורח וצעקה אליו "וכי מה אני אשמה בכך שהאורח הפך את הסיר של הדגים והם נשפכו לארץ ונתערבו עם האבנים והחול!"

בשמעו זאת בערה חמתו של השומר עוד יותר, הוא קלל את האורח במצרות ולא נחה דעתו עד שגירשו והוציאו מביתו החוצה, ורק כשנכנסו כמעט הודיעו כי יכול הוא להכנס חזרה.

לאחר ברכת המזון הודיע השומר לרבי ליבר כי הוא אינו יכול לתת לו ללון בביתו, ירא הוא פן יגנוב איזה חפץ מביתו.

רבי ליבר נותר אובד עצות. בלית ברירה יצא החוצה, אל הלילה הקר והאפל, שם המתין עד אור הבוקר.

משהאיר השחר הלך להתפלל בבית הכנסת שבו היה מתפלל גם הגאון הקדוש רבי אפרים, גם של רבנו ההיכנס צבי זי"ע. רבי אפרים צופה היה ברוח הקודש ומיד הרגיש במעלתו של האורח, על אף שרבי ליבר נעמד מאחורי הבימה, בין שאר העניינים והאביונים, ואמר לגבאי בית הכנסת "האורח העומד מאחורי הבימה יהודי נכבד הוא, ויש לחלוק לו כבוד."

נגש הגבאי לרבי ליבר ובקשו לשבת בכותל המזרח, אך הוא סרב בתוקף. כשראה זאת רבי אפרים נגש אליו בכבודו ובעצמו ואמר לו: "בגזרת מרא דאתרא הרי אני גוזר עליך לעשות ככל שאנכי מצוה אותך."

אחוז רבי אפרים לרבי ליבר בידו, הביאו אל כותל המזרח והושיבו על ידו, ואף בקש שיכבדוהו בעליה חשובה כערכו הרם.

אחר התפילה אמר לו רבי אפרים "יודע אני את כל מה שנגזר עליך בבית דין של מעלה, גם יודע אני כל מה שעבר עליך בשבוע האחרון, החל מיום צאתך מביתך עד מאורעות ליל שבת, אבל דע לך שסבל זה סבילת בשבת זו נחשב לך כגלות של שנה שלימה, ורשאי אתה לשוב לביתך כבר במוצאי שבת."

ואכן, לאחר הבדלה התגלה אליו אליהו הנביא זכור לטוב, ובישר לו "שבת זו נחשבת לך כאילו השלמת את עונש הגלות, ויכול אתה לשוב לביתך לחיים ולשלום."

הרי לנו מעלת הכנסת אורחים על שלחן השבת, שהיה בה כדי להמתיק את גזרת הגלות הקשה מעל ראשו של רבי ליבר, אשר בשכר שהתאמץ לקיים את המצוה ביתר שאת השלים את כפרתו במהרה.

התנועה מבית

על הפסוק 'יירא אליו ה' באלני ממורא והוא ישב פתח האהל כחם היום' (בראשית יח א) פרש רש"י 'ישב' חסר כתיב.

אמר על כך הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוסוב זי"ע בעל 'אהבת שלום', שבא הכתוב ללמדנו את דרכם של הצדיקים לנהוג בענוה ובשפלות, וגם אם הם מקיימים מצות הכנסת אורחים, הרי שבשפלות רוחם הם סבורים שכלל לא קיימו את המצוה כראוי.

כי כך דרכו של הצדיק, שמסתכל תמיד על עצמו כמי שעדיין לא התחיל לעבוד את הבורא יתברך שמו, ובכל פעם שזוכה למדרגה גבוהה יותר כך רואה בשפלותו יומיו.

זו היתה מדתו של אברהם אבינו, עליו השלום, שאחוז היה במדת החסד, לקיים מצות הכנסת אורחים בגופו ובממונו בהתלהבות ובשמחה, ובכל זאת לא נתקררה דעתו לעולם, כי היה נדמה לו שעדיין לא התחיל לקיים את המצוה כראוי והוא מחוסר ממנה, וזוהי הכוונה בדברי רש"י 'ישב' חסר כתיב.

לשמייעת השיעורים - קול הלשון:
03-6171077

ספר
ויהלום

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בדור הכהן

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מדברי בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

ברכת הגומל למי שהכניס עצמו לסכנה - ואם יצחק בירך הגומל אחר העקידה

פד. דבאורתא אמר (-ליטורים) בואו אחי בואו ריעי. היתכן כי כל יום ויום היה מברך, אין הדעת מקבלו, דמסורין היו בידו ומהיכא תיתי שיברך בכל יום, אבל בקושטא יסורין הבאים לאדם בע"כ וניצול מהם הוא יברך. ג. יורדי הים ג"כ דמקום סכנה הוא, בע"כ צריך לעבור בו. ד. וכן הולכי מדברות, כי בע"כ צריכים ללכת במדבר הגדול.

האמנם בדבר שהוא במאמר ובצווי ה' לעשותו, או אפי' שלא יהי בפרטות וביחוד, רק מימרא דרחמנא לקדש שמו יתברך ככולל, לקיים כל דבר המלך ודתו, אז אף שהקב"ה יעשה לו נס אינו מברך. וכן אני אומר כי יצחק אבינו כיון שהכל היה במאמרו וגזרתו יתברך אף שניצול אינו חייב לברך. ועד שהוא שואלני יצחק, תיבעי ליה אברהם כשניצול מאור כשדים, ומשה רבינו מידי עלותו על צבא המרום, וחנניה מישאל ועזריה במותב תלתא בגו אתון נורא יקידתא, ודניאל בגובא דארוותא. אלא הוא הדבר אשר דברתי, כי כאשר הדבר ההוא במאמר אחד אלהינו לעשותו, כעקידת יצחק, ועליית משה רבינו, אף שניצול, כי מלאכי רום בקשו לשורפו עד אשר שלח ידו מאחז פני כסא, וכן חנניה מישאל ועזריה ודניאל דקדשו את ה' לא נתחייבו לברך.

זאת ועוד דאמרו זכרונם לברכה בפרקי ר' אליעזר (פרק לא) כיון שהגיע החרב לצואר פרחו נשמת יצחק, וכיון שהשמיע קולו מבין שני הכרובים אל תשלח ידך אל הנער, חזרה נפשו לגופו. והתירו, ועמד יצחק על רגליו, וידע יצחק שכך עתידים המתים להחיות, פתח ואמר בא"י מחיה המתים. עכ"ל. הא קמן דממש פרחו נשמת יצחק אלא שאח"כ חזרה לגופו, ואין ראוי לברך הגומל כיון שכבר יצאה נשמתו. דבשלמא מי שחלה ונטה למות ונתרפא חייב לברך, אבל כאן ביצחק דכבר מת ופרחה ויצאה נשמתו, אלא שאח"כ חזרה נפשו לגופו ודאי דאין לברך הגומל, אלא ברוך מחיה המתים כמו שבירך יצחק. עכ"ל.

עוד כתב שם: "ועל דבר האם לבוש הבדים הכהן הגדול מאחיו הנכנס לפני ולפנים (-נתחייב בברכת הגומל). כבר מילתא אמורה דכיון דעילל בעידנא אמימרא דרחמנא, כי כן יסד המלך ביום ההוא למחול עונותיהם של ישראל שיכנס לפני ולפנים, לא נתחייב. זאת ועוד כי בו הדבר תלוי היותו כשר וצדיק ולא היה הסכנה במקום ח"ו. כי במקום השכינה אין סכנה. ומרוב שמחתו י"ט היה עושה לאוהביו כי עמד לשרת לפני ה' לפני ולפנים. עכ"ל. ועל הארבע שנכנסו לפרדס השיב, שלא לפרדס גשמי נכנסו, כי אם להתבוננות מעמיקה

המשך בעמ' ג'

באתי בשאלתי, האם מי שתורם 'כליה' עבור יהודי אחר הזקוק להשתלת כליה, מחויב בברכת 'הגומל' לאחר שהתרפא מהניתוח ומההליך הרפואי, או שמא אינו בגדר 'חולה שנתרפא', שלא היה חולה רק שהכניס את עצמו למצב חולי כדי להציל נפש אחרת ממיתה לחיים.

תשובת מורינו הרב שליט"א:

בנידון זה כבר דיברו האחרונים ומילתם אמורה שהמנהג הוא לברך ברכת 'הגומל' בכל האופנים שהכניס את עצמו למקום ומצב של סכנה, וכמו שיבואר.

שאלת חלום בעל החזון נחום

החיד"א בספרו מחזיק ברכה (או"ח סימן ר"ט אות ב) כותב שראה לנכון לכתוב ויכוח קצר שהיה בין מורינו מר קשישא כמהר"ר אליעזר נחום זלה"ה עם עטרת ראשי אבא מאר"י זלה"ה, להיות דובב שפתיים, תהי נפשם צורה בצרור החיים.

רבו הגאון בעל 'חזון נחום' ראה בחלומו את הגאון רבי יצחק זרחיה אזולאי אביו של החיד"א, ושאל ממנו האם כשניצול יצחק אבינו מהעקידה נתחייב בברכת הגומל, וכן על הארבעה שנכנסו לפרדס (חגיגה יד:), בן עזאי הציץ ומת, ובן זומא הציץ ונפגע, האם רבי עקיבא שיצא בשלום בירך ברכת הגומל, ועל הכהן הגדול שנכנס ביום הכיפורים למקום להבת שלהבת, האם ביוצאו מן הקודש ברכך ברכת הגומל. החזון נחום מספר שבחלומו לא השיב לו על שאלתו, ולכן שלח אליו את השאלה בכתב כדי שישב עליה בהקץ.

תשובת אבי החיד"א בהקץ

אבי החיד"א השיבו שיצחק אבינו לא היה צריך לברך ברכת הגומל, אע"פ שניצול ממיתה, מפני שחז"ל תיקנו את הברכה למי שבעל כורחו ושלא מדעתו הגיע למצב סכנה וניצול, אבל לא למי שהכניס את עצמו מרצונו בסכנה לקיים מצות השי"ת.

וז"ל: "נלע"ד לחלק, כי מעולם לא תקון רבנן לברך ברכת הגומל שהיא ברכת הודאה אלא דוקא בצרה הבאה לאדם בעל כורחו ושלא מדעתו, ונעשה לו נס, אז חייב לברך. כי הני ארבעה כי חיי"ם הם. א. חולה, הירצה אדם שיחלה. הרי פתע פתאום בע"כ בא לו החולי, כמעט שכב בדמשק ערש, ומתוך צרתו וכובד חוליו שב ורפא לו חייב לברך. ב. יסורין ג"כ באים לאדם בע"כ, וכשניצול מהם חייבוהו לברך. דאי לא תימא הכי רבי אליעזר ברבי שמעון (ב"מ

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

נטילת ידיים בכלי חד פעמי או בכלי

שתייה שאינו טבול

אני נמצא בבית מלון ואין בחדרי ספלים לנטילת ידיים אבל יש כוסות חד-פעמיות וגם

כוסות רב-פעמיות שאינן טבולות. האם מותר להשתמש לנטילת ידיים בכלי שטעון טבילה ואינו טבול, והאם להעדיף כלי רב-פעמי שאינו טבול או כלי חד-פעמי?

ת. לגבי כלי חד-פעמי הסכימו רוב הפוסקים שאפשר ליטול מהם ידיים¹, אמנם אם יש לו כלי ממש עדיף ליטול ממנו². לגבי כלי רגיל

שאינו טבול, כיון שהשימוש בכלי לצורך נטילה אינו מחייב טבילה, רק 'כלי סעודה' צריכים טבילה, ממילא אפשר ליטול ידיים בכלי³. ואף שאסרו שימוש בכלי אכילה שאינם טבולים כדי שיטבלו אותם ואם כן היה אמור להיות אסור גם לשימושים אחרים, לצורך נטילת ידיים אין לחשוש. ולכן גם בנוגע לשאלה מה עדיף מבין שניהם, עדיף ליטול מכלי ממש⁴.

המשך בעמ' ב'

בכלי של בית מלון שאינו שלו, בודאי אפשר ליטול ידיים ממנו. ראה עוד שו"ת רדב"ז מכת"י סימן קו. פרי אליהו מהג"ר אלי' זלאטניק חלק ג סימן כה. שש"כ פרק יב הערה פט.

4 כאמור מפני שיש מפקפקים בזה.

בין שניהם.

3 גם אם הוא כלי אכילה ורוצה רק ליטול ידיו, אע"פ שאסרו שימוש בכלי אכילה לא טבולים כדי שיטבלו אותם ואם כן היה אמור להיות אסור גם לשימושים אחרים, נראה שאין לחשוש. ומ"מ

לנטילת ידיים (שו"ת אגרות משה חלק ג סימן לט, המנחת יצחק מובא בקובץ אוהל משה חלק ה), לכן אם יש לו כלי אחר ראוי להדר שלא ליטול ידיו בכלים חד פעמיים, וראה מה שהארכנו בתשובה (גליון מכתלי בית ההוראה ג') בעניין נטילת ידיים כאשר לפניו בקבוק או כלי חד פעמי במה עדיף ליטול

1 הגר"ש וואזנר (בתשובה הנדפסת בקובץ מביט לוי ח"ג עמ' ט), וכן כתבו בעוד ספרי שו"ת מפוסקי זמננו (שו"ת באר משה ח"א סי' מט, שו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' כב, שו"ת או נדברו ח"ז סי' מה).

2 כיון שמצינו שיש שמפקפקים בכשרותם

ברכה על מאכל היאפצ'ק והאם יש
הבדל מתי אוכלו

בדבר מאכל ה'יאפצ'ק' שהוא מעין קוגל תפוחי אדמה ובאמצעו שכבת בשר בקר מפורק, ומגישים אותו בדרך כלל בסעודה או בקידושא רבה וכדומה. לאחר סיום הקידושא-רבה של פרשת בראשית וברכה אחרונה, גילה עורך הקידוש לכבוד 'חתן-בראשית' שנתורה תבנית של יאפצ'ק על הפלטה במטבח בית הכנסת וכיבד כמה אנשים שלא קיבלו קודם לכן, במנה הגונה. והסתפקנו כיצד צריכים לברך על מאכל זה כשהוא בא בפני עצמו?

ת. ברכתו בורא פרי האדמה, ראו הערה⁵.

לטלטל אתרוג לצורך שיעור בשבת

אני מעביר סדרת שיעורי הלכה לתלמידים, במסגרתם אני מוסר שיעור גם על מסורת זני האתרוגים וכשרותם, כשאני מביא את האתרוגים וממחיש את השיעור לתלמידים, השאלה היא האם האתרוג מוקצה כיון שלא רגילים לאכלו בלי בישול? ת. אם האתרוג עומד להריח הוא אינו מוקצה⁶. גם אם אינו עומד להריח והוא

'מוקצה מחמת גופו', כאשר מייחדו מערב שבת לשיעור אינו מוקצה⁷.

השתמש במשאף בשבת

בשבוע האחרון סבלתי מ'ברונכיטי' והרופא המליץ לי להשתמש עם משאף ידני להקלה על השיעול, האם מותר להשתמש בו בשבת?

ת. השימוש במשאף הוא כנטילת תרופה⁸, בחולה שאין בו סכנה רק כאשר הוא סובל הרבה ומצטער מותר, אך אם לאו אסור⁹.

מעשר כספים מעליית ערך שווי
הדירה

אדם נתן במשך שנים מעשר כספים כדין, מכל הכנסה הוא נתן לצדקה אחד חלקי עשרה. אולם בשעה שהתחתן קנו לו הוריו והורי אשתו דירה בשווי מיליון שקלים שמחירה עלה עם השנים, עד שכיום הדירה שווה שני מיליון שקלים. מההשבחה של הקרן מעולם לא הפריש מעשר, כי לא היה ביכולתו להפריש סכום גדול כל כך. האם עליו לפרוע 'חוב' זה למעשר קמא קמא דמטי לדידה?

ת. יש חוב מעשר כספים גם מרווחי נדל"ן קרקעות וכדומה¹⁰, אולם החיוב להפריש את המעשר הוא כשימכור את הנכס או הקרקע וירוויח את הכסף בפועל, ואין חיוב למוכרם כדי לשלם מהרווח מעשר¹¹.

מצא כסף בתוך קטלוג בתערוכת
רהיטים

הייתי בתערוכת רהיטים, באחד הביתנים הגישו לי קטלוגים של ריהוט שהחברה המארחת מייבאת. ישבתי ודפדפתי ולפתע נתקלתי באחד העמודים בשטר של 100 אירו, שכנראה הונח שם כסימנייה או סתם נפל למישהו. האם מותר לקחת את השטר או שצריכים להכריז?

ת. אם זו אבידה בלי סימן, המוצא יכול לקחת לעצמו, ואין בעלי המקום זוכים בכסף לפי שאין זה חצר המשתמרת¹². אמנם בקטלוגים שמונחים בחנות ויתכן שהקונים הניחו את השטר במודע, כגון לקוח רצה לבחור רהיט מסוים והניח את השטר כסימנייה, הרי יש כאן סימן מקום, והרי זה ספק הינוח, באופן כזה יש להכריז ויתן המאבד סימן מקום¹³.

לעצמן לגבות מהן, אולם שאר קרקעות חייב להפריש מעשר. והגר"ש וואזנר כתב (שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קלג אות ז), שהמנהג כדברי היוסף אומץ שאין מפרישים מעשר מקרקעות, ולא שמענו מעולם מי שמפריש מבית שניתן לו לדור בו, ועוד שלפי המציאות היום הוא דבר בלתי אפשרי. וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"א סי' תקס). ובחישוב הרווחים ראה בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ב סימן קיד) שיש להפחית את ירידת ערך המטבע מעת קניית הדירה למכירתה.

12 מבואר במשנה (ב"מ כו) ובשו"ע (סי' רס ט"ה) שאם מצא בחנות הרי אלו שלו, מפני שחנות היא מקום שרבים נכסים, ומאבד המעות מתיאש כמאבד ברשות הרבים. ואם תאמר זכה בהם בעל החנות מדיון חצר זה אינו לפי שאינה משתמרת, כתב הרא"ש (שם סי' י"ב וכו') שאף שכאשר בעל הבית עומד בתוך חצירו לכו"ל קונה גם באינה משתמרת, הני מילי היכא דמצי לשומרו ויכול לעכב שלא יטלוהו אחרים, אבל הכא כיון דלא ידע דאיתיה שם ורבים מצוין שם לא קניא ליה חצירו.

13 כדעת הרמ"א (סי' רס ט"ה) שבמקום המשתמר קצת כגון שביילן שבשדות, אפילו ספק הינוח, אם יש בו סימן או סימן מקום, יטול ויכריז מקום. גדר מקום הינוח הוא כל מקום שהנחה בו יכולה להיות סימן. נמצא שאם 'בוא אדם לחנות ויאמר 'הייתי כאן בשבוע שעבר והתעניינתי בקטלוג של הספות ותקעתי בו שטר של 100 אירו' הרי זה סימן טוב.

שאינו חייב לסלקו מיד ויכול לקיימו במה שנותן לנישואי בניו ובנותיו וכיוצא"ב. ויש לעיין מצד 'בל תאחר' ואם אין בזה בל תאחר כי אין זמנו קצוב, וגם צ"ב מש"כ הש"ך (שם) שבשנה ראשונה צריך לסלק האחד-מעשרה שבקרן, והרי יכול לזקוף עליו סכום זה במלווה ויפרע בתשלומים במשך השנים. אך הפוסקים המאוחרים כתבו שבבית שדרים בו אין צריך להפריש משבחו, ולכן ממילא גם אם הבית השבחה, אין צריך להפריש מהשבחת הקרן כל עוד שלא מכר את הדירה. וכן גם בדירות להשקעה, רק כאשר מוכר אותן יפריש מהרווח, ולא להפריש מביתו על השווי שעלה כל עוד שלא מימש את ההשבחה בפועל.

11 בספר יוסף אומץ (פרק הצדקה ומעשר) הובא מנהג 'פרנקפורט', שאין מפרישים מעשר מקרקעות הבאות בנדוניא או בירושה. וכתב, שאמנם אין חיוב לתת את המעשר על פי שווי הקרקעות, אולם יש לתת מעשר מפירות הקרקע שהם דמי שכירות הקרקע, והדר בקרקע שקיבל בנדוניא או ירושה עליו לשער את דמי שכירותה ולהפריש מהם מעשר בקביעות. אך בשו"ת יד הלוי (סי' מד) חלק על היוסף אומץ, וכתב שלא מצא ראיה להקל בזה. וכתב שאולי מה שנהגו בפרנקפורט להקל בזה הוא לגבי קרקע שהכניסה האשה לבעלה בזמן נישואיהם, והביא היד הלוי תשובת מהרמ"ק (בעל גידולי טהרה) שהביא מנהג זה שלא להפריש מקרקעות אלו, וביאר מהרמ"ק שהוא לפי שהיו הנשים מחזיקות בהן

האתרוג מותר בטלטול, שראוי להריח בו. וראה בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כב הערה סב) מהגר"ש ז"א איערבאך שבזמנינו אתרוג עומד רק למצווה ולא להריח בו, והוא מוקצה מחמת חסרון כיס, אמנם זהו רק באתרוג שעומד לקיים בו מצוות נטילה בסוכות. אך באתרוג סתם שאינו עומד למצווה, אם אינו עומד להריח הוא מוקצה מחמת גופו כמו כל האוכלים שאינם ראויים ללא בישול. ואם מריח בו מברך 'הנוחן ריח טוב בפירות' (שו"ע סי' רטז ט"א), ובכך החיים (שם סק"ז) כתב שיש נמנעים מלהריח בפירות, משום שיש ספק בנוסח הברכה.

7 שהרי אם רוצה להריח בו מותר, אזי יכול לייחד לריח ולעשות בו מה שירצה, וכן הוא כמי שמייחד חול ועפר לעשות בהם צרכיו בשבת, שאינם מוקצה אחרי שייחדם לתשמיש¹ (שו"ע סי' ס"ה ס"ח).
8 המשאף מכיל אבקות של תרופות (בגודל חלקיקים מיקרוני) ובעת שאיפה חלקיקי התרופה משתחררים ובשל גודלם הזעיר הם מגיעים לריאות, לכן פעולה זו היא כנטילת תרופה לכל דבר שאסורה אם לא בחולה שנפל למשכב.

9 מפני שחז"ל אסרו לעשות פעולות לרפואה בשבת 'גזירה משום שחיתת סממנין', כמ"ש הרמב"ם (הלכות שבת פרק כא ה"ב) אסור לבריא להתרפאות בשבת גזרה שמא ישחוק סממנין.

10 בחיוב מעשר כספים ראה בשולחן ערוך (הלכות צדקה י"ד רמז ס"ה א) ובשו"ע (סי' קכ"ב), ומשם נראה שאכן חייב לפרוע חוב זה. ואולם נראה

5 יש לדון בסוג מאכל זה, שרובו עשוי מרסק תפוחי אדמה ומיעוטו הבשר, שההלכה (שו"ע סי' ריב ט"א) 'כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוסט את הטפילה', אמנם כתב בשו"ע (שם ס"ב) לגבי מרקחת שמניחין על ריקקין דקים, שהריקקין טפלים למרקחת, שאין מתכוונים בעיקר בשביל אכילת הלחם. וכתב המגן אברהם (סק"ה) ובמשנ"ב (סק"ה) שבמדינות אלו הדובשנין שמניחים עליהם את המרקחת באים לטעם ומתכוון גם לאכילתם, ומברך עליהם, ופסק במשנ"ב שמברך רק על הריקקין וכדעת השו"ע הרב (סי' קסח ט"ט), שלא כדעת המחצית השקל (על המג"א שם) שמברך שתי ברכות. ויש לדון באכילת היאפצ'ק אם יש הבדל בין כשאוכלו כשהוא רעב, שאז דעתו גם על הפחמימות' וגם על ה'חלבון' אף שוודאי הבשר יותר חשוב, מכל מקום מאחר והתפוח אדמה הוא הרוב אינו נעשה טפל לבשר אף שהוא יותר חשוב, ובין כשאוכלו אחר ה'קידוש' כשכבר מילא כרסו בכל מיני מעדנים, ויש לדון ששם ואוכלו רק בשל הבשר שבו והתפוח"א טפלה לו. עוד יש לדון אם יהיה תלוי אם שמו שכבת בשר דקה 'לשם מצות יאפצ'ק' או שמדובר במשהו עיקרי עם הרבה בשר מפורק כעין כריך בשר. מכל מקום לעניין הלכה נראה שהפשטידה הזו שעיקרה ורובה מתפוח אדמה וכן גם סוג הטעם, הבשר נועד רק להשביח ולשפר את טעם הקוגל, ולכן הברכה היא בורא פרי האדמה.
6 כמ"ש רמ"א (אורח סי' תנח ט"ב) שולב אסור בטלטול בשבת משום שהוא כאבן, אבל

שגרם לו בעצמו וברצונו הטוב לתרום אבר לחברו, אין לו לברך ברכת הגומל, כיון שברצונו הטוב הכניס את עצמו לסכנת הניתוח, ועכ"פ יברך בלא שם ומלכות.

וכתב שאין להקשות על זה מעוברי ימים ומדבריות שחייבים בברכה, שהרי מותר לצורך פרנסה לסכן את עצמו בדרך העולם, אבל ניתוח לתרומת אבר שאינו נצרך לתורם ואדרבה מגרע בבריאות גופו, ועל פי הדין אין עליו כל חיוב לכך, ואדרבה ישנה שאלה חמורה האם מותר לו להכניס את עצמו בספק סכנה כזאת, או בהחסרת אבר ממנו, לשם הצלת חברו, בכל כגון דא יש שפיר להסתפק אם כשמתרפא צריך לברך הגומל על שנתרפא מניתוח שגרם לו בעצמו וברצונו הטוב.

והביא לתשובת הר"י מיגש (שם), ממנה נראה כי גם המכניס עצמו בסכנה חייב בברכה שאין לחלק, וכתב לחלק בפשיטות בין הנידונים, שהרי בנידון של הר"י מיגש לא מרצונו הכניס עצמו למאסר, אלא שמחמת שממונו היה חביב עלי מגופו, או משום שסבר שיוכל להינצל מן הסכנה, אבל בנידונים של החזון נחום ואבי החיד"א מדעתם ומרצונם הכניסו את עצמם לסכנה, ולפי חילוק זה מי שמכניס עצמו בסכנת הניתוח מדעתו ומרצונו תלוי גם הוא במחלוקת החזון נחום ואבי החיד"א. ולדינא כתב להכריע שלא לברך ברכת הגומל, ועכ"פ לברך בלא שם ומלכות.

בשו"ת יחוה דעת (חלק ד סימן יד) הביא להכרעת הציץ אליעזר, וכתב שנראה כי הכרעתו שאין לברך מבוססת על מה שפסק במקום אחר (ציץ אליעזר חלק ט סימן מה) שאסור לאדם לתרום אבר או כליה ולסכן את עצמו להצלת חברו, ולפי מה שהוא העלה במקום אחר (יחוה דעת חלק ג סימן פד) שאדרבה מצוה גדולה היא להציל חברו מסכנה, ושבתרומת הכליה אין חשש סכנה רק במקרים רחוקים ביותר, רשאי לברך הגומל לכשיתרפא.

ובוודאי לכולי עלמא אם עיקר הניתוח היה רק לנוי וכדומה, שלא היה זקוק לזה מצד הרפואה, נכון שלא יברך. ואם מצד הרפואה היה סיבה לניתוח, גם אם לא היה חולה מסוכן, יברך בשם ומלכות, וקצת נראה שבזמן הזה שהסיכון בתרומת כליה קטן ביותר וכפי דברי מומחי הרפואה, גם הציץ אליעזר יודה שמצווה גדולה לתרום ושצריך לברך הגומל.

להלכה:

נחלקו האחרונים אם מי שהכניס את עצמו למקום סכנה, שלא היה מוכרח לבוא לידי הסכנה, אם עליו לברך ברכת הגומל. ולכן באופן שאכן עבר תהליך רפואי שאין בו צורך ממשי, רק לנוי וכדומה, יברך ללא שם ומלכות. אמנם, אם עבר ניתוח להשתלת אבר עבור אחר, מאחר ועושה כן עבור מצווה יברך, ונראה שאף לדעת מי שסבר שאין כל כך מצווה לסכן את עצמו עבור חברו, בזמן הזה שלפי דעת הרופאים אין בכך סיכון, יש לברך ברכת הגומל בשם ומלכות.

את עצמם לסכנה ברורה ומוחשית. אך הביא למה שכתב בשו"ת שדה הארץ (או"ח, ברכות, סימן ז) שאפילו אם סיכן עצמו בצינה ופחים בפשיעתו, סוף סוף מאחר וניצול בידי שמים חייב בברכה.

והביא למה שכתב הר"י מיגש (והו"ד בברכי יוסף או"ח סימן ריט סק"ד) שבאופן שהחבוש בבית האסורים היה יכול לשלם את חובו לצאת מן המאסר, ורק שהוא בחר שלא לשלם, משום שסבר שאפשר וימחלו לו על חובו, או משום שמרד בחיוב המיסים, נמצא שהוא סיבב לעצמו את חבישתו, ולכאורה אין בזה מקום לברכת הגומל, אך כתב דשמה אין לחלק בדבר שאם כן נתת דברך לשיעורין, ולעולם מי שנכנס לכלא אפילו באשמתו חייב בברכה. בשערי תשובה (שם סק"ג) כתב כי נראה הכרעת הר"י מיגש שיברך בלא שם ומלכות. ולכאורה הוא הדין בנידון דידן שהחולה סיבב לעצמו את מחלתו.

אך כתב ב'יחוה דעת' כי בספר 'בן איש חי' (שנה ראשונה, עקב, אות ט) הבין שהכרעת הר"י מיגש לדינא שאין לחלק וחייב לברך, וכן הסכים ביחוה דעת, וכתב שהמנהג לברך גם על מחלה התלויה בצינה ופחים.

ברכת הגומל לטיסה

במנחת יצחק (ח"ב סימן מז) דן על החיוב של הנוסע במטוס לברך ברכת הגומל, והביא שהוראת הגה"ק מסטמאר הייתה שחייב בברכה, וכתב לבאר את הוראת הגה"ק מבעלזא זיע"א למי שנוסע באוירון לברך בלא שם ומלכות, שאינה משום שאין באוירון כל כך סכנה כמו בספינה, שבוודאי סכנת האוירון מרובה, אלא שאדרבה מאחר והסכנה באוירון מרובה מבספינה, והוא בחר להכניס את עצמו במקום של סכנה מרובה, לא תיקנו בזה ברכת הגומל, וכמו שכתב אבי החיד"א בתשובה שמאחר ויצחק אבינו הכניס עצמו מדעתו לסכנת העקידה אינו חייב בברכה. וכתב שאין להקשות מיורדי הים והולכי מדבריות שגם הם הכניסו עצמם במקום הסכנה וחייבים בברכה, שהרי הם הוצרכו ללכת למרחקים ושוב אי אפשר לילך לשם כי אם בדרך סכנה, משאין כן באוירון שמי הכריחו והרי יכל גם לנסוע בספינה שאין בה סכנה כל כך.

ובאמת שדבריו הם חידוש גדול. ובזמנינו הסכנה בנסיעה באוירון פחתה מאוד, עד שיש אומרים שהסכנה בכביש רבה ממנו, וכיום זו דרך הנסיעה הרגילה, ואי אפשר לומר שיכול להחליף אוירון בספינה, כי בודאי אי אפשר להמתין על זמן נסיעת הספינה. אלא שהאמת כי מנהג רוב העולם לברך ברכת הגומל על נסיעה באוירון בשם ומלכות, וטעמם משום שעצם מקום הנסיעה באויר השמים הוא מקום סכנה בגדרו, ומשחזור למקום מבטחים חייב בברכה. [וכבר כתבתי בתשובה אחרת, שאם הוא נוסע ממקום למקום באוירון, ושוהה בכל מקום יום או יומיים, יותר טוב שיברך אחר סיום כל נסיעתו].

ברכת הגומל אחרי ניתוח תרומת כליה

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סימן כה פה כג) כתב לדון ע"פ דברי החיד"א הנ"ל, דמי שנתרפא מניתוח

בנסתרות, 'ומאחר שכן, הנמצא כזה לברך הגומל על התבודדות ומחשבות'.

דעת בעל חזון נחום

בעל החזון נחום הניף ידו שנית, ובמכתב לאבי החיד"א גילה דעתו כי בוודאי יש לברך הגומל כל הניצול מן הסכנה, ועם שבימי האבות וקודם שתקנו אנשי כנסת הגדולה מטבע ברכה להודיה על הצלה, היו נותנים שבח והודאה כל אחד בלשונו, אבל בוודאי שהתחייבו לתת שבח והודאה על הצלתם, וגם הכהן גדול בוודאי היה מברך על יציאתו בשלום מן הקודש מקום להבת שלהבת אש קודש. ועל דבר הארבעה אשר נכנסו לפרדס, כתב דמה בכך שהסכנה נוצרה בכוח רוחני, והרי מיתת בן עזאי ופגיעת בן זומא היו במציאות ממש, וכיון שניצול רבי עקיבא מסכנה גשמית בוודאי נתחייב בברכה.

דעת בעל שדה הארץ

אבי החיד"א שאל לרבי אברהם מיוחס בעל שו"ת שדה הארץ (או"ח ברכות סימן ח), על מה שנשאל בחלום על ארבעה שנכנסו לפרדס, האם רבי עקיבא שניצול נתחייב בברכת הגומל, ושהשיב בהקיץ שהכניסה לפרדס אינה חולי גשמי, ואין מברכים על זה ברכת הגומל.

בעל השדה הארץ כתב דעתו שהתחייב בברכה, וזה לשונו: 'אפי' שאינו חולי ולא הצלה ממקרי העולם הזה, אלא הצלה ממוקשי העולם העליון, אפי' הכי הרי זה יקרא הצלה מעליא, וחייבין לברך הגומל ולהודות לה' יתברך, כי זו היא ההצלה העיקרית שהיא הצלת נפש ממוקשים קשים ממות, לכל הורד לשאול, דהלא כל עיקר ברכת הגומל היא בסיבת שניצול מסכנת נפשו, לא מסכנת גופו, ואין סכנה גמורה מזו'. והיינו שאפי' כאשר הסכנה היא מכח רוחני, כיון שניצל ממנו לחיים, חייב בברכה.

ברכת הגומל בחולי השפעת

בשו"ת יחוה דעת (חלק ד סימן יד) נשאל על מי שנחלה בשפעת על ידי חוסר זהירות הקור, האם כשיתרפא מחוליו יהיה חייב בברכת הגומל. ותחילה דן האם המתרפא מחולי שאין בו חשש נפשות חייב בברכת הגומל, והאריך במחלוקת הראשונים והאחרונים (שנתבאר בארוכה בתשובה אודות ברכת הגומל למי שיצא ממעצר) ומנהג ספרד לברך, ומנהג אשכנז שלא לברך, אמנם אצל מבוגרים גם שפעת רגילה היא חשש פיקוח נפש.

ושוב דן בעיקר הדבר, האם מי שהכניס עצמו בסכנה וניצול חייב בברכת הגומל, וכתב שלכאורה נידון זה עומד במחלוקת, שלדעת אבי החיד"א מאחר שהכניס עצמו בסכנה אינו מברך, ולדעת החזון נחום מאחר שסוף כל סוף ניצול מהסכנה מברך.

שוב כתב שיש לדחות, שבנידון שלנו לכל הדעות צריך לברך, כי מעולם לא חשב שעל ידי חוסר זהירות ייפול למשכב ויחלה, והניסיון הורהו כמה פעמים שעשה כן ולא קרה לו מאומה, ולא ברי היזקא כולי האי, לכן יש לו לברך הגומל כשניצול מהמחלה, מה שאין כן בנידונים של אבי החיד"א והחזון נחום שהכניסו

דינים למעשה בהלכות שבת

הוספת מחול על הקודש / לימוד התורה בשבת / השלמת מאה ברכות / שתיית מים בסעודה שלישית

מצות הוספת מחול על הקודש

א. מחלוקת הראשונים אי המצוה להוסיף מחול על הקודש הוא מצות עשה דאורייתא או מצות עשה דרבנן, הרמב"ם סובר שהיא מצות עשה מדרבנן (ביה"ל סי' רסא ד"ה ישי), אולם כל הראשונים סוברים שזהו מצות עשה דאורייתא, והכי נקטינן וכן פסק השו"ע לדינא, אכן לכולי עלמא אין בזמן תוספת שבת איסור לאו ואיסור כרת.

ב. שיעור התוספת שחייבים להוסיף היא קצת יותר מכל שהוא, ולא איתברר שיעורא בגמרא כמה דקות בדיוק איכא חיובא להוסיף, ולמעשה מחלוקת אחרונים בשיעורו והכי פחות שמצינו בפוסקים הוא שתי דקות, והמ"ב (סי' רסא סק"ב) נקט להלכה שהיא פחות מג' רבע מיל, דהיינו קרוב לשלושה עשרה דק' וחצי, וזמן הזה של תוספת שבת אינה כולל בין השמשות בין בער"ש ובין במוצ"ש, כיון שבין השמשות עצמו הוא כבר שבת מכח ספק, ולכן בלבד בין השמשות יש מצות הוספת מחול על הקודש (מ"ב שם סק"ט).

ג. בערב שבת יכולים להוסיף מחול על הקודש הרבה יותר משיעור תוספת שבת, ודוקא מזמן פלג המנחה ולמעלה, שאם רצה לעשות כולו קודש עושה (שו"ע שם ס"ב), והמדקדקים גוזרים בזה כדי להוסיף כמה שיותר בקדושת השבת, אבל קודם פלג המנחה אין בקבלתו כלום (מ"ב שם סק"ה).

ד. במוצאי שבת אין אפשרות להוסיף מחול על הקודש יותר משיעור של תוספת שבת, משום שלכו"ע הוא עכשיו לילה ואי אפשר לעשות מלילה ליום, ומשום הכי המדקדקים אינם גוזרים להוסיף במוצ"ש כמו בערב שבת, משא"כ בער"ש לפי רבי יהודה מפלג המנחה כבר נחשב כלילה, ולכן המדקדקים יכולים לעשות מיום לילה (מג"א סי' קפח סק"ח), אך בוודאי גם במוצ"ש מצינו שיש ענין להוסיף יותר משיעור, ואינו נקרא הדיוט בזה והוא מקבל שכר על זה (בי"ח סי' רצג), מפני שלא יאה השבת נראה עליו כמשא וכמגרש המלך (משב"ז סי' רצג סק"א), או כדי שלא יבוא לידי טעות ויעשה מלאכה קודם יציאת השבת (פרישה סי' רצג), ולכן מאחרים להתפלל מעריב במוצ"ש ואומרים והוא רחום וברכו באריכות נועם (שו"ע ורמ"א סי' רצג).

מעלת לימוד התורה בשבת

א. הבן איש חי מביא בשם המקובלים שלימוד תורה בשבת גדול מלימוד תורה בחול אלף פעמים, וכן מובא בזה"ק שמצוה על כל אדם לחדש חידושי תורה בשבת, וכתב הא"ר (סי' רצ) בשם השל"ה הק' שבמוצאי שבת כשהנשמה יתירה עולה למעלה שואל אותו הקב"ה איזה חידוש חדש בתורה ביום השבת ע"כ, ומזה

רואים מעלת המחשבה חידושים בשבת, ואם הוא אינו בר הכי לחדש חידושים, שילמד דברים חדשים שעוד לא למד שהם בגדר חידושי תורה אצלו (מ"ב סי' רצ סק"ג).

ב. מצוה לקבוע מדרש בשבת ולהקהיל קהילות ללמוד להם תורה ובפרט ללמדם הלכות שבת (מ"ב סק"ו), כמ"ש בירושלמי לא ניתנה שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי לעסוק בתורה (מ"ב סק"ז), ובפרט בלימוד התורה בשב"ק לפני התפילה שכל הצדיקים הפליגו מאוד הלימוד בזמן הזה שיכולים אז להרגיש נעימות ומתיקת התורה, עד כדי כך שמתאמרא בשם החזו"א שאם הגוי היה מרגיש טעם נפלא זו היה מתגיייר, ומובא בבית אהרן שלימוד בשבת בבוקר הוא בחינת גן עדן העליון.

ג. תורה היא בן זוווג של השבת, כמ"ש במדרש שהתורה שאלה להקב"ה מה תהא עלי שכל אחד רץ לכרמו ולשדהו, ענה לו הקב"ה יש לי זוווג שאני מזווג לך ושבת שמה, שאז הם בטלים ממלאכתם ועוסקים בתורה (מ"ב סק"ה), ולכן הני אנשים שטרודים על פרנסתם כל השבוע ואין להם פנאי לעסוק בתורה, ובשבת הם פנויים ממלאכה, צריכים לעסוק בתורה בשבת יותר מתלמידי חכמים שעוסקים בתורה כל השבוע (רמ"א).

ד. המנהג לדרוש בדברי תורה ולעורר הציבור בדברי מוסר בסעודה שלישית שהוא עת רצון שנקרא 'יעוא דרעוין' ואף שכתוב ברמ"א (סי' רצב ס"ב) שנוהגים לא לקבוע מדרש ברבים בשבת בין מנחה למעריב, כיון שאז מתו יוסף, משה, ודוד, והכם שמת כל המדרשות בטלים (מ"ב סק"ו), מ"מ כבר תירץ המ"ב (סק"ט) שבזמננו אין למנוע מדרש ברבים כדי שלא יביאו לעסוק בשיחה בטילה המצויה כיום, וכן י"ל שהמנהג היתה דוקא שלא בתוך הסעודה, אבל בתוך הסעודה ליכא שום מנהג למנוע מדרש, ומותר ואפילו חיוב איכא לקבוע אז מדרש ולדרוש ברבים דבר השם ברמה (ליקוטי מהרי"ח).

חובת השלמת מאה ברכות בשבת

א. כתוב בשו"ע (סי' מו ס"ג) חייב אדם לברך בכל יום לפחות מאה ברכות, והחיוב היא דוקא על אנשים אבל נשים פטורים ואינן חייבות באמירת מאה ברכות (שו"ת שבה"ל ח"ה סי' כג), ובשתי מקומות בשו"ע מובא באיזה אופן יכולים להשלים המאה ברכות בשבת, (א) בסי' רפד (ס"ג) שמשלים ע"י שישמע לברכות הקוראים תורה ולברכות המפטיר ויענה אחריהם אמן, ועל ידי עניית אמן יתחשב כאילו הוא בעצמו מברך, ולכן כתב המ"ב (סק"ה) שמצוה על העולים לתורה שיברכו בקול רם כדי שכל הקהל ישמעו הברכות ויוכלו לענות אמן, (ב) בסי' רצ שמשלים ע"י שירבה באכילת פירות ובמיני מגדים ולהריח

מיני בשמים, ופשט שהשלמת מאה ברכות כבר אפשר להשלימו מליל שבת כמבואר במ"ב (סק"א).

ב. להלכה למעשה פסק המ"ב (סי' מו סק"ד) שלכתחילה ישלים באכילת פירות, ואם אין לו פירות ישלימו ע"י שמיעת ברכות התורה והמפטיר, ובשעת הדחק אפשר להשלימו ע"י שיכוון לשמוע חזרת הש"ץ כשחוזר התפילה במ"ב (סי' תרכב סק"ה), ומובא עוד אופן שאפשר להשלים המאה ברכות והיא ע"י אמירת 'אין כאלוקינו', שר"ת 'אין כאלוקינו מ'י כאלוקינו' נ'ודה לאלוקינו' היא 'אמן'.

ג. איכא נידון בפוסקים כשאחד מקבל שבת מוקדם אם כל הברכות שמברך מבעוד יום קודם שחשכה אי מהני להשלמת המאה ברכות, וכן אם מוציאים את השבת מאוחר אם מצטרף כל הברכות שמברך עד אחר ברהמ"ז של סעודה שלישית, ונקטו להלכה שכל זמן שאצלו שבת ואסור בעשיית מלאכה, כל הברכות שמברך שייך ליום השבת (ע"י שו"ת שבה"ל שם לגבי מוצ"ש).

איסור שתיית מים בסעודה שלישית

א. כתוב במדרש כל השותה מים בשבת בין השמשות, כאילו גזול קרוביו המתים (מ"ב סי' רצא סק"א), והשותה בזמן זה מסתכן וחמירא סכנתא מאיסורא, ולכן יש לזהר ולהחמיר בזה אפילו באנשים חולים וזקנים וילדים, ואיכא מחלוקת הראשונים אם המדרש הזה קאי על ערב שבת או מוצאי שבת, בערב שבת הטעם משום שהמתים מתקריים כשיוצאים מהגיהנם לשבת, ובמוצאי שבת הטעם משום שמתקריים ושותים קודם שחוזרים לגיהנם.

ב. ולמעשה יש להחמיר בין בערב שבת, אפילו שבמציאות הוא אינו גנוע כ"כ למעשה, שבלאו הכי אסור לשתות קודם קידוש, אלא נפק"מ לילדים או במקום שמקבלים שבת מוקדם ומקדש מבעוד יום, ובין במוצאי שבת בזמן סעודה שלישית שלא שותים מים (שועה"ר סי' ד), ובפרט לאבל שהוא בתוך י"ב חודש לאביו או לאימו יש לזהר בזה ביותר, משום שיי"א שרק על אבל ל"ע נאמרה האיסור.

ג. האיסור של שתיית מים היא אינו אלא בזמן בין השמשות עצמו דהיינו מהשקיעה ועד זמן צאת הכוכבים, [בזמן שיכולים כבר להבדיל על הכוס], ולכן האוכל סעודה שלישית מוקדם לפני השקיעה, או הממשיך סעודה שלישית לתוך הלילה מותרים בשתיית מים אפילו בתוך הסעודה (כה"ח סק"ז), וכן אינו נכלל בכלל האיסור מים שהוכנו בבית מקודם, כגון מים שנמצאים בבקבוקים שלא אסרו אלא מים ששואבים מהברז והמים לא היה מוכנים בבית [כשיטה א' במחבר], או רק מים מהנהרות [כשיטה ב' במחבר], (שועה"ר שם).

אם יין פוטר משקים ששתה לפני היין

באחד מימי תמוז הלוהטים נערך סיום מסכת לבני החבורה בביתו של יוסף דן אשר במעלה הרחוב הראשי. בהגיע ישראל גד לבניין שמע את הדי שירת החברים העולה מהקומה העליונה, אך המעלית ככל הנראה לא עמדה בעומס המוזמנים ושבה חיים לכל חי, ועל כן נאלץ לעלות שש קומות ברגל. כך מצא את עצמו מתנשף ונוטף פלגי זיעה בפתח טרקלין הסיום, וכל שביקש היה רק כוס מים קרים להשיב נפשו. במהרה נשלחו אליו בקבוק סודה קרה עם שתי כוסות ליתר בטחון. הוא מזג כוס גדולה ובירך 'שהכל' בכונה עצומה, לגם ומיד מזג כוס נוספת, בעודו תר אחר נייר או לכל הפחות מפית כדי לנגב את הזיעה הנוטפת. או אז הבחין בו בעל הסיום יוסף דן, וניגש אליו כשבקבוק יין ישן בידו, "לחבר ישן מגיע יין ישן" אמר בחיבה ומזג לו כוס מכובדת. "לחיים" הם איחלו זה לזה.

כטוב ליבו ביין התחבר ישראל גד לאווירת השמחה המרוממת, אולם מחוגי השעון הראו לו כי עליו למהר וכי מוטב שיצא דקה אחת קודם. אך בבואו לברך ברכה אחרונה היתה נפשו בשאלתו: כי הרי יש לו לברך ברכה אחרונה מעין שלוש על היין ובורא נפשות על המים, והנה יין פוטר כל מיני משקים בין מברכה שלפניהם ובין מברכה שלאחריהם, אך באופן כזה ששתה את המים לפני ששתה את היין יש להסתפק האם יין פוטר את שאר המשקים רק כאשר הם טפלים לגמרי אל היין, או שגם כאשר שותה מהמים לפני היין הם נפטרים בברכת היין?

תשובה: בשולחן ערוך (או"ח סי' קע"ד ס"ב) כתוב: 'יין פוטר כל מיני משקים. הג"ה: אפילו מברכה ראשונה'. ובמשנה ברורה (סק"י) כתב שהטעם לכך כיון שהוא ראש וראשון לכל המשקים, וכולם נטפלים לו.

ונחלקו האחרונים באופן ששתה משקים בתחילה ובירך לפני השתיה את ברכתם הראויה, ואחר כך נמלך בדעתו לשתות גם יין ובירך עליו בורא פרי הגפן, האם גם באופן זה יפטור ברכת על הגפן את ברכת בורא נפשות או לא.

והפרי מגדים (א"א סי' ר"ב סק"י) כתב שאם שתה משקה שברכתו ספק שהכל ספק הגפן, ומסתפק מה יברך בברכה אחרונה, יכול לשתות יין ולברך אחריו על הגפן ויפטור את המשקה המסופק. וכן פסק המגן אברהם (סי' קע"ד סק"י) שברכת על הגפן שמברך לאחר ברכת המזון פוטר מברכה אחרונה משקים ששתה קודם הסעודה. וכן הביא הכף החיים (סי' ר"ח סק"ב) בשם כמה פוסקים.

השולחן ערוך הרב כתב בסדר ברכת הנהנין (פ"א ס"א) שעל הגפן פוטר משקים מברכה אחרונה על אף שלא פטר מברכה ראשונה, וכגון שלא היו לפניו כשבירך בורא פרי הגפן על היין. וכעין זה כתב בס' קע"ד (פ"ז) שעל הגפן שמברך לאחר ברכת המזון פוטר משקים ששתה קודם הסעודה.

השלטי גיבורים על הרי"ף (סוף פרק כ"ד מברכין) כתב על נידון דידן בדרך ספק וז"ל: 'והשותה מים ויין זה אחר זה, נראה דאם שתה מים תחלה אפשר דצריך לברך על כל אחד ואחד לפנייה ולאחריה'.

המשנה ברורה (סי' ר"ח סק"ב) כתב שאם לא קבע על היין וגם לא היו המשקים לפניו בשעה שבירך בורא פרי הגפן, צריך לברך על המשקים לאחריהם כשם שמברך לפנייהם, ומשמע מדבריו שאם לא נפטרו המשקים מברכה ראשונה אינם נפטרים בברכה אחרונה.

אלא שיש לעיין בשיטת המשנה ברורה, מפני שבס' ר"ד (סק"ט) כתב שמשקה שהוא ספק שהכל ספק הגפן, לענין ברכה אחרונה יראה לשתות רביעית יין גמור, ויברך על הגפן לפטור משקה זה, משמע מדברים שעל אף שלא נפטר מברכה ראשונה שהרי בירך שהכל על המשקה הספק, אפילו הכי בברכה אחרונה נפטר על ידי ברכת על הגפן שמברך על היין ששותה אחר כך. ויש שרצו ליישב דמה שכתב המשנה ברורה בס' ר"ד שעל הגפן יפטור המשקים, הוא באופן ששתה משקה שהוא ספק שהכל ספק הגפן ונפטר מטעם שהוא ספק ספיקא, שאפי' על הצד שהוא שהכל מח' אם על הגפן פוטר באופן שבירך ברכה ראשונה.

אבל נראה שאי אפשר לומר כן, דבס' ר"ח (סק"פ) פסק המשנה ברורה גם באופן של ספק ספיקא דברכת על הגפן אינו פוטר משקים ששתה לפנייה, שכתב שאם שתה משקה שספק אם ברכה לאחריה הוא בורא נפשות או על הגפן ששתה רביעית יין ויברך על הגפן, וכן יאכל דבר שברכתו לאחריה בורא נפשות ויצא מידי ספק, וצריך ביאור.

ויש שכתבו לבאר בביאור המח' של המגן אברהם והשלטי גיבורים, שנחלקו בגדר יין פוטר כל מיני משקים, שהמגן אברהם סובר שהטעם בזה משום שברכת היין היא ברכה חשובה ולכן פוטר את ברכת שהכל ובורא נפשות שהם ברכות פחות חשובות, ולכן גם אם לא נפטר בברכה לפנייה אפילו הכי גם על הגפן יותר חשוב מבורא נפשות. והמגן גיבורים סובר שטעם הפטור הוא שהמשקים טפלים בעצם ליין, ועל כן כשלא היו לפניו ולא היו בדעתו ולא קבע, אין המשקים טפלים כלל והם עכשיו לעצמם בין מלפניה ובין לאחריה.

העולה לדינא:

א. שתה מים ואחר כך רוצה לשתות יין לכתחילה יברך בורא נפשות ואחר כך ישתה היין.

ב. אם כבר שתה יין ועדיין לא בירך בורא נפשות, לכתחילה יאכל דבר שברכתו האחרונה בורא נפשות, ויברך גם בורא נפשות וגם על הגפן.

ג. אם אין באפשרותו לאכול דבר שברכתו לאחריה בורא נפשות, כתב הכף החיים (סי' ר"ח סק"פ) שיברך ברכת בורא נפשות בהרהור, וגם יכון בברכת על הגפן לפטור את המים, ולא יברך בורא נפשות בפיו.

איסור שיחה בטילה בקביעות ובאקראי (ג)

התיישבתי בשמחה משפחתית סביב לשולחן עם ידידים ורעים, במשך שעה ארוכה פטפטו על דברים של מה בכך, האם יש איסור בדיבורים בטלים ויש לעורר על דיבורי חכמה ומוסר או לפחות על דיבורים של תועלת וצורך כלשהו.

תשובה: בגמ' (ימא יט:) אמרו השח שיחת חולין עובר בעשה ובלאו. ונחלקו הראשונים האם האיסור הוא דווקא בדיבורים של גנאי וקלות ראש (רש"י שם) או אפי' סתם דברים בטלים (רבנו יונה ברכות ט), ולדינא אפשר להקל כרש"י, כהכרעת האחרונים (מגן אברהם סי' קנו סק"ב, משנה ברורה סוסק"ד, שו"ע הרב סעיף טז), אולם פוסקים אלו לא פירשו כמה זמן אסור לדבר.

חילוק בין קביעות לאקראי:

והנה יש עוד שיטה מרכזית באחרונים בדיון זה של איסור שיחת חולין וגדרו, שהיא שופעת אור על מקרה של שאלתנו כאן:

מצינו כמה אחרונים שמחלקים לדינא שאין איסור כלל לדבר דברים בטלים [שאינם דברי גנאי וקלות ראש], אפי' שמרבה בהם, אם הוא רק באופן אקראי, ורק אם עוסק בהם בקביעות יש בזה איסור.

כן כתבו להד"י מור וקציעה (סימן שז ד"ה וכתבו הנה), תפארת ישראל (יכין סנהדרין פ"י מ"א אות ח), אורח מישורים (סי' יא סוסק"ב), נהורא דאורייתא (מאמר ו פ"ז הלכה א, ושם מבואר שגם זה החמירו רק לת"ח). וכן בערוך השולחן (י"ד סי' רמו סל"ה) כותב: 'ואין לדבר הרבה בשיחת חולין שלא לצורך'.

וכן מבואר בפירוש רבינו יונה על אבות (פרק ג משנה ב והובא להלן), שכתב שאיסור 'מושג לצים' אינו אלא בעושה ישיבה של קבע על דעת לדבר בדברי הבאי. וראה גם לשון הרבנו יונה בשערי תשובה (שער שלישי אות קעז): 'הקובע עצמו תמיד לשיחה בטלה ודברים בטלים כדרך יושבי קרנות. ושתים רעות יש בדבר הרע הזה, האחת - כי כל המורב דברים מביא חטא (אבות סוף פ"א), והשנית - כי הוא בטל מדברי תורה.

ויש להדגיש שהגם שאין איסור בדיבור שיחת חולין דרך אקראי, מ"מ אינו דבר הראוי כמ"ש הרמב"ם (פיה"מ אבות א יז, וכע"ז בהל' דיעות פ"ב ה"ד) שבדיבור זה המאוס [דהיינו דברים בטלים] גם המיעוט אינו טוב אלא ראוי לשתוק ממנו לגמרי. ואפי' בדיבור המותר דהיינו לצרכי האדם ג"כ ישובח לאדם מיעוט הדיבור, ומן הריבוי בו יזהר בספרי המוסר, עכ"ד.

משך זמן הדיבור:

בפרי מגדים (או"ח סוס"י קנו) אחר שהביא את דברי הרמב"ם לגבי דברים בטלים כתב בזה"ל: 'ומכל מקום לא נתנה תורה למלאכי השרת, ורב האמורא מנע ממנו'.

ובספר ארחות יוסף (להגר"ח קנייבסקי, סוף"ב) כתב: ויש להעיר שאיסור דברים בטלים אין הכונה לאסור לדבר אפי' תיבה אחת מה

המשך בעמ' הבא

שאינו דברי תורה, שזה אינו אלא לבעלי מדרגה גדולה, כמו שאמרו על הגר"א שבשעת פטירתו אמר כמה רגעים בטלתי מן התורה, ומה שאמרו בגמ' השח שיחת חולין עובר בלאו ועשה, פירש"י דהיינו שחוק וקלות ראש, ואמרו בשם החזו"א זצ"ל שגדר דברים בטלים שאם מדבר עשרה דקות כבר צריך להיות איכפת לו.

מושב לצים:

הנה איתא בשו"ע (א"ח סי' שז סט"ז) וז"ל: מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק, כגון ספר עמנואל, וכן ספרי מלחמות, אסור לקרות בהם בשבת. ואף בחול אסור משום מושב לצים, ועובר משום 'אל תפנו אל האילים' (ויקרא יט ד) לא תפנו אל מדעתכם, ובדברי חשק, איכא תו משום מגרה יצר הרע. ע"כ דברי השו"ע.

ולא נתבאר לי היטיב איזה גדר של שיחת חולין נכלל באיסור זה של מושב לצים ושל 'אל תפנו'. ועוד דעל כרחך צריך לומר שדברים אלו שמנה כאן חמורים טפי מסתם ריבוי בדברים בטלים, כי הלוא בסעיף א' (שם) אסר דברים בטלים רק בשבת ורק להרבות, ואילו כאן במליצות ומשלים וכו' אוסרם אפי' בחול.

וראה במזמור וקציעה (על הטור שם ד"ה וכתבו התור) לגבי הקריאה בספרי מלחמות שמבאר קצת גדר הדברים, עיין שם באריכות קצת. ועדיין יל"ע בכ"ז.

וראה בפירוש רבינו יונה על אבות (פרק ג משנה ב) וז"ל: מושב לצים קרא הפך ממה שכתוב אחריו 'כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה', על העושים ישיבה של קבע על דעת לדבר בדברי הבאי, ובטליון מדברי תורה שפורקין עולה מעליה, כי אם בשעה שאין להם עסק מלאכה, גם לא צריכין לדבר בעניניהם, וקובעין מושב לדברים בטלים, הרי זה נקרא 'מושב לצים', ולענין בטול תורה נאמר הדבר הזה, ע"כ.

מהו שבח התנאים שלא דיברו שיחת חולין:

הנה בגמרא סוכה (כח.) נשתבחו התנאים רבי יוחנן בן זכאי ורבי אליעזר שלא דיברו שיחת חולין, ויש להבין מהו השבח שנהדרו בדבר שאסור לכל ישראל כמו שאמרו בגמ' (יומא יט:): השח שיחת חולין עובר בעשה ובלאו. וכמה תירוצים נאמרו בזה:

(א) הרד"ל (קונטרס שם האחד אליעזר אות ז) והמעשי למלך (הל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ט) [וכע"ז גם בבני בנימין (הל' דיעות פ"ב ה"ד)] מתרצים שעשה ולא יש רק על קלות ראש וליצנות [כפי' רש"י] ואילו הם נזהרו אפי' על כל שיחה בטילה, וזהו שפי' רש"י בגמ' סוכה שם על 'שיחת חולין' - 'דברי הבאי ושחוק' דהיינו סתם שיחה בטילה. (ב) לפי דעת רבנו יונה שגם דברי הבאי אסור לכל אדם לדבר, מתרץ המעשי למלך (שם) נראה הכוונה שגם שיחה שהיא לצורך מעסקי פרנסתם לא שחו. (ג) עוד כותב הרד"ל שם דליכא קושיא גם אם נזהרו מלעבור על איסור ממש כי גם בזה שייך שבח [כי רוב האנשים נכשלים בזה (עי' גמ' ב"ב קסה. וכולם באבק לשה"ר), ראה כעין תירוץ זה בתוספות (ע"ז כ: ד"ה שלא)]. (ד) בתפארת ישראל (יכין סנהדרין פ"י מ"א אות ח) מתרץ שלכל אדם אסור רק שיחה בדרך קביעות והם נזהרו אפי' באופן אקראי בעלמא.

העולה לדינא:

כמה אחרונים נקטו שאין איסור דיבורים בטלים רק בדרך קביעות ולא בדרך אקראי. מ"מ ראוי למעט ככל האפשר.

בענינו לגבי שמחה משפחתית, יש צורך לדבר קצת כדי להיות מעורב בין הבריות ובקירוב הלבבות ולשמוח איש עם רעהו. ברם איש בר דעת שוקל את דיבוריו שלא יחרוג מגדר המוסר.

דברי גנאי וקלות ראש ממש אסור לדבר אפי' באקראי. 'מושב לצים' היינו העושה ישיבה של קבע על דעת לדבר בדברי שטות.

האוכל ספק כזית ושינה מקומו

דוד נטל ידי לאכילת פת אך עם תחילת אכילתו נאלץ לצאת מביתו, לאחר שחזר הסתפק האם חייב לברך שוב המוציא וסיבת הספק הוא כיון שנפסק להלכה שהאוכל דבר שצריך ברכה במקומו אין שינוי מקום מחייב שוב בברכה ראשונה והרי פת חייבים לברך עליה במקומה ואין בזה שינוי מקום אבל במקרה שלו לא ברור לו האם אכל כזית והרי אם לא אכל כזית אין עליו חיוב ברכה אחרונה כלל וא"כ יהיה עליו לברך שוב ברכה ראשונה.

תשובה: הנה השו"ע (סימן קע"ח ס"א) פסק שגם באוכל פת עם יצא ממקומו וחזר חייב שוב לברך אך הרמ"א (בס"ב) מביא להלכה דיעה החולקת שהאוכל דבר שצריך ברכה במקומו ויצא אין שינוי מקום מחייב אותו לברך שוב כל שלא הסיח דעתו.

והמגן אברהם (סימן ר"י סק"א) כתב שאם אכל פחות מכזית ויצא ממקומו וחזר צריך לברך שוב. ולכאורה יש להסתפק במקרה שלא יודע אם אכל כזית, שיש מקום לומר שהיות ואם אכל כזית לא חייב לברך ברכה ראשונה שוב כשחזר, א"כ במקרה שזה ספק שהוא לא יודע האם אכל כזית יהיה לזה דין של ספק ברכה וכל ספק בברכה פסקין להקל, אבל יש לעיין כי הרי הסברא שכל דבר שצריך ברכה במקומו הסביר רב חסדא (פסחים ק"א:) כיון שלקביעא קמא הדר והכוונה כיון שהוא חייב לברך במקומו לא נקרא שיצא ממקומו לגמרי, וא"כ לכאורה המסתפק אם אכל כזית הרי דינו שהוא פטור מברכה אחרונה וכמבואר במגן אברהם (סימן קפ"ד סק"ח) שרק האוכל כדי שביעה ואינו יודע אם בירך ברכת המזון מברך מספק, כיון שהאוכל כדי שביעה חייב לברך מהתורה, אבל האוכל כזית ומסופק אם בירך ברכת המזון פטור כיון שחיובו הוא רק מדרבנן וכמבואר במגן אברהם (סימן קפ"ד סק"ח) ובמשנה ברורה (שם ס"ק ט"ו), וא"כ הרי המסופק אם אכל כזית אינו חייב בברכת המזון ואם יצא ממקומו לכאורה יצטרך לברך בתורת ודאי ולא מדין ספק כיון שבמצאות אינו חייב ברכה אחרונה.

ומצינו שנחלקו בכעין זה גדולי עולם, שהמגן אברהם (סימן קע"ח) על דברי השו"ע (שם סעיף ה) שהביא שלוש דיעות מהם הדברים שצריכים ברכה במקומם, האם רק פת או גם מיני מזונות, או שכל שבעת המינים, וכתב שיש לפסוק ככל הדעות לחומרא, שלכתחילה גם האוכל שבעת המינים יברך במקומם וכן אם אכל שבעת המינים ויצא וחזר אין צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה כי יש להסתפק אולי הם מדברים שצריך ברכה במקומם, והקשה ע"ז בחידושי רבינו עקיבא אייגר, שהרי קי"ל ספק דרבנן לקולא ואם כן קם דינא שהאוכל פרי משבעת המינים אינו חייב לברך דווקא במקומו, א"כ לא שייך במצאות הסברא שלקביעא קמא הדר.

הרי שרבי עקיבא אייגר למד שמסתכלים בדין של צריך ברכה אחרונה במקומו שמונע את חיוב הברכה בשינה מקומו הוא רק אם עפ"י דין הוא חייב לחזור ובנידון דין שמסופק אם הספיק לאכול כזית שעפ"י הדין הוא כרגע פטור מברכת המזון כיון שהוא מסתפק חייב לברך שוב ברכה ראשונה כשחזר, אבל לדברי המגן אברהם שחושש לברכה לבטלה בדבר שיש בו ספק אם חייב ברכה במקומו גם במסופק אם אכל כזית כיון שיש כאן ספק אינו מברך שוב ברכה ראשונה.

ולהלכה נראה שיש לחוש שלא ברכה ראשונה גם במקרה שהוא מסופק אם אכל כזית, כיון שדברי המגן אברהם הובאו להלכה בהרבה אחרונים. [בפרי מגדים ובשו"ע הרב סעיף ג, ובמשנה ברורה ס"ק מ"ה, ובשער הציון ס"ק לט הוסיף שאף רבי עקיבא אייגר נשאר רק בצ"ע].

העולה לדינא:

היוצא בתחילת אכילת פת ואינו יודע אם אכל כזית, כשחזר ורוצה להמשיך בסעודתו יברך שוב.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletters.mechubarim@gmail.com